Lisanslama Sınavları Çalışma Kitapları

GENEL EKONOMİ

Ders Kodu: 1008
Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 3 Sınavı

SPL
Sermaye Piyasası
Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu

Sermaye Piyasası
Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu

Lisanslama Sınavları Çalışma Kitapları

Genel Ekonomi

Ders Kodu: 1008

Sermaye Piyasası Faaliyetleri Düzey 3

Prof. Dr. Kerem Alkin

Bu kitabın tüm yayın hakları Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş.'ye aittir. Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş.'nin izni olmadan hiç bir amaçla çoğaltılamaz, kopya edilemez, dijital ortama (bilgisayar, CD, disket vb) aktarılamaz.

Ekim 2014

SINAV ALT KONU BAŞLIKLARI

1. Genel Ekonomi

1.1. Temel Kavramlar

1.2. Para Politikaları

1.3. Maliye Politikaları

1.4. Makroekonomik Göstergeler ve Yorumu

İçindekiler Tablosu

1. TEMEL KAVRAMLAR 1
1.1 Dünya Ekonomisinin Tarihsel Gelişimi 2
2. PARA VE MALİYE POLİTİKALARI 25
2.1 Ekonomi Politikaları 25
2.2 Maliye Politikası 30
2.3 Para Politikası 32
2.4 Enflasyon Hedeflemesi 34
2.5 Daraltıcı ve Genişletici Ekonomi Politikaları 39
2.6 Para Politikası Araçları ile Makro Büyüklükler Arasındaki İlişkiler 40
2.7 Ekonomi Politikalarının Belirlenme Mekanizması 43
2.8 Enflasyonist Ortamda Para Politikası Uygulamaları 44
3. MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELER VE YORUMU 49
3.1 Makro Ekonomik Göstergelerin Analizi 50
3.1.1 Ekonomik Büyüme ile İlgili Makro Göstergeler 51
3.1.2 Fiyat Hareketleri ile ilgili Makro Ekonomik Göstergeler 75
3.1.2.1 2005 Yılında Kullanılmaya Başlanmış Olan Yeni Fiyat Endeksleri 81
3.1.2.2 Enflasyon Hedeflemesi ve Fiyat Hareketlerinde Son Durum 84
3.1.3 Ödemeler Dengesi ile ilgili Makro Göstergeler 86
3.1.4 2014 Yılına Yönelik Makro Ekonomik Hedefler ve Beklentiler 94

1. TEMEL KAVRAMLAR

EKONOMİ BİLİMİ: Ekonomi bir bilim dalı olarak, kaynakların sınırlı, buna karşılık insanoğlunun ihtiyaçlarının sonsuz olması nedeniyle, çeşitli sorulara yanıt arayan bir bilim dalı olarak ortaya çıkmış ve gelişme göstermiştir. Ekonomi Bilimi, bu yönüyle kısıtlı kaynaklar ile hangi malın, kimin için, ne miktarda üretileceği ve kimler tarafından tüketileceği sorularına ve fiyatın oluşum mekanizmasını algılamaya çalışan bir bilim dalıdır. Ekonomi Bilimi çeşitli sorulara yönelik cevapları **Mikro ve Makro İktisat (Ekonomi)** başlıkları altında aramaktadır. Ekonominin mikro üniteleri olarak tüketicilerin ve firmaların ekonomik davranışlarını, ihtiyaç, fayda, değer ve fiyat kavramlarının tanımlarını gerçekleştiren Mikro Ekonomi, piyasa türlerini, piyasaların işleyiş mekanizmasını ve farklı piyasa koşullarında firma dengesinin nasıl oluştuğunu da araştırmaktadır. Makro Ekonomi alanı ise, ülke ekonomisi ve dünya ekonomisini ilgilendiren konu başlıklarını inceleyen bir ana alt daldır. İstihdam, büyüme, enflasyon, kamu dengesi, dış ticaret, ödemeler dengesi gibi konu başlıkları makro ekonominin ilgi alanına girer.

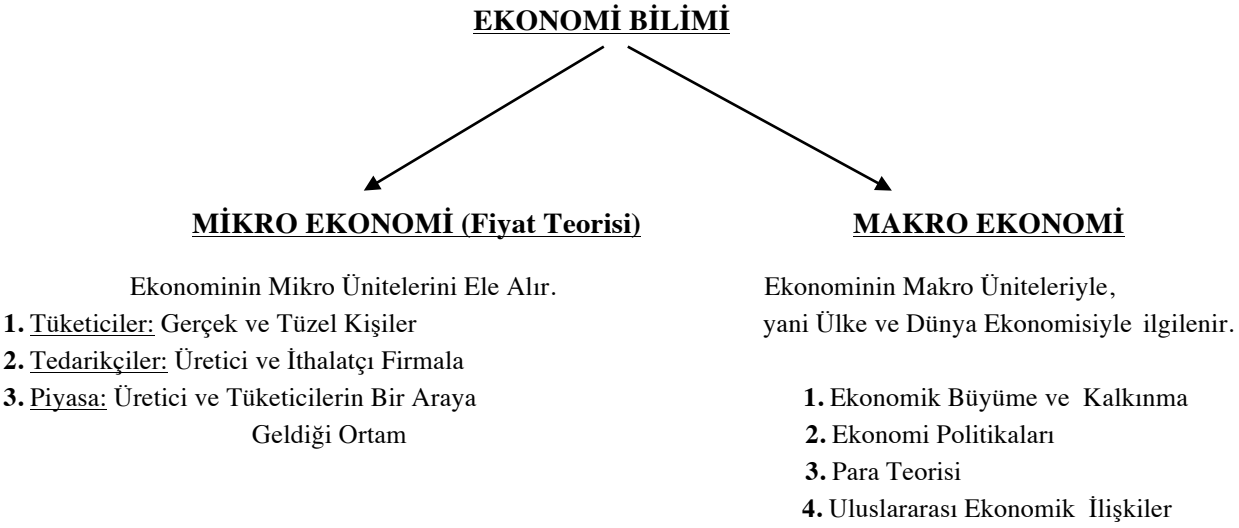

Mikro ekonominin alt dalının amacı, tüketiciler ile üretici ve ithalatçı firmaların, yani tedarikçilerin doğru ekonomik davranışlarını anlamaya çalışmaktır. Yani, tüketicilerin ekonomik davranışlarını veya kararlarını etkileyen değişkenler nelerdir? Keza, tedarikçilerin ekonomik kararlarını neye göre belirledikleri, üretimle ve ithalatla ilgili kararlarını nasıl aldıkları, firmaların kaç adet malı üretmesi gerektiği, ne kadarını piyasaya sürmeleri gerektiği de önemlidir. Ayrıca, gerek tüketicilerin, gerekse de tedarikçilerin malın piyasa fiyatının belirlenmesindeki rolleri de incelenen diğer bir başlıktır. Son olarak, tüketicilerin ve

firmaların farklı piyasa koşullarında nasıl farklı davranışlar gösterdikleri, tüketicilerin ve tedarikçilerin farklı davranışlarının malın piyasa fiyatını nasıl değiştirdiği mikro ekonominin alanına girer. Bu boyutuyla bakıldığında, mikro ekonominin önemi, malın piyasa fiyatının nasıl belirlendiğini araştıran bir alt dal olmasıdır. Sözün özü, piyasa farklılaştıkça, malın piyasa fiyatı da değişmektedir.

Makro ekonomi alanı ise, ekonominin makro üniteleriyle ilgilenir. 1929 Ekonomik Buhranı'na kadar ekonomi biliminde bilim adamları, mikro ekonomi alanına yönelik başlıklara ağırlık vermişlerdir. Fakat 1929 Ekonomik Buhranı dünya ekonomisinde işsizlik, deflasyon ve ekonomik daralmaya yol açınca, mikro ekonomi alanına yönelik konular göreceli olarak önemini kaybetmiş ve işsizlik, gelir dağılımı, ekonomik büyüme gibi konular öne çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, pek çok eski sömürge ülkesinin siyasi bağımsızlıklarını kazanması ve ekonomik bağımsızlık mücadelesinin başlaması, 1970'li yıllardaki petrol krizleri, gelir dağılımı sorunları, küresel yoksulluk benzeri konu başlıkları, makro ekonomi alanındaki çalışmaların daha yoğunluk kazanmasına neden oluşturmuşlardır.

1.1 Dünya Ekonomisinin Tarihsel Gelişimi

Ekonomi bilimi, 16. Yüzyıl'dan itibaren Merkantilizm, Fizyokrasi felsefesinin etkisi ve 18. Yüzyıla damgasını vuran Klasik Okulun katkılarına rağmen, esas olarak Neo-Klasik Akım veya Okul ile bugünkü bilimsel çerçevesini kazanmıştır. Merkantilizm, devletçi bir felsefe okulu iken, Fizyokrasi Okulu ve Klasik Okulun daha liberal görüşleri savundukları ifade edilebilir. Nitekim, söz konusu okulların veya akımların oluşturduğu felfsefi alt yapıyı, Neoklasik Okul metamatik bilimi ile buluşturmuş ve varsayımlar cebirsel ve geometriksel bir özellik kazanmıştır. Bugünkü modern ekonominin temellerinin 16. Yüzyıl'dan itibaren atıldığın ifade etsek de, insanoğlunun uygarlık yaşamı içerisinde ekonomik konularla tanışıklığı M.Ö. 5000'li yıllara kadar uzanmaktadır. İnsanoğlu, tarıma dayalı yerleşik toplum düzenine geçtiğinden itibaren, ilkel kavim yaşantısı içerisinde dahi, temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak çeşitli malları temin etme mücadelesine girişmiş ve bir mübadele sistemi oluşturmuştur. İlkel kavim yaşantısı içerisinde ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak, **trampa ekonomisi** dediğimiz malın malla takas edildiği bir mübadele şekline bağlı olarak, insanoğlu ihtiyacı olan çeşitli malları temin etmeye çalışmıştır.

M.Ö. 3000'li yıllara geldiğimizde ise, uygarlık yaşamındaki ve insanoğlunun zekasındaki gelişmeye bağlı olarak, bazı kavramların sorgulandığını ve trampa ekonomisi denilen takasa dayalı mübadele sisteminin yeterli gelmediği görülmektedir. Bu nedenle, insanoğlunun ekonomi ile bağlantılı olarak M.Ö. 3000'li yıllarda ilk tanıştığı kavramlar, ihtiyaç, fayda, değer ve fiyat kavramları olarak tarif edilebilir. Yani, insanoğlu artık 'fiyata dayalı bir mübadele sistemi'ni oluşturmanın eşiğindedir. O halde, insanoğlunun beşbin yıla yakın bir süredir fiyata dayalı bir mübadele sistemi kullandığı ifade edilebilir. Bu nedenle, fiyata dayalı mübadele sisteminin ana kurgusunun, döngüsünün ihtiyaç, ihtiyacı karşılayan mal veya hizmet, ihtiyacın karşılanması ölçüsünde elde edilen fayda, faydaya dayalı mal ve hizmet değeri ve değere bağlı bir fiyatlandırma olduğu vurgulanabilir. Dolayısı ile, dünya ekonomisinin gelişimine ışık tutan kilometre taşlarını irdelemek ve ardından söz konusu kavramların anlamını tek tek ele almak yerinde olacaktır.

Dünya ekonomisin tarihsel gelişmi açısından, 'Küresel Rekabet' olarak ifade edilen kavramın gelişim sürecine bakıldığında, 15. yüzyılın ikinci yarısından, 16. yüzyılın ilk yarısına kadar uzanan bir dönemi başlangıç noktası olarak ele almak yanlış olmayacaktır. Avrupa Devletleri arasındaki liderlik mücadelesi ve bu mücadelenin tetiklediği ticaret savaşları, aynı malı daha ucuza üretebilen ekonominin rekabette öne çıkmasına dayalıdır. Bu rekabet, hammadde ve işgücü maliyetlerini minimize etmek adına, sömürgeciliği ve köleliği kurumsallaştıran bir süreci de beraberinde getirmiştir. Bu döneme damgasını vuran Merkantilizm felsefesi, her devlete, elde ettiği ticari avantajları ve gerçekleştirdiği ihracat neticesinde elde ettiği altınlarla zenginleşen hazinesini korumak adına daha güçlü bir ordu ve donanmayı da önermektedir.

Söz konusu rekabet sürecinde, bir devletin 'bölgesel lider' olabilmesinin temel kuralı, 'Ekonomik Güç', 'Askeri Güç' ve 'Siyasi Güç' eş zamanlı ve eş ölçüde bir araya getirebilmesiydi. Bu üç temel güç unsurunu bir araya getirmeye çalışan Britanya, Fransa, İspanya ve Portekiz arasında önemli bir rekabet mücadelesi gözlendi. Osmanlı İmparatorluğu, bu rekabet sürecinde, okyanusa kıyısı olmayan devlet olma dezavantajı ile, yarıştan çekilmek durumunda kaldı. Zaman içerisinde, sömürgelerinin coğrafik dağılımını çeşitlendiremeyen İspanya ve Portekiz de bu mücadeleden çekilmek durumunda kaldılar ve 19. Yüzyılın başından itibaren 'Bölgesel Rekabet' mücadelesi, 'Küresel Rekabet' mücadelesine dönüşürken, masanın etrafından oturan ülkeler Britanya, Fransa, Almanya, ABD ve Japonya olarak tanımlanmaktaydı. Tam bir yüzyıl sonra, ABD'nin masanın başına

geçeceği ve diğer ülkelerin onun himayesinde 'kapitalizmin paylaşımında' masanın etrafında yer alacağı tahmin dahi edilemezdi. Bu noktada, 'Küresel Rekabet'in ilk önemli aktörü olan Britanya İmparatorluğu, 'Üzerinde Güneş Batmayan İmparatorluk' unvanını ancak 80 yıl koruyabilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa bacağı tamamlanırken, Britanya Kapitalist Sistem'in liderliğini ABD'ye devretmiştir.

1750'lerden itibaren hız kazanan ve 19. Yüzyıl'da 'buhar gücü'nün devreye girmesi ile birlikte, kütlesel üretimle tanışan sanayileşme süreci, dünyanın gelişmiş ülkelerinde bankacılık sektörünün gelişimine de katkı sağladı. Aynı dönemde, sanayileşme sürecinin gerisinde kalan Osmanlı Devleti, imparatorluk bütçesinin açıklarını kapatmak amacıyla dış borçlanmaya hız vermiştir. Genç Cumhuriyet ise, ekonomik bağımsızlığını kazanma adına, bir yandan sanayileşmesine hız vermiştir; bir yandan da kendi merkez bankasını oluşturmayı bilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte, sanayileşme sürecini önemli ölçüde üstlenmiş olan devlet, özel sektörün önünü açacak hamlelere ağırlık vermiştir. Türkiye'nin öteden beri en temel zafiyeti olan 'sermaye yetersizliği'ne rağmen, özel sektör sanayileşme sürecinde üzerine düşen görevi yerine getirme becerisini gösterebilmiştir.

Bu noktada, Türk ekonomisinin 1980'li yıllardan bu yana süregelen 'liberalleşme' dönemi çerçevesinde, ithal ikamesi dönemin etkilerini geride bırakarak, dünya ekonomisinde ürünleri ile söz sahibi olma mücadelesi verdiği bir gerçektir. 1980'li yılların başında yıllık bazda 3 milyar doları dahi zor bulan bir ihracat hacminin, 2012 yılı sonu itibariyle cumhuriyet rekoru olan 151,9 milyar dolara ulaşmış olması, Türk ekonomisinin bu süreci, kendisine sunulan 'imkanlar' ölçüsünde iyi değerlendirdiğini göstermektedir. Bu noktada, 2000 yılında 27 milyar dolar seviyesindeki Türkiye'nin ihracat hacminin, 2013 yılı sonunda 151,7 milyar dolar ile 5'e katlanmış olması unutulmamalıdır. Türkiye'nin 2023 hedefleri çerçevesinde ulaşılması hedeflenen rakam ise 500 milyar dolardır. Yani 2000 yılında ki toplam ihracatımızın yaklaşık 19 katı. Bu hacimsel genişleme de, nitekim Türkiye'nin 2000'li yıllarda dünya ekonomisinde artan önemini tescil etmektedir. Aynı süreç içerisinde, Çin'in dünya ekonomisindeki rolü, Hindistan'ın konumu dikkate alındığında, her iki ülkenin 1995'de dünya mal ve hizmet üretiminin sadece % 5'ini gerçekleştiren iki ekonomi iken, söz konusu paylarını 2005 yılı sonunda ikiye katlamış oldukları da unutulmamalıdır. Öyle ki Dünya Bankası'nın 2013 verilerine göre yaklaşık 75 trilyon dolarlık mal ve hizmet üreten dünya ülkelerinde Çin ve Hindistan'ın payı yüzde 13'lerin üzerine yükselmiştir. Üstelik, her iki ülkenin büyüme ve üretim performansının bugünkü tempoyla devam etmesi halinde, 2020

yılına doğru Çin ve Hindistan'ın dünya mal ve hizmet üretimindeki paylarının % 30'un üzerine çıkacağı da öngörülmektedir.

Sonuç olarak, 16. Yüzyıl'dan 20. Yüzyılın sonuna kadar 'hammadde' boyutunda gözlenen rekabet, 21. Yüzyıl'da 'işgücü' ve 'teknolojik beceri' rekabetine dönüşmektedir. Günümüzde ise bu kavramlar çoktan yerini "inovasyon" ve "girişimcilik"e bırakmış durumdadır. Yani, kalifiye ve ucuz işgücünü temin edebilen ve teknoloji üretebilen ekonomiler, küresel rekabette belirleyici ülke olma özelliğini kavuşabilmek için yenilik eksenli ve girişken olmak zorundadır. Bu nedenle, Türkiye'nin de teknoloji ve marka üreten, dünya ekonomisinde trendleri belirleyen, yerel, bölgesel ve küresel talebin beklentilerini iyi okuyan ve söz konusu beklentilere en uygun malı üretebilen bir ekonomi olması gerekmektedir. Türkiye'nin böyle bir sürece hazırlanması adına, doğru bir sanayileşme, enerji, teknoloji, istihdam ve eğitim stratejisi veya politikası oluşturması gereklidir ve AB'ye tam üyelik sürecindeki fasıllar uzun yıllar geçmesine rağmen halen bu yönüyle değerlendirilebilir ve Türkiye'yi küresel ekonominin önemli bir aktörü yapabilir.

İKTİSADİ SİSTEM: Toplumu oluşturan bireylerin yetenekleri ve aldıkları eğitim ölçüsünde mal ve hizmet üretiminde görev almaları sonucunda oluşan sosyal organizasyona İktisadi Sistem (Ekonomik Sistem) denilmektedir. Bugüne kadar uygulanabilmiş veya uygulaması süren 2 ekonomik sistem, Kapitalist ve Kollektivist Ekonomik Sistem'lerdir. İlkinde makine ve teçhizatın mülkiyeti sermaye sınıfında, ikincisinde mülkiyet işçi sınıfındadır.

İktisadi sistem, ulusal ekonomide ihtiyaçlar ile üretim arasında dengeyi en etkin şekilde sağladığı savunulan bir mekanizmanın bütünüdür. İktisadi sistemleri kapalı ekonomi sistemleri ve mübadele ekonomisi sistemleri olarak da iki grupta toplamak olanaklıdır.

Kapalı ekonomi sisteminde üreticiler yalnız kendi gereksinimleri için üretimde bulunurlar. Gereksinimler basit olduğundan üretim tekniği de ilkeldir. Mübadele ekonomisi sistemlerinde ise, her birey kendi gereksinmesinden çoğunu üretip bu fazlayı, diğer gereksinmelerini karşılamak için ihtiyaç duyduğu, ama üretemediği mallarla mübadele eder. Bu sonucu yaratan, iş bölüşümü ve uzmanlaşmadır.

İHTİYAÇ: İhtiyaç, karşılanmadığı zaman acı ve üzüntü, karşılandığında ise mutluluk (haz) veren bir duygudur. İnsanın hayatta kalabilmesi için mutlaka karşılanması gereken ihtiyaçlara (soluma, gıda, giyinme, barınma, savunma vb.) "hayati"; "biyolojik" veya zorunlu ihtiyaçlar, bu kapsama girmeyenlere ise kültürel ve sosyal ihtiyaçlar adı verilir. Bu süreç, **İhtiyaçlar Hiyerarşisi** veya **İhtiyaçlar Piramidi** ile açıklanmaya çalışılmıştır. Piramidin tabanında, zorunlu, piramidin orta bölümünde kültürel ve piramidin tepesinde sosyal ihtiyaçlar yer almaktadır.

FAYDA: Mal veya hizmetlerin herhengi bir ihtiyacı giderebilme yeteneği veya derecesidir. Tüketici herhangi bir malı kullandığında bundan bir tatmin elde eder. Tüketicinin elde ettiği bu tatmine "fayda" diyoruz. Örneğin, vücudumuzun temel ihtiyaçlarını karşılama özelliğine sahip olan su faydalıdır. Fayda bir başka açıdan, herhangi bir mal ve hizmetin, taşıdığı özelliklere bağlı olarak, herhangi bir ihtiyacı giderebilme yeteneği ise, her tüketicinin aynı maldan elde ettiği fayda farklılık gösterebilir.

DEĞER: Mal ve hizmetlere verilen öneme "değer" denir. Birey ve/veya toplum, bir mal veya hizmetin değerini, o mal ve hizmetin sağladığı fayda, o mal veya hizmetin yeryüzünde bol veya kıt olması ve o mal ve hizmetin kalitesine bağlı olarak tayin eder. Eğer, bir malın değeri salt sağladığı fayda ile ölçülebiliyor olsa idi, suyun elmasdan daha değerli olması gerekirdi. Ancak, insanoğlu bir malın değerini belirlerken, bir mal ve hizmete tüketiciler ne kadar sınırlı ölçüde ulaşabiliyor ise, o ölçüde değer vermektedir. Yani, insanoğlunun bencil olması, sınırlı sayıda mal veya hizmete daha yüksek bir değer biçilmesine neden oluşturmaktadır. Dolayısı ile, malın sağladığı fayda, malın bol veya kıt olması ve malın kalitesi, yani üç farklı unsurun birleşimi malın değerinin belirlenmesini sağlamaktadır. Bir kez mal ve hizmetlerin değerini belirledikten sonra, **ortak değer ölçüsü** ile mal veya hizmetin değerini **fiyata** dönüştürmek artık kolay bir adım olmaktadır. Nitekim, insanoğlu tarımsal ürünleri, nesneleri, sonrasında altın ve gümüş parayı, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ise kağıt ve madeni parayı ulusal ekonomilerde ortak değer ölçüsü olarak kullanarak, onbinlerce mal ve hizmetin bireyler ve toplum tarafından belirlenmiş değerini fiyata dönüştürebilmektedir. Onbinlerce mal ve hizmetin fiyatından oluşan genel topluluğa ise **Fiyatlar Genel Seviyesi** veya **Fiyatlar Genel Düzeyi** denmektedir.

FİYAT: Bir mal veya hizmetin değerinin parasal ifadesine 'fiyat' denilmektedir. Herhangi bir mal veya hizmetin değeri, o ekonomide geçerli olan ortak değer ölçüsü ile

parasallaştırılarak fiyata dönüştürülür. Bu ortak değer ölçüsünün mutlaka bugünkü anlamda kağıt ve madeni para olması şart değildir. İlkel kavim yaşantısında para niyetine kullanılmış tarımsal ürünler, metal parçaları, kolyeler ve altın ve gümüş para da ortak değer ölçüsü olarak değerlendirilmelidir ve kullanılmışlardır. Bir ulusal ekonomide, onbinlerce mal ve hizmetin değeri ortak değer ölçüsü ile fiyata dönüştürüldükten sonra, ortaya çıkan fiyat topluluğuna **fiyatlar genel seviyesi** veya **fiyatlar genel düzeyi** denmektedir. Fiyat istikrarı, bir ulusal ekonomi için vazgeçilmez bir unsurdur. Merkez Bankası'nın asli fonksiyonu fiyat istikrarını sağlamaktır. Günümüzde, sıfıra yakın oranlarda, yani yıllık bazda % 1'lik, % 2'lik enflasyona sahip gelişmiş ekonomiler, göreceli olarak fiyat istikrarına sahip ülkeler olarak kabul görmektedir. Nitekim AB kriterine göre yıllık enflasyon oranı tavanı, en düşük enflasyon oranına sahip 3 AB ülkesinin ortalama enflasyon oranına 1,5 puanın eklenmesi ile bulunur ki, bu oranın 2002 yılı için geçerli olan değeri % 2,7 iken günümüzde bu rakam deflasyonla mücadele eden AB ülkeleri yüzünden 1,5 puanın dahi altındadır.

Herhangi bir mal veya hizmetin piyasa fiyatı, tüketici düzeyinde malın sağladığı fayda, yeryüzünde bol veya kıt olması ve kalitesine bağlı olarak şekillenirken, üretici veya ithalatçı firma düzeyinde aynı piyasa fiyatı malın üretimi veya ithalatı esnasında katlanılan maliyetler, firma karı ve dolaylı vergilerin eklenmesi ile şekillenmektedir.

Üretici ve İthalatçı Cephesi **Tüketici Cephesi**

Maliyetler+Kar+Dolaylı Vergiler = Malın Piyasa Fiyatı = Malın Faydası+Bol veya Kıt Olması+ Kalitesi

Bu nedenle, günümüzün modern ekonomilerinde, firmalar reklâm mecrasını kullanarak, medya aracılığı ile ürünün piyasa fiyatını tüketiciye kabul ettirme, tüketicinin söz konusu fiyatı ilgili ürün için ödemeyi kabul etmesine çalışırlarken, bir yanda da malın üretim maliyetini aşağıya çekebilmek için, üretimlerini Çin gibi ucuz üretim maliyeti avantajı olan ülkelere kaydırmaktalar.

ENFLASYON VE DEFLÂSYON: Bir ulusal ekonomide, fiyatlar genel seviyesinin veya düzeyinin düzenli ve sürekli olarak artması veya yükselmesi sürecine enflasyon denir. Enflasyon, Latince Inflatio; yani şişkinlik kelimesinden türetilerek oluşturulmuş bir kavramdır. Mal ve hizmetlerin fiyatlarını temsil eden fiyatlar genel seviyesindeki düzenli ve sürekli azalma veya düşüş ise deflasyon olarak adlandırılır. Örneğin, Japonya 2011 yılına kadar 10 yıllık deflasyon sorunu yaşamıştı. Bu sorun birçok önlem ve yaptırımlar

günümüzde yıllık bazda %3 seviyelerinde bir enflasyon seviyesine ulaşılmasını sağlamıştır. Bir ulusal ekonominin enflasyon veya deflasyon tehdidinde olup olmadığı, oluşturulan fiyat indeksleri ile hesap edilir. Türkiye'de bu hesaplama, Tüketici Fiyatları İndeksi TÜFE ve Toptan Eşya Fiyatları İndeksi TEFE kullanılarak hesap edilmektedir.

DEVALÜASYON VE REVALÜASYON: Bir ülkenin para biriminin ulusal sınırlar içerisinde enflasyon nedeniyle değer yitirmesi sonucu, ülkenin para biriminin değerinin yabancı paralar karşısında değerinin ayarlanması ve bu nedenle ülkenin yerel para birimi cinsinden döviz kurlarının değer kazanması sürecine devalüasyon, ülkenin para birimi değer kazandığında, yabancı paralarının döviz kuru cinsinden değer yitirmesi sürecine de revalüasyon denmektedir. Devalüasyon ve revalüasyon, yanı ülkenin para biriminin diğer ülke paraları cinsinden değerinin dalgalanması, o ülkenin rekabet durumunu derinden etkilemektedir. Bir ülkenin para biriminin yabancı paralar karşısındaki değeri Merkez Bankası müdahalesi ile korunuyor ise gerçekçi bir kurdan söz etmek zordur. Merkez Bankalarının uyguladığı farklı döviz kuru politikalarının bu anlamda etkileri görülmektedir. Para biriminin yabancı paralara veya altına dönüştürülmesine yönelik kısıtlamalar ise bir başka sorundur. Buna karşılık, para birimi, diğer paralar ve altına serbestçe dönüştürebiliyor ise, bu duruma **Konvertibilite** denir.

FİYAT TEORİSİ: Fiyat herhangi bir malın mübadele veya değiş tokuş değeridir. Uygarlık tarihi boyunca insanoğlu malların ve hizmetlerin değerlerinin kökenlerini ve değerlerinin birbirlerinden farklı oluşlarının nedenlerini merak etmişlerdir. Fiyat teorisi de, mal ve hizmet fiyatlarının nasıl oluştuğunun analiz edilmesidir.

TÜKETİCİ DENGESİ: Tüketicinin mal ve hizmetleri kullanarak fayda sağladığını biliyoruz. Tüketicinin amacı ise, belli şartlar altında ulaşabileceği en yüksek faydaya ulaşmaktır. Bu amaca ulaştığında tüketici dengededir. Bu durumda tüketici dengesi; tüketicinin belli şartlarda en yüksek tatmini elde ettiği durumdur. Tüketici Dengesi açısından iki önemli kavram, Kayıtsızlık Eğrileri ve Bütçe Doğrusu kavramlarıdır.

Kayıtsızlık Eğrileri'nin temel özellikleri dikkate alındığında;

1. Kayıtsızlık eğrileri orijine dış bükey eğrilerdir.
2. Kayıtsızlık Eğrileri birbirlerini kesmeden sonsuza doğru giderler.

3. Aynı kayıtsızlık eğrisi üzerinde (E_1) olmamız koşuluyla, farklı X ve Y malı tüketim miktarlarını temsil eden farklı kombinasyon noktaları (A,B,C), aynı maksimum toplam faydayı sağlar. Aynı kayıtsızlık eğrisinden yararlanan farklı tüketicilerden birisi, şahsi tercihleriyle A noktasındayken, 2. tüketici B noktasını, 3. tüketici ise C noktasını tercih edebilir. Her 3 tüketicinin de tercihleri farklı olsa da kendi tüketici dengelerini aynı eğri üzerinde arıyorlarsa, her 3 tüketici de aynı maksimum toplam faydayı elde eder.

4. Her kayıtsızlık eğrisi, bir soldaki kayıtsızlık eğrisine göre daha yüksek bir maksimum toplam faydayı, bir sağdaki kayıtsızlık eğrisine göre ise daha düşük bir maksimum toplam faydayı temsil eder. ($TF_{E3} > TF_{E2} > TF_{E1}$)

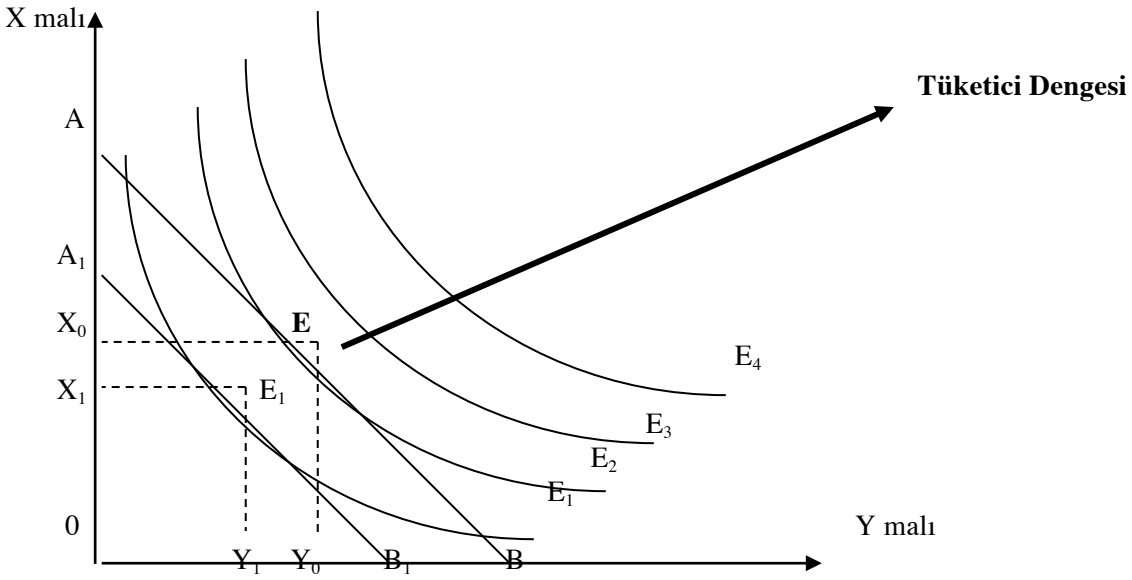

Hangi kayıtsızlık eğrisinin tüketici için doğru eğri olduğunu ise, Bütçe Doğrusu ile ilgili kayıtsızlık eğrisinin kesiştiği noktaya bakarak anlayabiliriz.

Bütçe Doğrusu ise; en basit ifadesiyle bir tüketicinin cebinde sınırlı geliri, bütçesini, satın alma gücünü temsil eder. Bütçe doğrusu; gelirin tamamının harcanması durumunda, X ve Y mallarından alınabilecek miktarlar bileşimini gösterir. A Noktası, cebimizdeki sınırlı gelirle X Malı'ndan alınabilecek maksimum miktarı, B Noktası ise yine aynı şekilde Y Malı'ndan alınabilecek maksimum miktarı temsil eder. Bütçe Doğrusu'nun sağa kaymasının nedeni, tüketicinin gelirinin artması veya X ve Y Malı'nın fiyatının gerilemesi, yani deflasyon etkisidir. Sola kaymanın nedeni ise tüketicinin gelirinin gerilemesi veya enflasyon olarak özetlenebilir.

A ve B noktaları arasındaki Bütçe Doğrusu'nun, tüketicinin 1000 TL'lik sınırlı gelirini gösterdiğini kabul edersek; A-B bütçe doğrusu ile E_2 kayıtsızlık eğrisinin teğet olduğu E denge noktası Tüketici Dengesi olarak adlandırılır. E Tüketici Dengesi Noktası, tüketicinin cebindeki sınırlı geliri aşmadan, X Malı'ndan X_0 ve Y Malı'ndan Y_0 adet tüketerek maksimum toplam faydayı sağlamasıdır. Her tüketicinin amacı elindeki sınırlı gelirinin tümünü kullanarak maksimum toplam faydayı sağlamak olduğundan, tüketici E Noktası'nda dengeye gelir. Ancak, tüketicinin gelirindeki bir azalma veya malların fiyatlarındaki yükselme nedeniyle Bütçe Doğrusu'nun sola kayması, azalan gelirin A_1B_1 Bütçe Doğrusu ile temsil edilmesine neden olur. Böylece tüketici, yeni gelirine veya yeni mal fiyatına göre tekrar dengesini kurar ve E_1 noktasında dengeye gelir.

PİYASA DENGESİ: Piyasa dengesi, bir malın talep edilen miktarının arz edilen miktarına eşit olması durumudur. Piyasanın dengede olması için satıcıların satmak istedikleri veya satmayı planladıkları, miktarın fiilen sattıkları miktara ve alıcıların satın almak istedikleri veya satın almayı planladıkları miktarın, fiilen satın aldıkları miktara eşit olması gerekir. E Noktası'ndaki Piyasa Dengesi'ne karşılık gelen fiyata Piyasa Denge Fiyatı, miktara ise Piyasa Denge Miktarı denir ki, Q_0 noktasında arz (S) ve talep (D) miktarı birbirine eşit olacaktır. Malın piyasa fiyatına (P) dayalı olarak piyasa dengisinin oluşabilmesi için, malın piyasa fiyatı (P) dışında kalan, arz ve talep fonksiyonunda yer alan; yani arz ve talep miktarını etkileyen bağımsız değişkenlerin sabit kabul edilmesi gerekir. Bu durum, **Ceteris Paribus** ilkesi ile açıklanır.

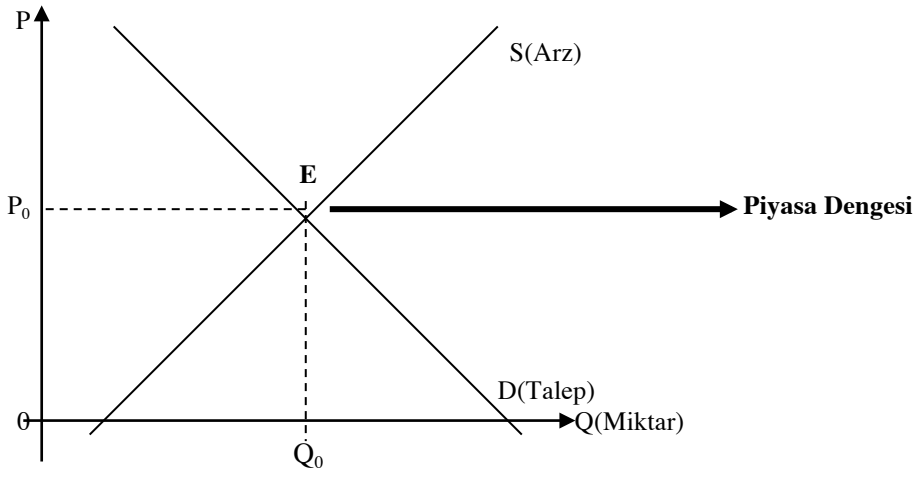

E = Piyasa dengesi
P_0 = Piyasa denge fiyatı
Q_0 = Piyasa denge miktarı

PİYASA EKONOMİSİ: Üreticilerin ve tüketicilerin, arz ve talep koşullarına bağlı olarak aldıkları ekonomik kararlara uygun kaynak dağılımının gerçekleştiği ve Kamu'nun payının minimum olduğu bir yapıdır. Neoklasik ve Neoliberal Okulun hararetle savunduğu bir ekonomik yapıdır.

FİRMA MALİYETLERİ: Firmalar mal ve hizmet üretimi esnasında toplam sabit maliyetlere ve toplam değişken maliyetlere katlanırlar. Her ikisinin toplamı firmanın Toplam Maliyeti'ni verir. Toplam sabit maliyet, üretim olsun veya olmasın firmanın katlanmak zorunda olduğu maliyetlerdir. Bu nedenle, dikey eksende bir değer noktasından başlayarak, Q üretim miktarı yatay eksenine paralel olarak hareket eden bir doğruyla temsil edilir. Birim sabit maliyet ise, üretim arttıkça değişen ve azalan bir doğrudur. Yani, üretilen birim arttıkça, üretilen mal başına birim sabit maliyet azalır.

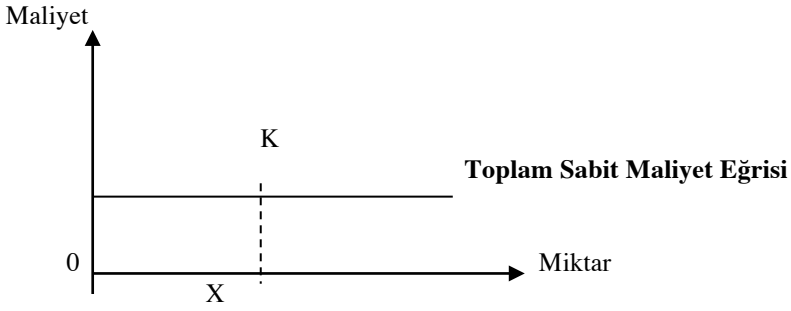

Toplam değişken maliyet ise, üretim oldukça ortaya çıkan bir maliyettir ve bu nedenle sıfır orijininden başlar. Birim değişken maliyet ise, üretimin belirli bir aşamasına kadar sabit bir değer olarak giden, belirli bir aşama geçildikten sonra küçük bir sıçrama ile yine sabit bir değer olarak devam eden ve adeta merdiven şeklindeki yükselen bir doğruyla temsil edilir.

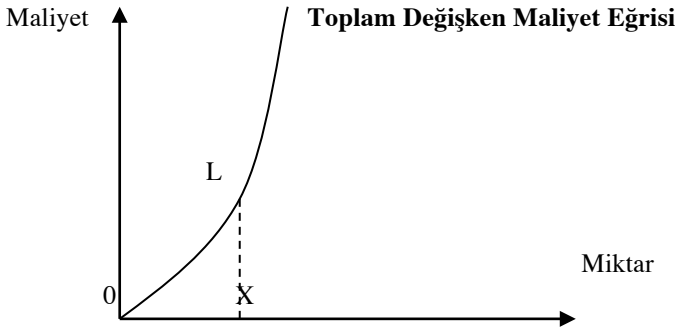

FİRMA DENGESİ: Kar, belli bir miktar ürünün satışından elde edilen para veya satış hâsılatı ile o miktar ürünün maliyeti arasındaki farktır. Karlılık, işletme sermayesinin

erimemesi için mutlaka ulaşılması gereken bir değerdir. Firmanın amacı karın maksimize edilmesidir. Kronik enflasyonun geçerli olduğu ülkelerde ise yalnızca kar etmek yeterli değildir, aynı zamanda enflasyonun üzerinde bir kar gerekli ve zorunludur. **Firmanın karının maksimum olmasının ilk şartı, Marjinal Maliyet'in (MM) Marjinal Gelir'e (MG) eşit olmasıdır.** Bu koşul, özelliği ne olursa olsun, tüm piyasa türleri için geçerlidir. İkinci şart ise, bu eşitliğin sağlandığı yerde Marjinal Maliyet Eğrisi'nin yükselen bir eğri olmasıdır. Bu koşul da tüm piyasa türleri için geçerlidir.

Firma maliyetleri, hammadde, işgücü, makine-teçhizat, enerji ve finansman maliyetlerinin birleşiminden oluşur. Üretim Faktörleri'nin elde edildiği piyasa koşulları, firmanın ürününü satarken katlandığı reklam ve pazarlama maliyetleri, toplam ve dolayısı ile marjinal maliyet değerini doğrudan etkiler. Ancak, malın satıldığı piyasanın türü, yani piyasanın rekabet veya eksik rekabet piyasası olması marjinal maliyet değerlerini doğrudan etkilemez. Mal ve hizmetin satıldığı piyasa türü ise firma gelirlerini, yani hem toplam geliri, hem ortalama geliri, hem de marjinal geliri etkiler. Tam Rekabet Piyasası'nda satılan her mal veya hizmetin firmaya sağladığı Marjinal Gelir ve Ortalama Gelir, Tam Rekabet Piyasası'nın özellikleri gereği hem birbirine eşit; hem de malın piyasa denge fiyatı olan Po'a eşittir. Bu nedenle, marjinal gelir ve ortalama geliri temsil eden geometriksel şekil Po noktasından başlayıp, Q miktar yatay eksene paralel hareket eden bir doğrudur. Toplam Gelir ise Marjinal Gelir'e eşit olan Po değerinin satılan miktar miktarı ile (Q) çarpılması ile bulunur. Dolayısı ile, Toplam Gelir değerlerini temsil eden geometriksel gelir, 45 derecelik bir açıyla O orijininden başlayıp yukarı doğru tırmanan bir doğru ile temsil edilir.

Bir eksik rekabet piyasası türü olan Monopol Piyasası'nda ise, marjinal maliyet ile ortalama maliyet değerleri birbirinden ayrılır. Monopol piyasasında Ortalama Maliyet Eğrisi ile Talep Doğrusu birbirinin üstüne çakışıktır. Çünkü, Monopol Piyasası'na hakim olan Monopol Firma, piyasaya tek başına hakim olsa da, firmanın elde edeceği gelir asla o piyasadaki tüketicilerin toplam satın alma gücünü geçemez. Monopol Piyasası'nda marjinal gelir ile marjinal maliyetin kesiştiği noktada oluşan firma dengesi, Tam Rekabet Piyasası'nda oluşan fiyatın hayli üstündedir. Bu durum, tüketici için rekabet şartlarının önemini teyit eder.

MAL VE HİZMET: İnsanın ihtiyaçları mallar ve hizmetlerle karşılanır. İhtiyaçları temin özelliğine sahip herşeye "mal" denir. Ekmek, ayakkabı birer mal iken, berberin saç kesmesi veya doktorun hasta muayene etmesi birer "hizmet"tir.

ÜRETİM: İnsan ihtiyaçlarını gidermekte kullanılacak mal hizmetlerin yaratılması, elde edilmesi veya meydana getirilmesi sürecidir. Mal veya hizmetlerin üretimi üretim faktörleri kullanılarak gerçekleştirilir. Ekonomi bilimi, mal ve hizmetlerin üretilmesinde kullanılan üretim faktörlerini doğal kaynaklar, emek, sermaye ve girişim üretim faktörleri ile tanımlamıştır. Üretilen malların bir kısmı ileride kullanılmak üzere bozulmadan saklanıyorsa, saklanan bu kısma "stok" adı verilir.

ÜRETİM OLANAKLARI EĞRİSİ: Üretim Olanakları Eğrisi; üretim faktörlerinin miktarı ve teknoloji sabitken, bir toplumun üretebileceği ve üretemeyeceği mal demetlerini ayıran bir sınır çizgisidir. Eğrinin sağındaki noktalar, üretilemeyecek mal demetlerini gösterir. Eğrinin solundaki noktalarda ise, kaynaklar ya tam kullanılamamakta, ya da kötü kullanılmaktadır. Yani, 'Atıl Kapasite' durumu söz konusudur. Eğrinin sola kayması, savaş ve doğal afet nedeniyle üretim olanaklarının yok olması anlamına gelir. Sağa kayması ise teknolojik ilerleme anlamına gelir.

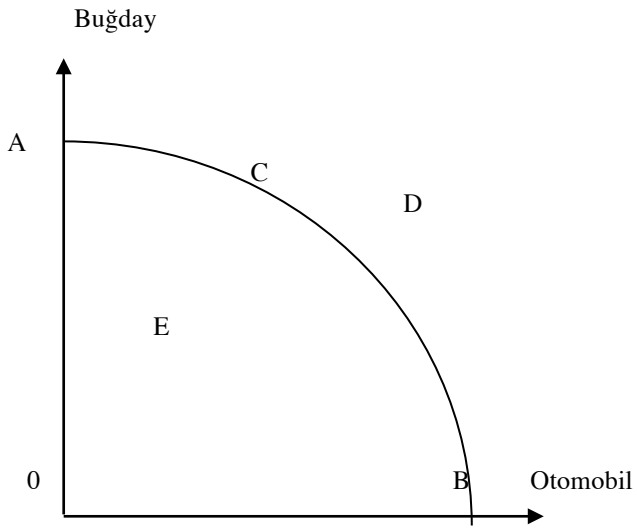

Üretim olanakları eğrisi, orijine içbükey bir geometriksel şekildir ve bir ulusal ekonominin elindeki kısıtlı üretim olanakları ile, bu grafikte seçtiğimiz örnekler doğrultusunda, buğday ve otomobilden ne kadar üretileceğini gösterir.

Yukarıdaki şekilde A noktası, bir ulusal ekonominin elindeki kısıtlı üretim olanaklarının tümünün sadece buğday üretmek için kullanması halinde buğdaydan maksimum kaç birim üretileceğini; B noktası, eldeki kısıtlı üretim olanaklarının tümünün sadece otomobil üretmek için kullanması halinde otomobilden maksimum kaç adet üretileceğini göstermektedir. C

noktası, üretim olanakları eğrisi üzerinde herhangi bir noktadır. Eldeki kısıtlı üretim olanaklarının hem buğday hem de otomobili üretmek amacıyla dağıtıldığını gösterir. D noktası, ekonominin bugünkü üretim olanaklarıyla gerçekleştirilemeyecek bir üretim seviyesini temsil eder.

E noktası, ekonominin potansiyel üretim seviyesinin altındaki bir üretim düzeyini temsil eder. Sonuçta, A ve B noktaları arasındaki üretim olanakları eğrisi, bu ekonominin ne kadar mal ve hizmet ürettiğini gösterir. Fırsat maliyeti, bir malı üretmek için bir başka malın üretiminden vazgeçilen miktar olarak tanımlanabilir. Örneğin, biraz daha otomobil üretmek için, buğday üretiminin bir kısmından vazgeçmek gibi. Fırsat maliyeti, bu anlamda daha fazla otomobil üretildiğinde, üretiminden vazgeçilen buğdayın sağlayacağı avantajlardan vazgeçmenin bir bedelidir.

AZALAN VERİM KANUNU VE MARJİNAL ÜRÜN: Ulusal ekonomilerde, ister firma bazında, isterse de ülke ekonomisi bazında **Azalan Verim Yasası** geçerlidir. Her ne kadar, Adam Smith 'Artan Verimlilik' anlayışını gündeme getirmiş olsa da, günümüzde, tarımsal üretimde ve sanayi üretiminde artan nüfusa bağlı olarak David Ricardo'nun dile getirdiği ve savunduğu bir kavram olarak, 'Azalan Verim Yasası' geçerlidir.

Firma bazında, doğal kaynaklar, emek ve sermaye üretim faktörleri, yani hammade, işgücü ve makine-techizat miktarı arasında oluşturulan hassas dengeye **Optimal Faktör Bileşim Oranı**, diyoruz. Eğer, üç üretim faktörü arasındaki hassas denge bozulup, bir veya iki üretim faktörünün miktarı sabit tutulur iken, birinin miktarı arttırılır ise, bu o firmada üretim esnasında yakalanmış olan verimlilik seviyesinin azalmasına neden teşkil eder. Bu nedenle, verimlilik azaldıkça üretim maliyetlerinin de arttığı görülür. **Marjinal Kaynak Maliyeti**, bu anlamda her bir ek faktör kullanılması sonucu firmanın maliyetinde meydana gelen artışlar olarak da tanımlanabilir.

Firma mal ve hizmet üretmeye, ürettiği ürünlerden para kazanmaya devam ettikçe yeni kararlar verir. Bu nedenle firmanın üretimi esnasında katlandığı maliyetler önemlidir. Firmanın mal ve hizmet üretirken katlandığı maliyetleri verimlilik önemli ölçüde etkiler. Firma ne kadar yüksek bir verimlilikle çalışıyorsa, dolayısıyla üretim faktörlerini ne kadar etkin kullanıyorsa, o kadar da karlı çalışıyor demektir. O halde, firmanın kullandığı her birim üretim faktörünün, firmanın toplam üretimine verimlilik anlamında katkısını ölçmek gerekir

(yüksek verim-düşük maliyet-yüksek kar). Firmanın her bir üretim faktörünün, firmanın toplam üretimine verimlilik anlamında yaptığı katkıya **Marjinal Ürün** denir.

Marjinal Ürün (MÜ), 0 (orijinden) başlayan, çok hızlı artan ve aynı hızla azalan, bir noktada da yatay eksenle kesişen geometriksel şekildir.

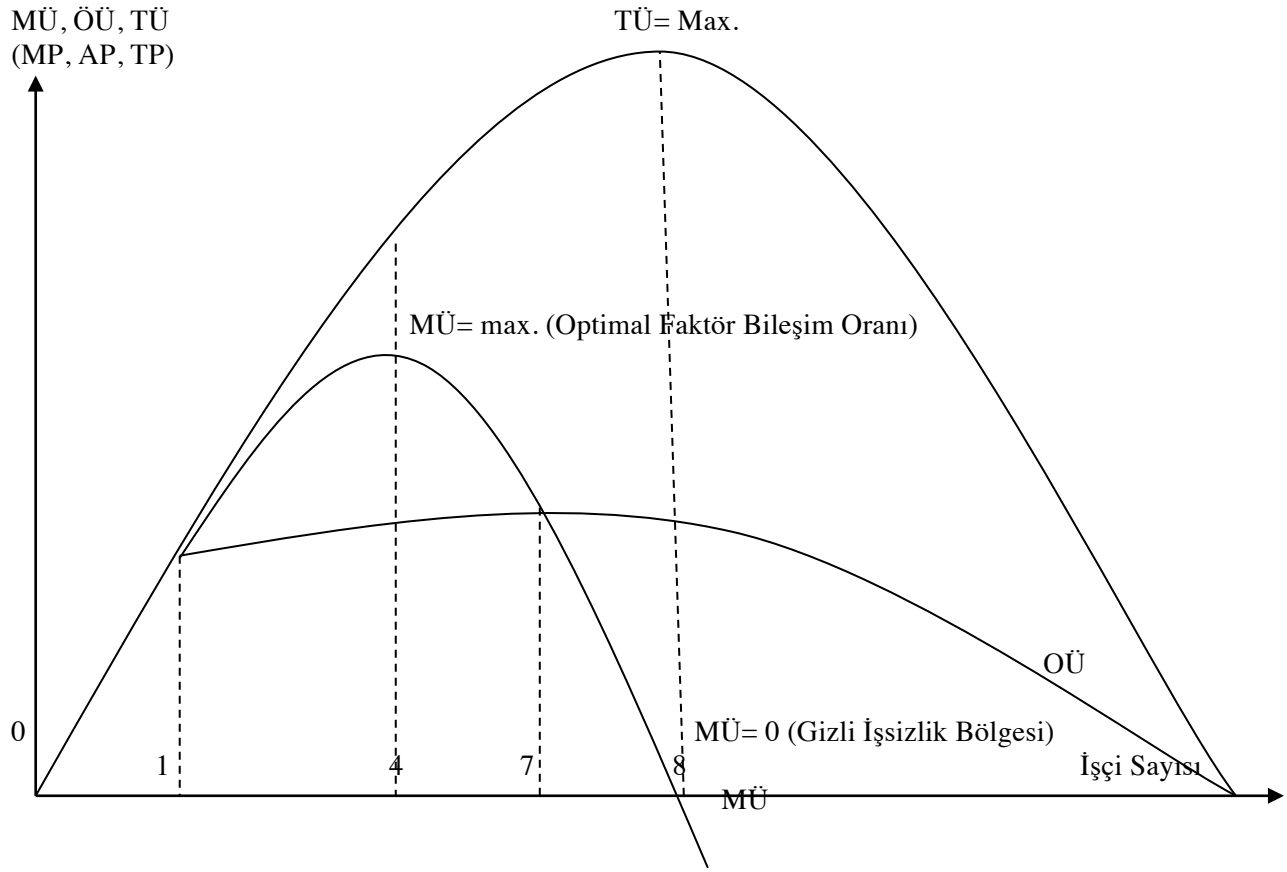

Yukarıdaki grafikte yer alan örnek firma, küçük ve sınırlı sayıda işçi çalıştıran bir firmadır. Firmada, 4. işgücüne kadar verimlilik artmaktadır ve 4. işgücünün firmaya verimlilik anlamında katkısı maksimumdur. 5. işgücünden itibaren her katılan işgücünün firmaya verimlilik anlamında katkısı azalmaktadır. Sonuçta, 8. işgücünün MÜ katkısı, 0(sıfır)dır.

Söz konusu değerleri göz önüne alarak; 4. işgücüne kadar her istihdam edilen işgücünün MÜ değerinin bir öncekine göre daha yüksek olduğunu dikkate aldığımızda, Toplam Ürün (TÜ) Eğrisi, 4. işgücüne kadar artarak artan bir seyir izleyecektir. Fakat 4. işgücünden itibaren MÜ değerleri azaldığından dolayı TÜ eğrisi azalarak yükselişini sürdürecektir. Eğer firma, 8. işgücünde MÜ=0 olmasına rağmen işgücü istihdam etmeye devam ederse, bu noktadan sonra

istihdam edilen her işgücünün MÜ değeri negatif (-) olduğu için, TÜ eğrisi düşüşe geçecek ve belirli bir sayıdaki işçinin istihdamı sonrası sonra 0'a (sıfır) ulaşacaktır.

MÜ=0'dan sonra firma işgücü istihdam etmeye devam ederse, bu bölge Gizli İşsizlik Bölgesi olarak adlandırılır. Bunun nedeni; MÜ=0 noktasından sonra istihdam edilen her işgücünün, ücret almasına rağmen firmanın toplam üretimine verimlilik anlamında katkısının olmamasıdır. Yani, söz konusu işgücü çalışıyor görünmesine rağmen, gizli işsizliğe neden olacaktır. Bu durumda firmaların, işçi maliyetleri artar.

Ortalama Ürün (OÜ) Eğrisi'ni oluşturan değerler ise, TÜ eğrisinin üzerindeki değerlerin işgücü sayısına bölünmesiyle bulunur.

OÜ eğrisi, MÜ ve TÜ eğrisiyle beraber 1. işgücünde aynı noktadan başlayan; ama MÜ'e göre daha yavaş bir tempoda artan, maksimum olduğu noktada MÜ Eğrisi tarafından kesilen ve o noktadan sonra düşüşünü yavaş bir tempoda sürdürerek, TÜ eğrisiyle aynı noktada 0'a (sıfır) ulaşan bir geometriksel şekildir.

Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da, Optimal Faktör Bileşim Oranı'dır. MÜ Eğrisi'nin maksimum olduğu nokta, Optimal Faktör Bileşim Oranı'nın yakalandığı noktadır. Optimal Faktör Bileşim Oranı, mal ve hizmet üretiminde kullanılan 3 üretim faktörü olan; doğal kaynaklar, emek ve sermaye ya da diğer bir deyişle hammadde, işgücü ve makine ve teçhizat arasında en yüksek verimlilikle çalışmayı sağlayacak hassas bir dengenin oluşturulduğu veya yakalandığı bir üretim seviyesi anlamına gelir. Firma, Optimal Faktör Bileşim Oranı noktasında birim başına en yüksek karlılıkla çalışmaktadır. Ancak bu nokta, firmanın toplam kârının da maksimum olduğu nokta anlamına gelmez. Bir firmanın üretimin belirli bir noktasında birim başına en yüksek kârlılıkla çalışması demek, firmanın toplam karının maksimum olması anlamına gelmez.

Optimal Faktör Bileşim Oranı'nda firmanın toplam karı maksimum değildir. Maksimum karlılık için MÜ Eğrisi'nin yatay eksenle buluştuğu, yani en son istihdam edilen işgüçünün sağladığı MÜ değerinin sıfır olduğu noktaya kadar firmanın üretimine devam etmesidir. MÜ Eğrisi'nin maksimum olduğu noktada sadece bir birim malın kârı maksimize olmuştur. Önemli olan, firmanın tüm kapasitesi ile toplam karını maksimize etmesidir.

ÜRETİM FAKTÖRLERİ: Firmaların mal ve hizmet üretimi gerçekleştirmek için kullanmak zorunda oldukları her unsur üretken kaynaklar veya üretim faktörleri olarak adlandırılılır. Bu faktörler, üretimi gerçekleştirmek için kullanılan Doğal Kaynaklar (Hammadde ve Toprak), Emek (İşgücü), Sermaye (Milli Servet) ve Girişim (Teşebbüs) üretim faktörleridir.

Doğal kaynaklar üretim faktorü, hammadde ve topraktan oluşur. Toprak tarım ve taş ve toprağa dayalı sanayi benzeri alanlarda hammadde olma ve mal ve hizmet üretimi için kurulacak bir tesisin inşaası için gerekli olan arazi anlamında gayrimenkul olma özelliği ile ortaya çıkar.

Emek insanın kafa ve vücut çabasıdır. Emek üretim faktörü bir ulusal ekonomide istihdam edilen işgücünü temsil eder. En vasıfsız iş gücünden en tepe yöneticiye kadar üretimde görev alan her birey emek faktörü içerisinde yer alır. Bir bireyin emek üretim faktörü içerisinde yer alması, alın teri karşılığında ücret alması ile mümkün olabilir.

Sermaye üretim faktörü, bir ulusul ekonomide mal ve hizmetlerin üretilmesi, üretildikten sonra tüketim merkezlerine taşınması ve tüketilmesi için kullanılan tüm alt ve üst yapı unsurlardır. Binalar, demirbaş, yollar, köprüler, barajlar, fabrikalar, makinalar, taşıt araçları, içme suyu veya doğal gaz sistemleri, yani yer üstünde ve altında bulunan tüm fiziki unsurlar sermaye üretim faktörü kapsamına girer ve tüm bu değerlerin toplamı Milli Servet'i temsil eder.

Girişim üretim faktörü ise, diğer üç üretim faktörünü piyasalarından temin eden ve mal ve hizmet üretimini organize eden faktördür. Mal ve hizmet üretiminin gerçekleşmesi için yatırım yapan ve birikimlerini kaybetme riskini göze alarak mal ve hizmet üretiminde görev alan üretim faktörüdür. Bir nevi orkestra şefidir.

Üretim faktörleri GSMH'nın yaratılmasına sağladıkları katkı nedeniyle Milli Gelir'den bir pay almaya hak kazanırlar. Milli Gelir'den doğal kaynaklar üretim faktörünün aldığı paya rant, emek üretim faktörünün aldığı paya ücret, sermaye üretim faktörünün aldığı paya faiz ve girişim üretim faktörünün aldığı paya ise ise kar geliri diyoruz. Milli Gelir ülkenin ulusal sınırları içerisinde mal ve hizmet üretiminde görev alanlara ödediğimiz faktör gelirlerini tanımlamaktadır. Eğer, Türk vatandaşı olup, dünyanın başka ülkelerinde mal ve hizmet

üretiminde görev alan insanlarımız var ise, örneğin yurt dışındaki işçilerimiz, onların yabancı ülkelerde kazandıkları üretim faktör gelirlerini Türkiye'ye göndermeleri halinde, yurtdışından gelen rant, ücret, faiz veya kar cinsinden faktör gelirlerine ise Dış Alem(den gelen) Faktör Gelirleri denilmektedir.

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla, kabaca bir yıl içerisinde bir ulusal ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin toplam katma değerine, ithalattan elde edilen vergi gelirleri ve net dış âlem faktör gelirlerinin eklenmesi ile bulunan bir değerdir. Bir ulusal ekonominin ulusal sınırlar içinde ve dışında yarattığı bir yıla mahsus en büyük değerdir. Gayri Safi Milli Hâsıla'nın üretilmesinde Milli Servet kullanılır. Türkiye'nin tahmini milli serveti 1,5 trilyon dolar civarındadır ve Türkiye cumhuriyet tarihinden bu yana her yıl milli gelirinin ortalama %4'ü bir GSMH yaratmaktadır. Bu rakam bizim gibi gelişmekte olan ve genç nüfusu yapısı görece rakiplerine oranla daha avantajlı olan Türkiye için düşük bir oran olarak kabul edilinebilinir. Yani, Türkiye verimlilik açısından sorunlu bir ekonomidir.

GSMH, iki şekilde hesap edilmektedir. **Nominal GSMH ve Reel GSMH**. Eğer, GSMH hesaplamanın yapıldığı yıl geçerli olan mal ve hizmet fiyatları; yani cari fiyatlar kullanılarak hesap ediliyorsa, içinde enflasyon veya deflâsyondan kaynaklanan deformasyonu da taşıyor demektir. Bu nedenle, fiyat hareketlerinin aldatıcı etkisinden temizlemek için ayrıca Reel GSMH hesaplanır. Reel GSMH; belirli bir baz yılın mal ve hizmet fiyatları dikkate alınarak, yani Türkiye için enflasyondan arındırılmış olarak hesap edilen bir GSMH değeridir. Bir yılın nominal GSMH değeri, enflasyondan, daha doğru bir değişiklikle fiyatlardaki dalgalanmalardan arındırılarak, Reel GSMH değerine dönüştürülecek ise, bunun için **Deflatör** kullanılır. GSMH Deflatörü, nominal serileri reel serilere dönüştürmek amacıyla kullanılan bir endekstir.

BÜYÜME: Ekonomik büyüme, reel GSMH'daki artıştır. Bir ekonomide daha çok mal ve hizmet üretildiği sürece, reel GSMH artar ve toplum daha fazla tüketme olanağına kavuşur. Reel GSMH'da, bir önceki döneme göre meydana gelen yüzde artış oranına "ekonomik büyüme oranı" denmektedir. Yani, 2013 yılının Reel GSMH oranı, 2012 yılının Reel GSMH oranına bölündüğünde veya oranlandığında çıkan yüzdesel değişim değeri, o ekonominin ekonomik büyüme hızıdır.

DURGUNLUK, RESESYON, DEPRESYON: Eğer, bir ulusal ekonomide ekonomik büyüme yavaşlıyor ise bu durum durgunluk (stagnation) olarak tanımlanır. Kabul edilebilir ölçüde kısa bir zaman dilimi için (6 ay ile 1 yıl arası) ekonomik büyümede bir gerileme yaşanır ise bu durum resesyon olarak tanımlanmaktadır. Ancak, eğer ekonomik büyümede gözlemlenen gerileme şiddetli ve derin ise ve uzun bir zaman dilimini kapsıyor ise, bu tür bir gerilemeyi depresyon olarak tanımlıyoruz. Örneğin, 1929 Buhranı gibi.

PHİLLİPS EĞRİSİ: A. William Phillips'in ortaya koyduğu bir yaklaşım olması nedeniyle, onun soyadı ile anılan bu analiz, bir anlamda içinde enflasyonun şişkinliğini barındıran nominal ücretler ile istihdam seviyesi arasındaki ters orantılı ilişkiyi tanımlamaktadır. Pek çok ekonomist bu ilişkiyi, bir ölçüde enflasyon ile işsizlik arasındaki ters orantılı ilişkiyi tanımlayan bir analiz olarak ele almayı tercih etmiştir. Yani, her ulusal ekonomi bir miktar işsizliği azaltmak için bir miktar enflasyona, bir miktar enflasyonu azaltmak için bir miktar işsizliğe katlanmak zorundadır.

STAGFLASYON: İngilizce durgunluk (stagnation) ve enflasyon (inflation) kelimelerinin birleştirilmesinden üretilmiş olan stagflasyon, ekonominin durgunluğun yaşandığı bir ortamda yüksek bir enflasyon ve işsizliği de beraber yaşaması sürecidir. Yani, üç ekonomik sorun bir arada yaşanmaktadır. Bu durum, Phillips Eğrisi yaklaşımının da artık 1970'li yılların dünyasında geçerli olmadığını göstermiştir. Özellikle, Vietnam Savaşı ile birlikte ABD ekonomisinde görülen sorunlar ve Petrol Krizi ile birlikte dünyanın önde gelen ekonomilerinde 1970'li yıllarda gözlemlenmiş bir özel ekonomik dengesizlik sürecidir.

MİLLİ GELİR: Ekonomi Bilimi'nin tanımladığı dört üretim faktörü olan doğal kaynaklar, emek, sermaye ve girişim üretim faktörlerine dağıtılan rant, ücret, faiz ve kar gelirlerinin toplamı Milli Gelir'i verir. Milli Gelir, GSMH değerinden Amortismanlar ve Dolaylı Vergiler düşürüldükten sonra bulunan bir değerdir. Milli Gelir, üretim faktörleri arasında, her bir üretim faktörünün mal ve hizmet üretimine kattığı ve hakettiği pay kadar dağıtılabiliyorsa, yani bir haksızlık söz konusu değilse, bu duruma Adaletli Gelir Dağılımı diyoruz. Eğer, bir veya birden fazla üretim faktörü milli gelirden hakettiğinden daha fazla pay alıyor ise, bu duruma Gelir Dağılımı Adaletsizliği diyoruz.

TÜKETİM: Milli Gelir'den kabaca direkt vergilerin düşürülmesi ile, Kullanılabilir veya Harcanabilir Gelir'e ulaşılır. Kullanılabilir Gelir bireyler ve kurumlar tarafından iki şekilde

kullanılır; Tüketim Harcamaları ve Tasarruflar. Mal ve hizmetlerin insan ihtiyaçlarını doğrudan doğruya giderecek şekilde kullanılmasına "tüketim" denir. Bu kullanımın parasal değeri tüketim harcamalarını oluşturur.

TASARRUF: Kullanılabilir Gelir'den tüketim harcamalarının karşılanmasından sonra, bireyler ve kurumlar tarafından halen harcanmamış bir artık değer kalır ise, bu değer tasarruf olarak adlandırılır. Makro ekonomide Toplam Yurtiçi Tasarruflar ifadesi ile geçer. **Tasarruf Paradoksu** ise, halkın daha yüksek oranda tasarruf etmesi ile tüketim harcamalarının azalmasının, yatırım harcamalarında da daralmaya neden olması nedeniyle, ekonomik büyümenin yavaşlaması ve tasarrufların azalmasıdır. Yani, tasarruf eğiliminin artması uzun vadede toplam tasarrufların azalmasına yol açmaktadır. Bu durum bir paradokstur.

KALKINMA: Ekonomik büyüme ülkenin üretim hacmindeki bir artıştır. Dolayısıyla ekonomik büyüme sadece sayısal bir kavram olarak ele alınmaktadır. Oysa ekonomik kalkınma ekonomideki niteliksel gelişmelerdir. Ekonomik kalkınma toplumun yaşam standartlarında, üretilen malların kalitesinde veya üretim organizasyonunda iyileşmeler yaşanan bir ortamı ifade etmektedir.

İSTİHDAM: Bir ulusal ekonomide, mal ve hizmet üretiminde görev almak üzere çalıştırılmaya hazır nüfusa istihdam denmektedir. Neo-klasik iktisatçılar ulusal ekonominin her zaman **Tam İstihdam** seviyesinde, yani tüm üretim faktörlerinin en optimal ölçülerde üretimde kullanıldığı varsayımını kabul etmişlerdir. Oysa, 1929 Buhranı sonrası, Keynesyen İktisatçılar ekonominin eksik istihdam koşullarında da çalışabileceğini ve dengede olabileceğini öne sürmüşlerdir.

İŞSİZLİK: Çalışma ve gelir sağlama kararında olan bireylerin, hizmetlerinden yararlanmak üzere çalıştırılmalarına "istihdam" denmektedir. Çalışma isteğine ve yeteğine sahip olup, cari ücret haddi ile çalışma saatlerini kabul ettiği halde iş bulamayan kimseye "işsiz" denir. Toplam işgücü içerisinde işsiz olanların yüzdesine ise "işsizlik oranı" denmektedir. İşsizliğin çeşitli türlerinden bahsetmek mümkündür. İşsizlik türleri; kısmi ve yaygın, geçici ve sürekli olmak üzere tasnif edilebilir. Kısmi ve geçici işsizlik, yer ve meslek değiştirme sırasında belirir. Bu türden işsizliğin en tipik olanı "konjonktürel işsizlik"tir. Konjonktürel işsizlik, üretim hacminde zaman zaman ortaya çıkan daralmaların yarattığı işsizliktir. Ekonominin

bütün sektörleri ile toplu ve devamlı olarak durgun bir düzeyde kaldığı dönemlerde ise "yapısal işsizlik" belirir.

Uluslararası Çalışma Örgütü ILO normlarına göre bir başka tanım 'Eksik İstihdam'dır. Buna göre, eğer istihdam istatistiklerinin hesaplandığı dönem içerisinde kişi tümüyle işsiz kalmış ise, bu durum işsizlik kavramı ile, aynı dönem içerisinde sadece 15 gün çalışmış ise eksik istihdam olarak tanımlanmaktadır. Yani, işsizliğe göre eksik istihdamın tek farkı kısa bir süre için çalışmış olması, ama geri kalan zamanda işsiz olmasıdır. Bu nedenle, kimi zaman gerçek işsizliği hesap etmek için işsizlik oranı ile eksik istihdam oranının toplanmak uygulaması görülmektedir.

Slayt 1

İnsanoğlu, değer kavramıyla tanışmasından ve malların değerini tartışmasından itibaren, M.Ö. 3000'li yıllardan itibaren trampa (takas) ekonomisinin yarattığı sorunlardan kurtulabilmek için, tarımsal ürünleri veya ilkel kabile yaşantısı içerisinde en fazla değer verilen nesneleri (metal parçaları, ortası delik taşları, deniz havyanlarının kabuklarından oluşan kolyeleri, hayvan boynuzlarını) para niyetine kullanarak mübadele sistemini oluşturmaya çalışmıştır. Tarımsal ürünleri para niyetine kullanmak, değerini ve miktarını kontrol altında tutmak ve kavimlerarası ticarette geçerlilik anlamında pek çok sorunu beraberinde taşımaktaydı. Bu nedenle, M.Ö. 2000'li yıllardan itibaren altın ve gümüş madenlerinin karışımından elde edilen elektrumdan yapılma paraların işlem gördüğü bir mübadele sistemi devrimsel bir değişikliğin başlangıcı olarak nitelendirilebilir. Altın ve gümüş para kullanımı zaman içerisinde insanoğlunu bir kavramla daha tanıştırmıştır; Tasarruf Kavramı.

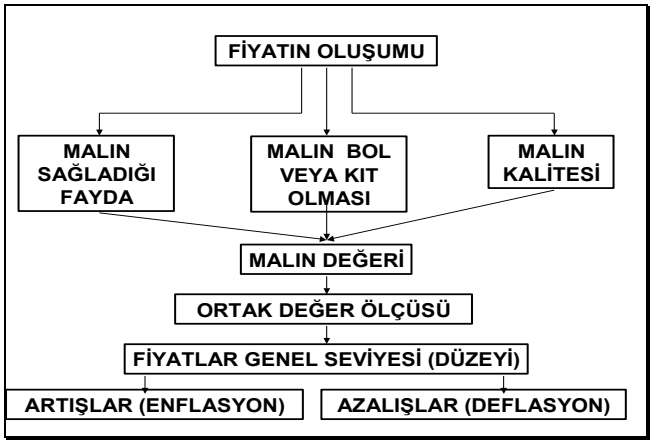

Slayt 2

Her ulusal ekonominin nihai hedefi, bir işletmenin bilanço eşitliğine benzetilebilecek, kaynaklar-harcamalar dengesini gerçekleştirmektir. Makro ekonomik analiz, öncelikle bir ulusal ekonominin öz kaynakları ile toplam harcamalarının birbirine eşit olmasını öngörür. Bu formül içerisinde, ülkenin iç öz kaynağı GSMH olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, ülkenin toplam öz kaynaklarını bulabilmek için GSYİH ile Cari İşlemler Dengesi'nin toplam değerini kullanmak da mümkündür. Eğer, ülkenin iç ve dış öz kaynağı hedeflediği tüketim ve yatırım harcamalarını karşılamaya yeterli değil ise, bu durumda yabancı kaynak kullanmak kaçınılmazdır. Yabancı kaynak ise bir ulusal ekonomiye 3 şekilde gelir; birincisi doğrudan yatırım amaçlı yabancı sermaye, ikincisi portföy amaçlı yabancı sermaye ve üçüncüsü dış borçlanma.

Slayt 3

GSMH değeri TÜİK'in tablosundan alınmaktadır. Cari İşlemler Dengesi değeri ise TCMB'nin hazırladığı Ödemeler Dengesi Tablosu'ndan alınmaktadır. Ülkenin öteden beri dış borç kullandığı dikkate alınır ise, tüketim ve yatırım harcamaları içerisinde yer almayan dış borç ana para geri ödemesinin formülün sağ tarafına eklenmesi gerekir. Eğer, dış borç ana para geri ödemesi eşitin sol tarafına negatif olarak, yabancı kaynağın altına eklenirse, yabancı kaynak (-) dış borç ana para geri ödemesi = Sermaye Hareketleri'ne eşitlenir. Sermaye Hareketleri değeri ise, eski Ödemeler Dengesi Tablosu'nda B ana başlığına karşılık gelen değerdir. Yeni Ödemeler Dengesi Tablosu'nda ise C Finans Hesabı kalemine karşılık gelmektedir.

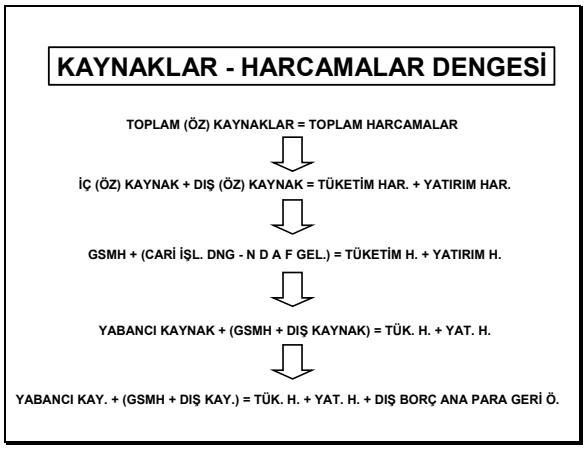

Slayt 4

GSMH'nın üretim faktörleri arasında paylaşımı için, amortisman ve dolaylı vergilerin çıkarılması gerekir. Böylece, Milli Gelir'e ulaşılır ve milli gelir 4 üretim faktörü arasında paylaştırılır. Milli Gelir, o an için birfiil mal ve hizmet üretimine katılan üretim faktörleri arasında dağıtılan bir gelirdir. Daha önce mal ve hizmet üretiminde görev almış ve emekliliğe hak kazanmış üretim faktörlerine sosyal güvenlik sistemi vasıtası ile yapılan ödemelere transfer ödemeleri adı verilir ki bu iki rakamın toplanması ile kişisel gelire ulaşılır. Kişisel Gelir'den direkt vergilerin düşülmesi ile de Kullanılabilir Gelir'e (Harcanabilir Gelir olarak da geçmektedir) ulaşılır. Kullanılabilir Gelir'i bireyler ve kurumlar iki şekilde kullanır; tüketim harcamaları ve tasarruflar. Tasarruflar ya sabit sermaye yatırım harcamalarının karşılanması için, ya da finansal araçlarda değerlendirilmek üzere kullanılır. Eğer, finansal araçların getirisi olarak nitelendirilen i (faiz), sabit sermaye yatırım harcamalarının getirisi olan r'ye eşit veya büyük ise tasarruf sahiplerini ellerindeki fonları finans piyasalarında değerlendirmeyi tercih ederler.

Temel Kavramlar Bölüm Soruları

Soru 1: Aşağıdakilerden hangisi "devalüasyon"un tanımıdır?

a. Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli ve düzenli azalış veya düşüş
b. Ülkenin para biriminin enflasyon nedeniyle değer yitirmesi sonucu, ülkenin yerel para birimi cinsinden döviz kurlarının değer kazanması süreci
c. Bir ulusal ekonomide fiyatlar genel düzeyinin düzenli ve sürekli olarak artması veya yükselmesi
d. Ulusal para biriminin, diğer yabancı paralar ve altına serbestçe dönüştürülebilmesi

Soru 2: Aşağıdakilerden hangisi, firmanın kârının maksimum olmasının koşullarından birisidir?

a. Marjinal maliyetin marjinal gelirden fazla olması
b. Marjinal gelirin marjinal maliyetten fazla olması
c. Ortalama maliyet eğrisinin yükselen bir eğri olması
d. Toplam gelir ve toplam maliyet arasındaki farkın en yüksek olduğu üretim miktarının saptanması

Soru 3: Aşağıdakilerden hangisi bir malın değerini fiyata dönüştüren mekanizmadır?

a. Ortak Değer Ölçüsü
b. Altın Para
c. Kâğıt Para
d. Madeni Para

Soru 4: Aşağıdakilerden hangisi mal ve hizmetlerin fiyatlarından oluşan genel topluluğa verilen isimdir?

a. Satın Alma Gücü
b. Fiyatlar Genel Seviyesi
c. Fiyat Endeksleri
d. Fiyat Şedülü

Soru 5: Aşağıdakilerden hangisi Türk ekonomisinin öncelikli sorunudur?

a. Büyüme
b. İşsizlik
c. Uluslararası Kredibilite
d. Yabancı Sermaye İlgisi

2. PARA VE MALİYE POLİTİKALARI

2.1 Ekonomi Politikaları

Politika, kelime anlamı olarak belirli bir hedefe ulaşmak veya belirli bir sorunu çözmek amacıyla bir takım araç ve yöntemlerin bir araya getirilmesi süreci olarak tanımlanabilir. Dolayısı ile, bu tanımdan hareket edildiğinde, ekonomi politikası, ekonomide belli hedefleri gerçekleştirmek (refah düzeyinin arttırılması, verimliliğin sağlanması) veya belirli sorunları çözmek amacıyla (işsizlik, yoksulluk) belirli ekonomik araç ve yöntemlerin bir araya getirilmesi sürecidir, şeklinde tanımlanabilir. Demokratik bir ülkede, partiler sorunlara çözüm modelleri ve araçları ile halkın karşısına çıkıp oy isterler ve hükümete geldiklerinde bu politikaları uygulamaya çalışırlar.

Bunun bir sonucu olarak, Hükümetler ekonomi politikaları açısından en yüksek siyasi sorumluluğu taşırlar. Bununla birlikte, Hükümet adına ekonominin yönetimi, ekonomiden sorumlu bakanlar ve onlara bağlı üst düzey bürokratlardan oluşur. Tüm dünya uygulamalarına bakıldığında, Hazine Bakanlığı, ABD ve İngiltere'de mevcut bulunan Anglo-Sakson geleneğe göre Hazine sekreterliği en kritik bakanlıktır. Türkiye'de Hazineden Sorumlu Devlet Bakanlığı olarak yürütülmektedir. Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomide kamu maliyesi işlemleri tek bir bakanlığa bağlanmış iken, 1980'li yılların başından itibaren Türkiye'de Maliye Bakanlığı ile Hazine işlemleri iki ayrı bakanlığa bölünmüştür. Bunun yanı sıra, kamuda çalışan personelin özlük hakları ve kamu sendikaları ile pazarlık bir devlet bakanlığına, kamu adına finans kurumlarını ve sektörleri denetleyen özerk kuruluşlar ve özelleştirme bir devlet bakanlığına, dış ticaret bir devlet bakanlığına bağlanmıştır. Ayrıca, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı ve Bayındırlık Bakanlığı unutulmamalıdır. Yani, Türkiye'de ekonominin yönetimi parçalı bir model ortaya koymaktadır ve siyasi partiler bu parçalı modeli birleştirmeyi öngörmektedirler.

Türkiye'de ekonomi politikalarının belirlenmesinde ve mevcut ekonomi politikalarında dar veya geniş kapsamlı revizyonda en önemli kurumlardan birisi Yüksek Planlama Kurulu'dur (YPK). Yüksek Planlama Kurulu, başbakanın başkanlığında toplanan, bünyesinde ekonomiden sorumlu bakan ve onlara bağlı üst düzey bürokratları barındıran, sekreteryalığını bir ölçüde Devlet Planlama Teşkilatı'nın gerçekleştirdiği bir önemli kurumdur. Türkiye'yi hedeflere taşıyacak, sorunlara kesin çözüm üretecek her türlü ekonomi

politikasının tespiti ve revizyonu bur kuruldan geçmekte ve yapı olarak Milli Güvenlik Kurulu'nun tavsiye niteliğindeki kararlarına benzer şekilde, YPK'da belirlenen hususlar Bakanlar Kurulu'na gelmektedir. YPK'nın kararlarının Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girebilecek özellikte olanları, Bakanlar Kurulu onayı sonrası Resmi Gazete'ye gönderilerek yürürlüğe konulmakta, yasal değişiklik gerektirenleri ise, Bakanlar Kurulu onayı sonrası, bir yasa tasarısı olarak Meclis Başkanlığı'na sunulmaktadır. Yüksek Planlama Kurulu'nda onaylanan ve Bakanlar Kurulu tarafından kabul gören ekonomi politikalarına yönelik ana çerçeve, bu noktada, gerek Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), gerekse de Maliye Bakanlığı açısından, para ve maliye politikası uygulamasında dikkate alınması gereken öncelikleri temsil etmektedir. Yüksek Planlama Kurulu, her yıl en yoğun çalışma periyodunu ağustos ayı ortasından ekim ayı ortasına kadar gösterir ve bu dönemde bir sonraki yılın programı ile bütçesi oluşturulur. Bu çerçevede, Yüksek Planlama Kurulu'nun önemli yetkilerinin yanı sıra, hiç değişmeyen üç görevi unutulmamalıdır. Birincisi, Türkiye'nin kalkınma planlarına son şeklini vermek; ikincisi söz konusu kalkınma planları çerçevesinde her yıl uygulanan ve ertesi yılın başında yürürlüğe girecek 'yıllık program'a son şeklini vermek ve üçüncüsü ertesi yılın başında yürürlüğe girecek bütçeye son şeklini vermek olarak özetlenebilir. Bu noktada, Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı ile Bayındırlık Bakanlığı gibi bünyesinde yatırımcı kuruluşları barından bakanlıklar da, Devlet Su İşleri, Karayolları gibi kuruluşların yatırım bütçeleri için çetin bir pazarlık ortaya koyarlar ve tüm bu bütçe hazırlık süreci eylül ayı sonunda tamamlanarak, maliye bakanının Bakanlar Kurulu'na yapacağı sunuma hazır hale gelir. Bakanın sunumu sonrası, Bakanlar Kurulu'nda onaylanan bütçenin en geç 17 Ekim akşamına kadar Meclis Başkanlığı'na sunulması gerekmektedir. Aksi durumda, Hükümet Anayasa kuralına uymamış sayılır.

Yüksek Planlama Kurulu'nun, gerçekleştirdiği çok sayıda ekonomi politikası çalışmasının yanında, rutin olarak gerçekleştirdiği bu çalışmalarda, 2005 yılından itibaren bazı tarihsel adımlar atılmıştır. Birinci önemli değişiklik, Türkiye'nin planlama modeli üzerinde gerçekleşmiştir. Cumhuriyet kurulalı beri, 1933-1937 ve 1938-1942 5 yıllık sanayileşme planları dahil, Türkiye 1963'den günümüze 5 yıllık kalkınma planları ile gelmiştir. 2006 yılında 9. 5 Yıllık Kalkınma Planı'nın yürürlüğe girmesi beklenirken, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik için müzakerelere başlaması resmiyet kazanınca, 2005 yılında, Türkiye'nin kalkınma planlarının Avrupa Birliği (AB) Bütçesi'ne paralel gitmesinin uygun olacağı ifade edilmiştir. Bu noktada, AB'nin bütçesi 7 yıllıkken, Türkiye'nin kalkınma planı 5 yıllıktır. Bu noktada, Türkiye'nin bütçesinin de 7 yıllık olmasına karar verilir. Ayrıca, AB'nin yeni

bütçesi 2007 yılında yürürlüğe girecek ve 2013 yılına kadar sürecektir. Bu noktada, Türkiye'nin 9. Kalkınma Planı'nın da 2007 yılında yürürlüğe girerek, 2007-2013 döneminde uygulanmasına karar verilir. Böylece, 2006 yılı bir geçiş yılı olur. Bu noktada, bu yılın başından itibaren Türkiye'nin 9. Kalkınma Planı 7 yıllık olarak yürürlüğe girmiştir ve ayrıntıları DPT'nin internet sitesinde yer almaktadır.

İkinci bir tarihsel adım ise, kalkınma planının içeriğini değiştirmek olmuştur. Daha önceleri Türkiye'nin kalkınma planları içerisinde büyüme, enflasyon, bütçe, istihdam, dış ticaret gibi alanlarına yönelik makro ekonomik hedefler yer almış, ancak yaşanan bir ulusal ve/veya uluslararası krizle, daha plan döneminin başında bu hedeflerin anlamsızlaştığı görülmüştür. Bu nedenle, yeni kalkınma planında Türkiye'nin başta AB'ye tam üyelik perspektifi olmak üzere, hedeflere ulaşmak adına nasıl bir yol haritası izlemesi gerektiği belirlenmiştir. Bu nedenle, DPT'nin kamuoyu ile geleceğe dönük makro ekonomik hedefleri paylaşmasını sağlamak amacıyla, kalkınma planı modelinin yanı sıra, 'stratejik planlama' modeline geçilmiştir. Yani, 2006-2008, 2007-2009 ve 2008-2010 dönemlerini kapsayacak şekilde, her yıl bir yıl ileriye gidecek şekilde, DPT hedefleri sürekli revizyondan geçen ve dinamik bir özellik gösteren söz konusu stratejik planları kamuoyu ile paylaşacaktır. Bu 3'er yıllık stratejik planlar 'Orta Vadeli İstikrar Programı' olarak adlandırılmıştır. Keza, söz konusu 3'er yıllık Orta Vadeli İstikrar Programı (OVİP) detayları da DPT'nin internet sitesinde yer almaktadır.

Ekonomik makro planlamasında, Yüksek Planlama Kurulu ölçüsünde ağırlıklı bir rolü olmasa da, diğer bir önemli kurum da Özelleştirme Yüksek Kurulu'dur (ÖYK). Özelleştirme Yüksek Kurulu, kurul üyelerinin kararları çerçevesinde, hangi kamu kuruluşun, ne zaman ve hangi yöntemle özelleştirileceğine karar vermektedir. Söz konusu özelleştirme yöntemleri olarak da,

- Blok Satış Yöntemiyle Özelleştirme
- Halk Arz Yöntemiyle Özelleştirme
- İlgili Kamu Kuruluşunu Parçalara Bölerek Özelleştirme

öne çıkmaktadır. Dünyada ve Türkiye'de en yaygın olarak kullanılan yöntem, blok satış yöntemidir. Bu yöntemle, özelleştirme ihalesine talip olan bir yerli veya yabancı özel kuruluş veya konsorsiyuma, en iyi teklifi vermesi koşulu ile, ilgili kamu kuruluşunun hisselerenin

% 50'den fazlası satılmakta ve söz konusu kamu kuruluşunun yönetimi özel sektöre geçmektedir. Son dönemde, Hükümetlerin Türkiye'de tercih ettikleri bir başka özelleştirme metodu ise, hisselerin belirli bir bölümünü yerli ve yabancı yatırımcılara 'Halka Arz' yoluyla satmaktır. Bu noktada, ilgili kamu kuruluşunun hisselerinin % 50'den fazlası hala kamunun elindeyse, aslında söz konusu kamu kuruluşunun bir kısım hissesinin halka arzı, tam olarak özelleştirildiği anlamına da gelmemektedir. İlgili kamu kuruluşunun parçalara bölünerek özelleştirmesi modelinde, Sümerbank mağazaları, SEKA fabrikaları, limanlar ve Tekel'in sigara ve alkollü içecekler bölümlerinin parçalara ayrılarak satılması örnek gösterilebilir. Coğrafi zorunluluklar veya tapli yerli ve yabancı yatırımcıların beklenti ve talepleri böyle bir parçalanmayı gerektirmektedir. Özelleştirmede süreç, özelleştirilmesine karar verilen kamu kuruluşunun değerini belirleyecek ihaleye çıkmak, bu ihaley kazanan ve bu alanda ihtisaslaşmış bir uluslar arası finans kurumu ile fiyatın belirlenmesi ve ardından halka açık olarak ve genellikle televizyonlar karşısında esas özelleştirme ihalesinin yapılması olarak özetlenebilir. Sürecin son noktasında, Rekabet Kurulu ve Danıştay onayları da gerekebilmektedir. Tüm idari ve hukuki süreç tamamlandıktan ve dosya Özelleştirme Yüksek Kurulu'nca onaylandıktan sonra, devir işlemi gerçekleştirmektedir. İlk karardan, son aşamaya kadar, sürecin bütünü ÖYK adına Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülmektedir.

Bu çerçevede, Hükümet en önemli siyasi sorumluluğu taşıyarak ve onun adına TCMB'nin bağımsız bir kurum olarak dahil olduğu 'Ekonomi Yönetimi'nin güdümünde yürüyen ekonomi politikalarına, YPK ve ÖYK tarafından da şekil verilmektedir. Ancak, bu süreçte Devlet Planlama Teşkilatı'nın rolü unutulmamalıdır. DPT; hem sekreteryalık göreviyle, hem de geleceğe dönük mikro ve makro projeksiyonlarıyla kritik öneme sahip kilit kuruluştur. Bu nedenle, ekonomi politikası değişikliğine gidilme aşamasında, söz konusu model değişikliğinin çeşitli yönlerinin ekonometrik olarak DPT'ye denetlendirilmesi kritik önemdedir. Ayrıca, belirlenen ekonomi politikalarının beklenen hedeflere ulaşılmasına imkan verip vermediği, mutlaka hesaplanan makro ekonomik göstergeler ile takip edilmelidir. Bu noktada, eski adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü, yeni adıyla Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) katkısı çok önemlidir. Çünkü, TÜİK en kritik ekonomik ve demogreafik verileri hesap etmektedir. Bununlu birlikte, TÜİK dışında, TCMB, Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Gümrük Müsteşarlığı gibi kurumlar tarafından açıklanan makro verilerin de hayli önemli ve yol gösterici olduğu

unutulmamalıdır. Bu noktada, açıklanan veriler hedefe göre önemli bir sapma olduğunu işaret ediyor ise, söz konusu ekonomi politikasının hızla gözden geçirilmesi yararlı olacaktır.

Yukarıda bilgilerin ışığında, ekonomi politikalarını, farklı açıları dikkate alarak ayırıma tabi tutmak mümkündür. Bununla birlikte, en yaygın kullanılan ayrıştırma yöntemi, kullanılan araç ve yöntemlere göre ayrıştırmadır. Buna göre, kullanılan araç ve yöntemlere bağlı olarak ekonomi politikaları, para politikası, maliye politikası ve direkt kontrol politikaları (fiyat kontrol politikaları ve dış ticaret kontrol politikaları) olarak üçlü bir ayırıma tabi tutulabilir.

İlerleyen bölümlerde para ve maliye politikaları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Bu noktada, ayrıntılarına değineceğimiz para ve maliye politikası araçlarından yararlanarak, bir ülkenin kendisini deflasyonist bir baskıdan veya enflasyonist bir baskıdan kurtarmaya çalıştığı da görülmektedir. Ancak, şöyle bir farkla ki, eğer ilgili ülke ekonomisi enflasyonist baskı altında ise, aynı para ve maliye politikaları ekonomiyi daraltıcı boyutta uygulanacak; eğer ekonomi deflasyonist bir baskı altında ise, bu defa aynı para ve maliye politikası araçları ülke ekonomisini genişletici, canlandırıcı boyutta uygulanacaktır. Bu çerçevede, deflasyonist politika izleyen en tipik ülke ekonomisi örneği Japonya'dır. Enflasyonla mücadele eden bir ülke, faizleri yükseltip, ekonomideki likiditeyi daraltarak sıkı bir para politikası, vergi oranlarını arttırıp, kamu harcamalarını azaltarak sıkı bir maliye politikası izlerken, Japonya faiz seviyesini yıllık bazda % 0,1'e getirerek ve parasal genişleme ile tüketimi canlandırmaya, kamu maliyesi alanında ise vergi oranlarını azaltıp kamu harcamalarını arttırarak deflasyonla mücadele etmeye çalışmaktadır. Yani, enflasyonla mücadele eden bir ekonomiye göre aynı para ve maliye politikası araçlarını tersine kullanmaktadır.

1970'li yıllardan bu yana, enflasyonla mücadeleyi öngören programlarda iki ana kategori öne çıkmaktadır: Ortodoks Anti-Enflasyonist Politikalar ve Heterodoks Anti-Enflasyonist Politikalar. Ortodoks programlar, IMF'in alışılagelmiş enflasyonla mücadele programları olarak ifade edilebilir. Bu programlar enflasyonla mücadelede gereken başarıyı çoğunlukla yakalayamamıştır. Bu nedenle, alışılagelmiş yöntemlerin dışına taşan ve radikal bir uygulamayı gerektiren Heterodoks programlar zaman zaman öne çıkmıştır ve çoğunlukla başarılı olmuştur. Bu iki farklı programda ekonomik reformlar benzerlik arzederken, esas farkı reform sürecine geçiş öncesinde uygulanan stabilizyon süreci oluşturmaktadır. Heterodoks programlar, toplumsal uzlaşı içerisinde, tek bir partinin Meclis'te çoğunluğu

elinde bulundurduğu periyodlarda, ekonomideki tüm fiyat türlerinin dondurulması suretiyle enflasyonda radikal bir düşüşü sağlayan 18 aylık programlar olarak da tanımlanabilir.

2.2 Maliye Politikası

Kamu Kesimi, bir yandan yaptığı harcamalar ile geliri artırıcı etki yaparken bir yandan da topladığı vergiler ile geliri düşürücü bir etkiye sahiptir. Devletin istihdam, gelir, fiyat seviyeleri gibi makro ekonomik değişkenleri etkileyebilmek için kamu harcamalarını (cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transfer harcamaları) ve kamu gelirlerini (vergi gelirleri, vergi dışı normal gelirler, özel gelir ve fonlar) kullanması maliye politikası olarak adlandırılmaktadır. Örnek vermek gerekir ise, kamu harcamalarını artırarak ve/veya halktan ve kurumlardan toplanan verginin yükünü azaltarak ulusal ekonomideki toplam tüketim harcamalarını artırmaya yönelik olarak izlenen maliye politikasına genişlemeci maliye politikası, kamu harcamalarını azaltarak ve/veya vergileri artırarak toplam tüketim harcamalarını azaltmaya yönelik politikaya da daraltıcı maliye politikası denmektedir. Maliye politikasının etkinliği iki temel faktöre bağlıdır:

- Yatırım harcamalarının faiz hadlerine olan duyarlılığı
- Talep edilen para miktarının faiz hadlerine olan duyarlılığı.

Maliye Politikası araçlarını Kamu Maliyesi Gelir Araçları ve Kamu Maliyesi Harcama Araçları olarak ikiye ayırabiliriz. Kamu Maliyesi Gelir Araçları 3 temel başlıktan oluşur. Bunlar sırasıyla Vergi Gelirleri, Vergi Dışı Normal Gelirler ve Özel Gelir ve Fonlar'dan oluşur. Vergi Gelirleri doğal olarak kamu kesiminin toplam gelirlerinin önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Doğrudan veya Direkt Vergi Gelirleri ile Dolaylı veya İndirekt Vergi Gelirleri olmak üzere iki ayrı gruptan oluşmaktadır. Doğrudan veya Direkt Vergiler, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Götürü Usülde vergilendirilen mükelleflerden alınan ve Gelirden Alınan Vergiler'den oluşan grubu ve Motorlu Taşıtlar Vergisi, Çevre Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi, Emlak Vergisi gibi, mükellefin doğrudan vergi dairesine veya ilgili birimlere ödediği veya bir kurum aracılık etse de, ne kadarlık bir vergi ödediğine vakıf olduğu vergi türlerini temsil etmektedir.

Dolaylı veya İndirekt Vergiler ise, mal ve hizmetlerin fiyatlarının içerisine yedirilmiş ve çoğunlukla ne kadar ödediğimizi bilemediğimiz vergilerdir. Söz konusu vergi gelirleri

arasında en çok bilinenlerin Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Akaryakıt Tüketim Vergisi ve Banka ve Sigorta Muamele Vergisi olarak sıralanabilir. 1980'lerin sonuna doğru direkt vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı % 70, dolaylı vergilerin payı % 30 iken, 2000'li yıllarda söz konusu ana vergi gruplarının toplam içerisindeki rollerinin değiştiği gözlenmektedir. Oysa, daha dengeli bir vergi sistemi için direkt vergilerin toplamdaki payının arttırılması önemlidir. Türkiye'nin vergi gelirleri açısından bir diğer kritik sorunu 'kayıt dışı' ekonominin varlığıdır. TÜİK'in resmi verileri, Türkiye'de 23 milyon civarındaki çalışan kesimin % 50'den fazlasının kayıt dışı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, Türkiye hem gelir vergisi açısından, hem de sosyal güvenlik sistemi prim ödemeleri açısından önemli bir kayba uğramakta, potansiyel gelir kaybı yaşanmaktadır.

Vergi Dışı Normal Gelirler ise, adından da anlaşılacağı üzere, Kamu Kesimi'nin vergi kapsamına girmeyen, ancak düzenleme ile elde etmeye alışık olduğu gelirlerdir. Devlet Patrimuvanı Gelirleri en önemli örnektir. Devletin sahip olduğu menkul ve gayrimenkullerin satışından ve/veya kiralanmasından elde edilen gelirler bu kapsama girer. Kıymetli evrak denilince, Hazine'nin ihraç ettiği bono ve tahviller sadece akla gelmemelidir. Vatandaşın Devletten temin ettiği Nüfus Cüzdanı, Ehliyet, Pasaport, Diploma, Tapu Senedi gibi belgeler de yine Kamu'nun vatandaşa belirli bir bedel karşılığında kullandırdığı belgelerdir ve bu kıymetli evraklardan da gelir elde edilir. Taşınmazların satılması ve kiralanmasından elde edilen gelirler ise malumdur. Ayrıca, Trafik ve Vergi Cezaları'nın da; devlete ait iştiraklerin kazançlarından düşen pay da Vergi Dışı Normal Gelirler kapsamındadır. Özel Gelir ve Fon Gelirleri ise Türkiye'nin bir kez elde ettiği gelirlerden ve 2000 yılı başına kadar sayıları 75 iken, bugün tasfiye sürecinde olan Fonlar'dan gelen gelirlerden oluşmaktadır. 1. Körfez Savaşı esnasında, Türkiye'nin uğradığı zarar nedeniyle yapılan hibe yardımları ve 17 Ağustos Depremi nedeniyle bir defaya mahsus olmak üzere gerçekleştirilen Bedelli Askerlik uygulamasından elde edilen gelirleri Özel Gelirler kapsamında örnek olarak gösterebiliriz.

Kamu Kesimi Harcama Araçları ise 4 ayrı bölümden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla, Personel Harcamaları, Diğer Cari Harcamalar (Devletin Güvenlik Harcamaları ile Diğer Kamu Kurumlarının rutin, günlük tüketim ve demirbaş harcamalarından oluşur), Yatırım Harcamaları (Kamu'nun Milli Servete katkı anlamında kalıcı olan sabit sermaye harcamaları) ve Transfer Harcamaları'ndan oluşur. Transfer Harcamaları 25 alt harcama kalemi ile en yoğun kalemdir ve bu kalemler içerisinde yer alan Faiz Harcamaları, KİT'lere transferler, Emekli ve İhracatçılara Vergi İadesi, Sosyal Güvenlik Kuruluşları'na transferler,

Tarım Desteklemesi gibi ana kalemler nedeniyle Kamu'nun en çok harcama yaptığı alandır. Dolayısı ile, yukarıda sıralanan 3 temel gelir kalemi ile 4 temel harcama kalemini kullanarak, ekonomi yönetimi ya Türkiye'de olduğu gibi enflasyonla mücadeleye katkı sağlayan bir daraltıcı maliye politikası, ya da Japonya'da olduğu gibi deflasyonla mücadele adına genişletici maliye politikası izleyebilmektedir. Daraltıcı maliye politikasında vergi oranları arttırılarak, devletin elde ettiği gelirler arttırılarak ve harcamalar kısılarak kamu kesiminin enflasyon etkisi sınırlandırılmakta, kamu açığı azaltılmaya çalışılmaktadır. Genişletici maliye politikalarında ise halktan toplanan vergi azaltılarak, vergi oranları düşürülerek halkın tüketim eğilimi güçlendirilmekte, tüketim teşvik edilmekte, ayrıca kamu harcamaları arttırılarak, kamu kesiminin iç talebi desteklemesi sağlanaktadır.

2.3 Para Politikası

Para politikası, her ülkenin merkez bankasının çeşitli makro hedefleri gerçekleştirmek ve/veya çeşitli makro sorunlara çözüm yaratmak amacıyla çeşitli parasal araçlar vasıtası ile uyguladığı politikayı ifade etemktedir. Dünyada, bağımsız, yarı bağımlı ve tam bağımlı merkez bankacılığı uygulamalarına bağlı olarak, para politikasının etkinliği merkez bankasının pozsyonuna göre farklılık arzetmektedir. Yani, **bir ülkenin merkez bankasının bağımsızlığı ile para politikasının etkinliği arasında doğru orantılı bir ilişki söz konusudur.** Piyasa ekonomisi mantığının benimsenmiş olduğu bir ekonomide Merkez Bankası'nın özerkliği çok önemlidir. Özellikle, 5 Kasım 2001 tarihinde yürürlüğe giren son düzenleme TCMB'na özerklik konusunda yeni olanaklar sağlamaktadır. Merkez Bankası faiz ve döviz kuru silahını kullanarak, ekonomideki parasal büyüklükleri etkiler; parasal büyüklükleri baskı altında tutar veya parasal büyüklükler üzerindeki baskıyı hafifletir. Para politikası kararları alınırken ekonomi yönetiminin ve onun bir parçası olarak Merkez Bankası'nın temel hedefi enflasyona neden olmaksızın tam istihdam düzeyine ulaşmak ve bunu sürdürmektir. Parasal büyüklüklerin ve ekonomideki likiditenin daha hızlı genişlemesini ve faiz oranlarının düşmesini sağlamaya yönelik para politikasına *genişlemeci para politikası,* para arzındaki artışı yavaşlatmayı, hatta para arzını daraltmayı ve faiz oranlarının yükselmesini sağlamaya dönük para politikasına da *daraltıcı para politikası* denmektedir. Para politikasının etkinliği iki anahtar etmene bağlıdır:

- Reel para talebinin faiz oranına duyarlılığına.
- Yatırım talebinin faiz oranına duyarlılığına.

Merkez bankası temelde beş temel para politikası aracı kullanmaktadır. Bunlar,

- Zorunlu Karşılıklar Oranı
- Disponibilite Oranı
- Reeskont Oranı
- Açık Piyasa İşlemleri
- Bankacılık Sistemi'nin Yönlendirilmesi

Ekonomi alanında bilinen en temel denge olarak **M.V=P.T** olarak ifade edebileceğimiz Cambridge Denklemi'nde; esasen **'P'** Fiyatlar Genel Seviyesi'ni, **'T'** ise Ticari işlem Hacmi'ni temsil eder. **Aslında P.T Nominal GSMH'dır**. Yani, **'M'** Para Arzı ve **'V'** Paranın Dolaşım Hızı'nın (para arzının ortalama kullanım hızının) çarpımı Nonimal GSMH'ya eşittir. Eğer, Nominal GSMH için bir artış oranı hedefi var ise, ki bu hedef 2002 yılı için % 58'dir. Para Arzı ile Paranın Dolanım Hızı'nın çarpımı sonrası ortaya çıkan değerin de yine eşitliği sağlamak anlamında % 58 artması gerekir. Bu durumda, eğer ekonomide paranın dolanım hızı V düşüyor ise, GSMH artış hedefini gerçekleştirmek için Merkez Bankası Para Arzı M'yi arttırmak zorundadır. Nitekim, TCMB 31 Mart 2002 tarihli Zorunlu Karşılıklar ve Disponibilite Tebliği ile bu noktayı hedeflemiştir.

Ulusal ekonomi birbirinden farklı Para Arzı tanımlarını bünyesinde bulundurur. Merkez Bankası elindeki beş adet para politikası silahı ile ya para arzlarını daraltarak, ya da genişlemesine izin vererek hedeflere ulaşılmasına, makro değişkenlerin etkilenmesine çalışır.

M1 Para Arzı= Dolaşımdaki Para (Dolaşıma Çıkmış Banknot+Madeni Para – Banka Kasaları) + Vadesiz Ticari Mevduat + Vadesiz Tasarruf Mevduatı + Vadesiz Diğer Mevduat + TCMB'deki Mevduat

M2 Para Arzı= M1 Para Arzı + Vadeli Ticari Mevduat +Vadeli Tasarruf Mevduatı + Vadeli Diğer Mevduat

M2Y Para Arzı= M2 Para Arzı + Döviz Tevdiat Hesapları

M3A Para Arzı= M2 Para Arzı + Resmi Mevduat

M3 Para Arzı= M3A Para Arzı + TCMB'deki Diğer Mevduat

M3Y Para Arzı= M3 Para Arzı + Döviz Tevdiat Hesapları

formülleri ile bulunabilmektedir.

Merkez Bankası'nın yarattığı en büyük parasal değer ise Merkez Bankası Parası olarak ifade edilebilir, ki Merkez Bankası Parası içerisinde Rezerv Para'yı da içermektedir.

Emisyon + Bankalar Zorunlu Karşılıkları + Bankalar Serbest Mevduatı + Fon Hesapları + TCMB Nezdindeki Banka Dışı Kesim Mevduatı = **Rezerv Para**'ya eşit olup;

Rezerv Para + Açık Piyasa İşlemleri + TCMB Nezdindeki Kamu Mevduatı = **Merkez Bankası Parası**'nı vermektedir.

Özellikle, IMF ile 1994 yılından bu yana gerçekleştirilen stand-by anlaşmalarına bağlı olarak, Merkez Bankası'nın klasik bilanço mantığına dayalı olarak hazırlanan Merkez Bankası Vaziyet (Aktif-Pasif) Durumu, daha etkin izlenebilir olması açısından Analitik Bilanço'yla takibe ağırlık verilmiştir. Bu çerçevede, Vaziyet'in Aktif ve Pasif'inde yer almakta olan kalemler, Analitik Bilanço'nun Aktif ve Pasif tarafında dört ana kalem altında birleştirilmiştir.

A	ANALİTİK BİLANÇO	P
DIŞ VARLIKLAR		TOPTAN DIŞ YÜKÜMLÜLÜKLER
İÇ VARLIKLAR		MERKEZ BANKASI PARASI

İdeal bir Merkez Bankası Analitik Bilançosu'nda Aktiflerin önemli bir kısmının Dış Varlıklar'dan oluşması, Pasifte ise ağırlığın Merkez Bankası Parası'nda olması arzu edilir. TCMB, bu konuda önemli bir ilerleme kaydetmiş olmakla birlikte, yine de henüz ideal dengeyi oluşturamamıştır.

2.4 Enflasyon Hedeflemesi

Enflasyon hedeflemesi, gerek gelismiş ülkelerde, gerekse gelismekte olan ülkelerde başarısı kanıtlanmıs ve giderek artan sayıda ülke tarafından uygulanan bir para politikası rejimidir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (Merkez Bankası), 2002 yılı başında para politikasının genel çerçevesine iliskin yaptığı duyuruda, para politikasında nihai hedefin enflasyon

hedeflemesine geçmek olduğunu, ancak gerekli ön koşullar tamamlanmadan enflasyon hedeflemesine geçilmesinin rejimin güvenilirliğini daha baslamadan sarsacagını ve bu nedenle enflasyon hedeflemesine geçiş için, para politikasının etkinligini kısıtlayan unsurların zayıflamasının beklenecegini vurgulamıştı. Aynı duyuruda, enflasyon hedeflemesi rejimine geçilene kadar "örtük enflasyon hedeflemesi" uygulanacağı belirtilmisti. Bu doğrultuda, Hükümet ile birlikte enflasyon hedefleri saptanmıştır. Kısa vadeli faiz oranları enflasyonla mücadelede etkin olarak kullanılırken, para tabanı da ek bir çapa olarak belirlenerek, enflasyon hedeflerinin güvenilirliğinin artırılması amaçlanmıştır. Uygulanan bu politika; Merkez Bankası'nın bağımsızlığı yolunda atılan adımlar, mali disiplin ve süregelen yapısal düzenlemelerin de katkısıyla, fiyat istikrarı yolunda önemi yadsınamaz kazanımları da beraberinde getirmiştir.

Geçen süre zarfında, dalgalı kur rejimine uyum artmış ve enflasyon hedeflemesi rejimine geçis için elverişli bir ortam oluşmasına yönelik önemli mesafeler alınmıştır. Bu noktada, enflasyon hedeflerinin tümüne ulaşılmış, güvenilirlik artmış, enflasyon bekleyişleri hedeflere yakınsamıştır. Ekim 2005 itibariyle gerek yeni TÜFE Endeksi'nin yıllık yüzdesel değişim oranı, gereksede yeni ÜFE Endeksi'nin yıllık değişim oranı son 30 yılın en düşük seviyesine ulaşmıştır. Enflasyonla mücadelenin önemli bir saç ayağı olarak, Kamu borç stokunun çevrilebilirliğine ilişkin tartışmalar geçmişte ekonomideki gündem maddeleri arasında ilk sıralarda yer alırken, yine 2005 yılından itibaren büyük ölçüde gündemdeki önemini kaybetmiştir. Yani, Kamu Maliyesi'ne yönelik disiplinin sürekliliği konusundaki kaygılar büyük ölçüde hafiflemiştir. Yine, söz konusu dönemde, finansal piyasaların derinliği artmaya başlamış, finansal kesimin kırılganlıgı azalmıştır. Ancak 2014 yılına geldiğimizde enflasyonun yeniden çift hanelere ulaşma tehdidi ile karşı kaşıyayız. Orta vadeli planlarda belirlenen yıllık %5 hedefin uzağında Türkiye'de enflasyon Ağustos 2014 itibariyle %9,64 seviyesinde güçlü seyrini sürdürüyor. Son yıllarda özellikle etkisini arttıran kuraklık, tarım ve hayvancılıkta beklenen verimi alamamız ve son yaşana jeostratejik gelişmeler nedeniyle Rusya ve AB arasındaki restleşmeler enflasyonun yeniden Türkiye ekonomi gündemine girmesine neden oldu.

Türkiye açısından 2000'li yılların başlangıcında ekonomik istikrarda alınan mesafeler ters dolarizasyon sürecinin baslamasını sağlamış, zaman zaman kesintiye uğrasa ve alınması gereken daha mesafe olsa da, portföy tercihlerinde Türk parası cinsinden yatırımların ağırlığı arttırmayı başarmıştı. Yine bu süreçte, Türk lirasından altı sıfır atılarak Yeni Türk Lirası'na

geçilmiş, para reformu olarak adlandırdığımız bu adım, elde edilen kazanımların kalıcılığına duyduğumuz güvenin bir göstergesi olmuştu. Dönem içerisinde açıklanan orta vadeli programlar, Avrupa Birliği ile tam üyelik amaçlı müzakere sürecinin başlaması ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapılan anlaşmayla birliikte temel makroekonomik değişkenlerin öngörülebilirliği daha da artmaya başlamıştı.

2001–2005 döneminde ise, enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmesi açısından ön koşullardan bir diğeri olan para politikasında kurumsal alt yapının iyileştirilmesi konusunda da çok önemli adımlar atılmıştır. Bu süreç içinde Merkez Bankası, kurumsal çerçevesini etkinleştirmiş, iletişim politikasını daha net ortaya koymus, bilgi setini genişletmiş ve enflasyon öngörü yöntemlerini geliştirmiştir. Ayrıca geçen zaman içinde, Merkez Bankası bağımsızlığı konusunda uygulama anlamında önemli mesafe alınmış; bu gelişme, kronik enflasyonist sürece tekrar dönülmeyeceği konusundaki bekleyişleri de güçlendirmiştir.

Bütün bu gelişmeler, enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmesi için ön koşulların büyük oranda oluştuğuna ve doğru zamanın yaklaşmakta olduğuna işaret etmistir. Gerek Türkiye İstatistik Kurumu'nun yayımladığı fiyat endekslerinde yapmış oldugu değişiklikler, gerekse gerçekleştirilen para reformu nedeniyle, Merkez Bankası, 2005 yılında da enflasyon hedeflemesi rejimine geçmemiş, ancak bu dönemi enflasyon hedeflemesi rejimine geçiş için son hazırlık dönemi olarak ilan etmiştir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2006 yılında para politikası kurumsallaşma süreci çerçevesinde enflasyon hedeflemesi rejiminin uygulamasına geçmiştir. Bu rejim ile birlikte, son yıllardaki "düşen enflasyon" sürecinden "fiyat istikrarı" sürecine doğru ilerlenmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda, önümüzdeki dönemde para politikasının genel çerçevesinde, enflasyon hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için izlenecek politikalar konusunda giderek artan bir açıklık ve hesap verme söz konusu olacaktır.

Merkez bankalarının birincil ve öncelikli amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir. Enflasyon hedeflemesi ise, fiyat istikrarına ulasılabilmesi amacıyla uygulanan ve giderek yaygınlaşan bir para politikası stratejisidir. Akademik yazında birçok farklı tanım bulunsa da, uygulamalara bakıldığında, enflasyon hedeflemesi rejimini diger rejimlerden ayıran iki ana unsurun bulunduğu görülmektedir:

1. Enflasyon hedeflemesi rejimi uygulayan merkez bankaları, enflasyon hedeflerini rakamsal olarak açıklamakta, bu hedeflere ulasmayı taahhüt etmekte ve açıklanan hedeflere ulaşılamaması durumunda kamuoyuna hesap vermekle yükümlü olmaktadırlar.

2. Para politikası kararlarının ekonomiyi etkilemesi belli bir süre gerektirdiginden, merkez bankaları bugünkü enflasyonu değil, gelecekteki enflasyonu kontrol edebilmekte, bu amaçla belirli zaman aralıklarıyla enflasyon tahminleri olusturmakta ve bu tahminleri kamuoyu ile paylaşmaktadırlar. Bu nedenle, enflasyon hedeflemesi rejimi çoğu zaman "enflasyon tahmini hedeflemesi" olarak da adlandırılabilmektedir. Bu doğrultuda, öngörülerin enflasyon hedefi ile tutarlılığı ve hedeften sapma konusundaki riskler kamuoyuna anlatılmaktadır.
Türkiye'de uygulanan para politikası kademeli olarak enflasyon hedeflemesi rejimine yaklaşmıştır. 2006 yılında ise seffaflık ve hesap verebilirlik alanında atılacak yeni adımlar ile, uygulanacak olan para politikası artık enflasyon hedeflemesi rejimi olarak tanımlanacaktır. Diğer ülke örnekleri ve Türkiye'nin geçmiş deneyimleri incelendiğinde, enflasyon hedeflemesi rejiminin para politikasında bir son olmadığı; aksine, kesintisiz bir "gelişme" sürecinin bir parçası olduğu görülmektedir. Kuskusuz, bu gelisme süreci sadece politika uygulayıcıları için değil, tüm ekonomik birimler için de geçerlidir. Bu süreçte kamuoyu ile karşılıklı etkileşimin ve bilgi paylaşımının artması, rejimi daha işlevsel ve etkin kılacaktır. Bu doğrultuda, Merkez Bankası açısından önümüzdeki dönemin başlıca gündem maddeleri, şeffaflığın, hesap verebilirliğin ve öngörülebilirliğin artırılması olacaktır. Önümüzdeki dönemde uygulanacak para politikasının ana ilkeleri şu şekilde ifade edilebilir.

Merkez Bankası, enflasyon hedeflemesi rejimi konusunda 2000 yılından bu yana çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye'de enflasyon hedeflemesi rejiminin ana çerçevesi oluşturulurken, bu rejimi uygulayan 20'yi askın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin deneyimlerinden faydalanılmıstır. İncelenen ülke örnekleri, tarihsel, kültürel, ekonomik ve siyasal farklılıklar nedeniyle, "her ülkeye uygun tek ve en iyi uygulama" olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla, enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde genel yapı olusturulurken, Türkiye'ye özgü bir modelin oluşturulması gerektiği göz önüne alınmıştır.

Kamuoyu tarafından kolay anlaşılabilirliği ve iletisim açısından avantajları göz önüne alınarak, enflasyon hedefi "nokta hedef" olarak belirlenmiştir. Toplumun her kesimi tarafından kolaylıkla takip edilebildigi ve günlük yasam maliyetini iyi ölçen bir gösterge olduğu için, enflasyon hedefinin Tüketici Fiyat Endeksi üzerinden tanımlanması tercih

edilmistir. Bu doğrultuda, hedeflenen değişken 2003 temel yılı Tüketici Fiyat Endeksi'nin yıllık yüzde değişimi ile hesaplanan yılsonu enflasyon oranıdır. 2006 yılından itibaren üç yıllık bütçe uygulamasına geçildigi göz önüne alındığında, üç yıllık bir hedef politikasının açıklanmasının, enflasyon hedeflerinin içsel tutarlılığını ve diger makroekonomik projeksiyonlarla uyumunu artıracağı düşünülmektedir. Bu nedenle, enflasyon hedeflemesi rejiminin bu ilk aşamasında hedefler üç yıllık olarak ilan edilmektedir. 2014 – 2016 orta vadeli planında Türkiye, 2014, 2015 ve 2016 için yılsonu hedefleri sırasıyla % 5,3, % 5 ve % 5 olarak belirlenmiştir.

Tablo:

Yılsonu Hedefiyle Tutarlı Enflasyon Patikası ve Belirsizlik Aralığı

	2014	2015
Belirsizlik Aralığı Alt Sınır	6,7	3,3
Orta Nokta	7,6	5,0
Belirsizlik Aralığı Üst Sınır	8,5	6,7
Orta Vadeli Plan Hedefi	5,3	5,0

2014 Temmuz TCMB Enflasyon Bilgilendirme Toplantısında yapılan değerlendirmelerin ışığında, 2014 yılı için "belirsizlik aralığı" alt sınırı %6,7 üst sınırı ise %8,5 olarak revize edilmiştir. Bu aralıkların dışına çıkılması durumunda, Merkez Bankası bunun nedenlerini ve alınması gereken önlemleri ayrı bir raporla Hükümete sunacak ve bu raporu kamuoyu ile paylaşması bekelnemektedir. Belirsizlik aralığının oluşturulması ile "orta vadeli bakış" arasında da yakın bir ilişki vardır. Enflasyonu belirgin şekilde artıran veya azaltan geçici dışsal şoklarla mücadele edilirken makroekonomik dalgalanmaların en aza indirgenebilmesi açısından da, nokta hedefin etrafında referans olarak alınabilecek bir "belirsizlik aralığına" ihtiyaç duyulmaktadır. Merkez Bankası açısından orta vadede önemli olan, enflasyondaki geçici dalgalanmalardan ziyade, enflasyonun kademeli olarak asağı inerek bir yıl içinde % 5,3 iki yıl içinde ise % 5 civarına gelmesi ve belirli bir istikrara kavuşmasıdır. Dikkat edilirse, bu tür bir uygulamada orta vadeli enflasyon hedefi ön plana çıkmaktadır. Büyük dışsal şokların enflasyon üzerindeki geçici etkilerine anında tepki verilmemekte, orta vadeli hedeflere vurgu yapılarak politika tepkisi zamana yayılmaktadır.

2.5 Daraltıcı ve Genişletici Ekonomi Politikaları

4.3'ün alt bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınmış olan para politikası araçları, eğer ekonomi enflasyonist bir süreç içerisinde ise ekonomiyi daraltmak amacıyla; eğer ekonomi deflasyonist bir süreçte ise (Japonya örneğinde olduğu gibi) ekonomiyi genişletmek ve canlandırmak amacıyla kullanılabilmektedir. Yani, ülke Merkez Bankası kontrolundaki zorunlu karşılıklar, disponibilite ve reeskont oranını yüksetmek suretiyle ve Açık Piyasa İşlemleri (APİ) yoluyla sisteme Hazine kağıdı satarak veya repo ihalesi gerçekleştirerek, ekonomideki likiditeyi daraltabilir. Böylece, tüketime yönelecek ve enflasyonu kamçılayacak bir likiditeyi halkın cebinden çekmiş (strelize etmiş) olur. Bir örnek vermek gerekir ise, Merkez Bankası'nın reeskont oranını yükseltmesi, daraltıcı bir para politikası adımı olarak bankaların da ticari kuruluşlara uygulayacakları iskonto oranını etkiler ve yükselmesine neden olur. Zorunlu karşılık oranını yükselterek, Merkez Bankası enflasyonla mücadele açısından para çarpanını düşürmeye çalışır. Aynı şekilde, kamu gelirlerini arttırmak için vergi oranlarının yükseltilmesi ve kamu harcamalarının kısılması yoluyla, daraltıcı bir maliye politikası uygulanması suretiyle, kamu harcamalarının ve onun da ötesinde kamu açığının enflasyonist etkisi minimize edilmeye çalışılır.

Eğer, söz konusu olan bir Japon ekonomisi ise, Merkez Bankası ekonomiyi deflasyonist etkiden kurtarmak için, ekonomiyi rahatlatmak ve hareketlendirmek için genişletici para politikası uygular ve zorunlu karşılık, disponibilite ve reeskont oranlarını düşürerek sisteme likidite girmesine çalışır. Ayrıca, kamu gelirlerini azaltıcı ve kamu harcamalarını arttırıcı bir genişletici maliye politikası uygulanması gerekir. Örneğin, vergi oranları düşürülerek vatandaşın cebinde daha fazla para kalması sağlanarak tüketim teşvik edilir. Merkez Bankası ekonomideki temel dengeler sabit iken, genişletici para politikası uygulayarak, örneğin bir Acık Piyasa İşlemi olarak, bankalardan devlet tahvili satın alması, ekonomideki likiditeyi arttırıcı etki yaratacaktır. Ya da, reeskont oranını düşürmesi ticari bankaların Merkez Bankası'ndan kredi kullanma maliyetlerini, bankaların da reel sektöre kredi kullandırma maliyetini azaltır. Faiz oranlarını düşürmekte halkı tasarruftan tüketime yönlendirmek için bir araç olarak kullanılabilir. Ancak, Japonya faiz oranlarını öyle bir seviyeye düşürmüştür ki, ekonomi **Likidite Tuzağı'na** düşmüştür. Yani, ekonominin aktörlerinin çok düşük olan faiz seviyesine olan duyarlılıkları sıfırlanmıştır. Faiz seviyesine tepki vermemektedirler. Kısacası, para arzındaki artış yatırımları ve tüketimi etkileyememektedir.

2.6 Para Politikası Araçları ile Makro Büyüklükler Arasındaki İlişkiler

Merkez Bankası'nın iki önemli silahı olarak döviz kurları ve faiz hadlerindeki gelişmelerin makro değişkenler üzerindeki etkisi şu ana başlıklar altında toplanabilir:

- Merkez Bankası elindeki para politikası ile ekonominin aktörlerinin beklenti ve tercihleri üzerinde etkili olmaya çalışır. Özellikle, enflasyonla mücadele programının uygulandığı bir ekonomide, bu mücadelede başarı yakalanabilmesi açısından beklenti ve tercihleri yönlendirmek önemlidir.
- Merkez Bankası uyguladığı para politikası ile fiyat istikrarını hedefler. TCMB Başkanı Süreyya Serdengeçti bu temel hedefin altını birçok defa çizmiştir.
- Fiyat istikrarını zedeleyebilecek bir etki yaratmaması koşulu ile, Merkez Bankası diğer makro büyüklükler üzerinde etkili olabilecek para politikası değişiklikleri gerçekleştirebilir. Yani, Merkez Bankası fiyat istikrarı olumsuz yönde etkilenmediği müddetçe ekonomide kaynak arz ve talebindeki dengesizlikleri gidermeye çalışır. Örneğin, enflasyonist beklentileri kırmak için 2000 yılında faizleri % 6.5'e kadar yükselten FED, 2001 yılında ekonomi durgunluğa sürüklenince, enflasyonist baskının hafiflemesine bağlı olarak, fiyat istikrarını tehdit edecek bir etkinin var olmaması nedeniyle, faiz haddini % 1.75'e kadar düşürmüştür. Ancak, bunun altında bir faiz haddinin fiyat istikrarını zedeleyebileceği beklentisi ile faiz haddini daha aşağı çekmemektedir.
- Merkez Bankası faiz haddi silahını, toplumun veya bir başka değişle ekonomide gerçek ve tüzel kişilerin tasarruf-tüketim tercih kanalını etkilemek için kullanır. Yani, faiz haddini düşürerek, deflasyonist bir ortamda ekonominin aktörlerini daha fazla tüketime, enflasyonist bir ortamda ise faizi yükselterek ekonominin aktörlerini tasarruf etmeye teşvik eder.
- Para Politikasının kısa vadeli sermaye hareketleri üzerinde de önemli bir etkisi vardır. Döviz kurlarındaki artışın enflasyona paralel seyretmediği, kur artışının baskı altında tutulduğu periyodlarda, yüksek faiz kısa vadeli sermaye hareketlerini artırıcı etki yaratır. Bu nedenle, portföy amaçlı sermaye girişinde görülen yoğunlaşma 'Sıcak Para Girişi' olarak nitelendirilir. Faiz hadleri düşük seviyedeyken bir kur sıçraması ise sermaye çıkışına neden olmaktadır. Bu tür ani sermaye çıkışları Merkez Bankası'nın döviz rezervlerinin azalmasına ve kritik gelişmelere sebebiyet vermektedir.
- Kısa vadeli faizler Konsolide Bütçe hedeflerini de etkiler. Merkez Bankası faiz uygulamasında bütçe hedeflerini ve Hazine'nin borçlanma maliyetini gözetmek

zorundadır. Faiz haddinin gereğinden fazla yükselmesi ve bu nedenle Hazine'nin hedeflenenin üzerinde bir faiz ile borçlanması, bütçenin faiz ödemeleri kaleminde sapmaya ve bütçe hedeflerinin tutturulamamasına yol açacaktır.

- Faizlerde dalgalanma bankacılık sektörü açısından ciddi belirsizliklerin oluşmasına yol açar. Merkez Bankası elindeki para politikası araçları ile istikrarlı ve sürdürülebilir bir büyüme sürecini sağlayabildiği ölçüde, sürdürülebilir bir büyüme, bankacılık sektörü ve sermaye piyasasında faaliyet gösteren şirketlerin düzenli faaliyet geliri elde etmeleri anlamına gelir. Düzenli faaliyet geliri ise şirketlerin sermaye yapılarının güçlenmesi anlamına gelir. Güçlü bir finans sistemi ise gelecekteki büyüme sürecinin bir garantisidir.
- Dolayısı ile para politikasının bir başka önemli hedefi finansal sistemin sağlıklı bir yapı içerisinde olmasıdır. İstikrarsız bir ortam finansal sistemin de sağlıklı yapısını zedelemekte, tasarruf sahiplerinin endişeleri finansal sisteme emanet edilen kaynağın vadesinin kısalmasına ve finansal sistemdeki risklerin daha da artmasına yol açmaktadır.
- Ekonomide yatırım-tasarruf dengesi bozulup tasarruf açığı oluştukça reel faiz seviyesi yükselme eğilimi gösterir. Bu tür yapısal sorunlar para politikası vasıtası ile atlatılmaya çalışılır.
- Reel faizlerin yükselmesi, halkın tasarruf eğilimini güçlendirdiğinden ve risk algılamasını yükselttiğinden paranın dolanım hızını düşürür. Paranın devir hızının azalması ise vergi gelirlerinin azalmasına ve bu nedenle bütçe hedeflerinde sapmaya neden olacaktır.
- Ülkenin yerel parasının uygulanan kur politikası nedeniyle değerlendiği ve rekabet gücünün gerilediği bir ortamda, ihracat hacminde görülebilecek gerilemeler dış ticaret açığının büyümesine ve ihracata yönelmiş şirketlerin faaliyet gelirlerinin azalması nedeniyle vergi gelirlerinde kısmi azalmaya neden olacaktır. Bununla birlikte, ithalat ucuzlayacağından maliyet enflasyonu baskısı kısmen azalır.
- Ülkenin yerel parasının uygulanan kur politikası nedeniyle değer yitirmesi ise rekabet gücünün artmasına ve bu nedenle dış ticaret dengesinin, cari işlemler dengesinin ve bütçe dengesinin olumlu yönde etkilenmesine yol açacaktır. Ancak, eğer ihracat amaçlı üretim ithal hammadde ve girdilere bağımlı ise, yerel paranın değer kaybetmesi üretim maliyetlerinde artışa yol açarak maliyet enflasyonu baskısını arttırabilir.

Makro Denge açısından çeşitli makro büyüklükler arasındaki sebep-sonuç ilişkisi ise şöyle özetlenebilir:

- Rekabet gücü gerileyen bir ekonomide bütçe gelirleri reel olarak gerileme riski ile karşı karşıyadır.

- Gelir dağılımında artan deformasyon makro dengelerin tesisini zorlaştırır.

- Sermaye hareketleri ekonominin makro dengesini etkileyici sonuçlar yaratır. Büyük miktarda sermaye girişi tüketim ve yatırım harcamalarında artışa, büyüme ve enflasyon oranının yükselmesine, önemli miktarda sermaye çıkışı ise harcamaların daralmasına, büyüme ve enflasyon oranının gerilemesine yol açabilir.

- Ülkenin rekabet gücünün artması, gerek cari işlemler dengesi, gerekse de bütçe dengesini olumlu yönde etkileyebilir.

- Ekonominin aktörlerinin beklentilerinin olumsuzlaşması halinde, hedeflenen büyümenin gerçekleşememesi, işsizlik ve enflasyon seviyesinin beklenenin üzerine çıkmasına yol açabilir.

- Ekonomide öngörülenin üzerinde bir daralma, vergi gelirlerinin beklenenin altında kalmasına yol açarak, bütçe açığının ve borçlanma ihtiyacının artmasına yol açacaktır. Finansman açığının büyümesi ise reel faizleri yukarı itici bir baskı oluşturacaktır.

- Beklenenin üzerinde aşırı büyüme ise, ilk etapta vergi gelirlerini olumlu yönde etkilese de, enflasyonist baskının artmasına neden olmasından dolayı, orta vadeli beklentileri olumsuz yönde etkileyecektir.

- Bu arada, ham petrol fiyatlarının yükselmesi gibi global dengesizliklerin dışı açık bir ekonomide yaratacağı olumsuz etkiler göz ardı edilmemelidir.

- Cari İşlemler Açığı'nın beklenenden fazla olması halinde, bu açığın yaratacağı belirsizlik ve tedirginlik bono faizlerinin yukarı yönde hareket etmesine yol açar. Eğer, cari işlemler açığındaki sapmanın yaşandığı dönemde, ülke ekonomisi aynı zamanda dış borçlanmada

da zorluk çekiyor ise, bu durumda cari işlemler açığının finansmanı iç borçlanma yoluyla bulunacak kaynak ile finanse edilecek etmektir ki; bu durumda iç borçlanma maliyetleri bir kat daha artacaktır.

- Net sermaye girişi olmaması halinde, cari işlemler açığının büyümesi döviz rezervlerinde daha yüksek bir erimeye yol açacaktır.

- Fiyat istikrarı korunamıyor ise, yerel para hızla değer yitiriyor ise, yabancı para talebi ve tüketim harcamaları artış eğilimi gösterir.

- Kısa vadeli dış borçların döviz rezervleri aleyhine artış eğilimi göstermesi, ekonominin aktörlerinin beklentilerini olumsuz yönde etkiler.

- Maliye Politikası'nın başarısı makro dengeleri tesis etmek açısından önemlidir. Bütçe açığının büyümesinin engellenememesi halinde, kamu kesimi borçlanma gereğinin artması, sonraki yıllardaki bütçe gerçekleşme beklentilerini de olumsuz yönde etkiler.

- Enflasyon ve büyüme hedeflerindeki olası sapmaların bütçe büyüklükleri üzerindeki etkileri göz ardı edilmemelidir.

- Bütçe performansı açısından gelir hedefinin yakalanması, harcama disiplini kadar önemlidir. Büyüme hızının beklenenin altında gerçekleşmesi veya bir ekonomik kriz sonrasında şirket karlarının ve tüketim harcamalarının azalması nedeniyle bütçe gelirlerinde olası sapmalar, bütçe harcamaları disiplini için ek önlemleri gündeme getirebilir. Aksi taktirde, bütçe açığı hedefi sapma gösterecektir.

2.7 Ekonomi Politikalarının Belirlenme Mekanizması

Genellikle toplam talebi değiştirme açısından maliye politikasının para politikasından daha etkili olduğu kabul edilmektedir. Çünkü para politikasının toplam harcamaları etkilemesi, ancak yatırımlar yoluyla, yani dolaylı biçimde olmaktadır. Oysa maliye politikasında bu etkiler dolaysızdır. O bakımdan bazı durumlarda para politikasının dış denge, maliye politikasının da iç denge amacıyla kullanılması daha uygun olabilir.

2.8 Enflasyonist Ortamda Para Politikası Uygulamaları

Enflasyonun kontrol altına alınmasında para-maliye politikası tartışması gündeme gelmektedir. Keynesciler enflasyonun kontrol altına alınması için para politikasının tek başına yeterli olamayacağını, daraltıcı maliye politikasının da gerekli olduğunu savunurlar. Monetaristler ise daraltıcı maliye politikasıyla dar para politikasının aynı anlama geldiğini ileri sürerek önce parasal genişlemenin durdurulması yönünde bir politik iradenin oluşturulması gerektiğini söylerler. Monetaristler, hükümetlerin bilerek ve isteyerek kamu kesiminin ekonomide ağırlığını yükselttiklerini ve bu yüzden enflasyonla mücadelede başarısız olduklarını savunurken, Keynesciler maliye politikaları kamu açıklarını daraltma amacına yönelmediğinden, enflasyondan çıkılamadığını söylüyorlar.

Dünyada günümüze kadar uygulanmış en yaygın iki enflasyonla mücadele programı modeli, Ortodoks ve Heterodoks anti-enflasyonist program modelleridir. (Ayrıntılar için slaytlara bakınınız.

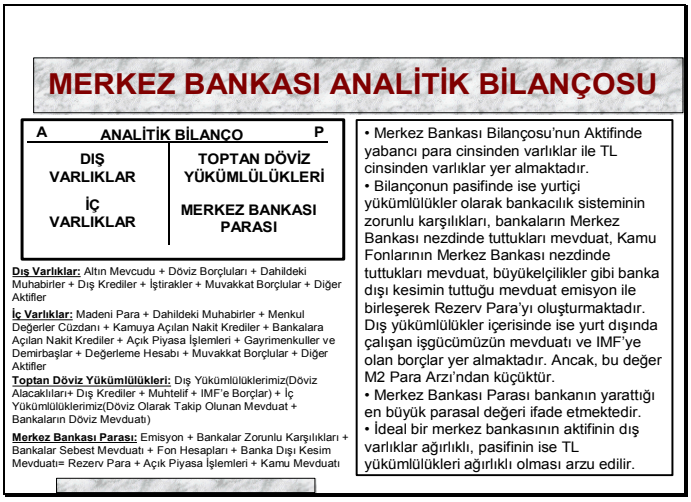

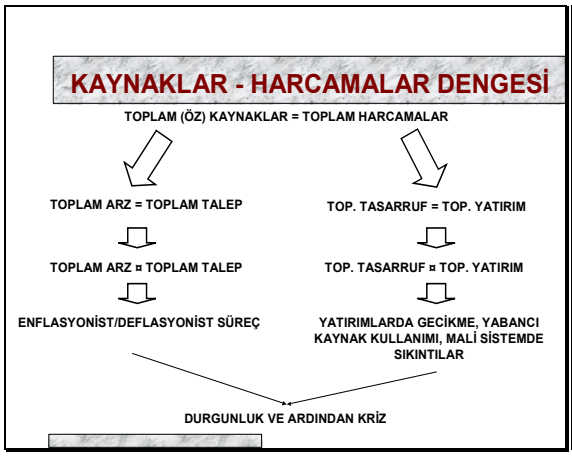

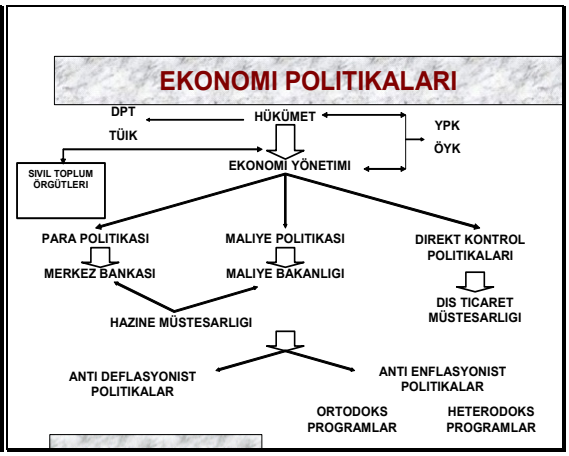

ENFLASYONLA MÜCADELE
TALEP ENFLASYONU
MALİYET ENFLASYONU
TALEBİ KISICI VE KAMU AÇIĞINI AZALTICI ÖNLEMLER:
- FAİZLER SERBEST VE YÜKSEK
-ŞOKLANAN VE BASTIRILAN KUR
- VERGİ ORANLARININ YÜKSELTİLMESİ
- KAMU HARCAMALARININ DARALTILMASI
- REEL ÜCRETLERİN AZALTILMASI
- DÜZENLİ KİT ZAMLARI
MALİYETİ KISICI VE KAMU AÇIĞINI AZALTICI ÖNLEMLER:
- BEKLENTİLERE BAĞLI VE DÜŞÜRÜCÜ FAİZ POLİTİKASI
- SABİT ARTIŞLI KUR POLİTİKASI
- KAMU HARCAMALARI REFORMU
- FAKTÖR GELİRLERİNİN DARALTILMASI
- STOK AZALTICI ÖNLEMLER
- PSİKOLOJİK HARP
TÜRKİYE'DE ENFLASYONLA MÜCADELEDE KAMU AÇIĞI SORUNU AĞIRLIKLI BİR DÜZLEMDE SEYREDİYOR. 1997 TEMMUZ TARİHLİ MB-HAZİNE PROTOKOLU, VERGİ REFORMU, SOSYAL GÜVENLİK REFORMU BUNA ÖRNEKTİR.

EKONOMİ POLİTİKALARI
ORTODOKS İSTİKRAR PROGRAMI
STABİLİZASYON
• Sıkı Para Politikası
• Sıkı Maliye Politikası
• Şoklanan ve Baskı Altına Alınan Kur
• Faizler Serbest
YAPISAL REFORMLAR
• Özelleştirme
• Sosyal Güvenlik Reformu
• Vergi Reformu
• Tarım Destekleme Reformu
• Finansal Reform
• Kamu Kesimi'nin Yeniden Yapılandırılması
• Yatırım Ortamı'nın İyileştirilmesi
HETERODOKS İSTİKRAR PROGRAMI
STABİLİZASYON
• Sıkı Para Politikası
• Sıkı Maliye Politikası
• Fiyatları ve Ücretleri Dondur
• Şoklanan Kur ve Dondurma
•Faizler Serbest
YAPISAL REFORMLAR
• Özelleştirme
• Sosyal Güvenlik Reformu
• Vergi Reformu
• Tarım Destekleme Reformu
• Finansal Reform
• Kamu Kesimi'nin Yeniden Yapılandırılması
• Yatırım Ortamı'nın İyileştirilmesi

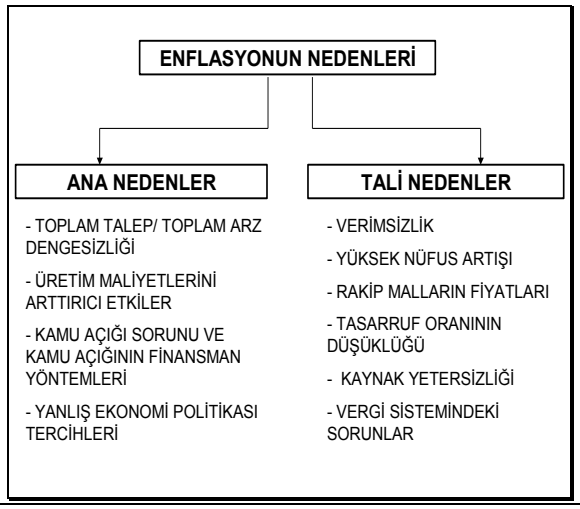
ENFLASYONUN NEDENLERİ
ANA NEDENLER
- TOPLAM TALEP/ TOPLAM ARZ DENGESİZLİĞİ
- ÜRETİM MALİYETLERİNİ ARTTIRICI ETKİLER
- KAMU AÇIĞI SORUNU VE KAMU AÇIĞININ FİNANSMAN YÖNTEMLERİ
- YANLIŞ EKONOMİ POLİTİKASI TERCİHLERİ
TALİ NEDENLER
- VERİMSİZLİK
- YÜKSEK NÜFUS ARTIŞI
- RAKİP MALLARIN FİYATLARI
- TASARRUF ORANININ DÜŞÜKLÜĞÜ
- KAYNAK YETERSİZLİĞİ
- VERGİ SİSTEMİNDEKİ SORUNLAR

PROGRAMIN ÖN ÇALIŞMALARI
ENFLASYONLA MÜCADELEDE SEÇİLEN SİLAHLAR
• İthalat Maliyetlerini Azalt ➡Sabit Artışlı Kur Politikası
• Finansman Maliyetlerini Azalt ➡ Faizleri İndir
• İşçilik Maliyetlerini Azalt ➡ Ücretleri Hedef Enflasyona Endeksle
• Rant Gelirlerini Azalt ➡ Kiraları Hedef Enflasyona Endeksle
IMF'NİN UYARISI
2000 YILINDA YÜZDE 3'ÜN ÜZERİNDE BÜYÜMEYİN
• DIŞ TİCARET AÇIĞI VE CARİ İŞLEMLER AÇIĞI BÜYÜYEBİLİR
• TALEP ENFLASYONU BASKISI ARTABİLİR

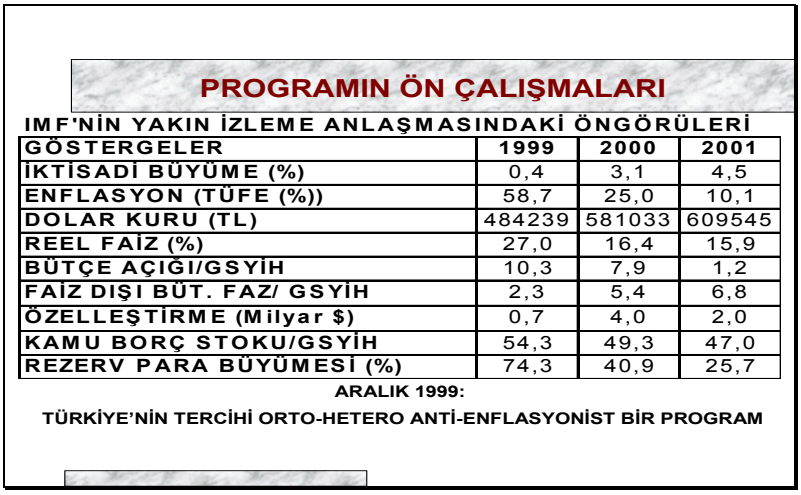
PROGRAMIN ÖN ÇALIŞMALARI
IMF'NİN YAKIN İZLEME ANLAŞMASINDAKİ ÖNGÖRÜLERİ
GÖSTERGELER 1999 2000 2001
İKTİSADİ BÜYÜME (%) 0,4 3,1 4,5
ENFLASYON (TÜFE (%)) 58,7 25,0 10,1
DOLAR KURU (TL) 484239 581033 609545
REEL FAİZ (%) 27,0 16,4 15,9
BÜTÇE AÇIĞI/GSYİH 10,3 7,9 1,2
FAİZ DIŞI BÜT. FAZ/ GSYİH 2,3 5,4 6,8
ÖZELLEŞTİRME (Milyar $) 0,7 4,0 2,0
KAMU BORÇ STOKU/GSYİH 54,3 49,3 47,0
REZERV PARA BÜYÜMESİ (%) 74,3 40,9 25,7
ARALIK 1999:
TÜRKİYE'NİN TERCİHİ ORTO-HETERO ANTİ-ENFLASYONİST BİR PROGRAM

PARA VE MALİYE POLİTİKALARI BÖLÜM SORULARI

Soru 1: Aşağıdakilerden hangisi enflasyonla mücadele edilen bir ekonomide yapılmaz?

a) Para politikası faizi arttırılır
b) Vergi oranları azaltılır
c) Kamu harcamaları daraltılır
d) Zorunlu karşılık oranı yükseltilir

Soru 2: Aşağıdakilerden hangisi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası açısından 2002'den itibaren enflasyonla mücadelede başarının önemli bir gerekçesidir?

a) Faiz Kontrollü Model, Faiz Çapası
b) Kur Kontrollü Model, Kur Çapası
c) Para Arzının Daraltılması
d) Para Kurulu Modeli

Soru 3: Aşağıdakilerden hangisi, dolarizasyonun sonuçlarından değildir?

a) Ulusal paranın, fonksiyonlarını yerine getirememesi
b) Yabancı para kullanımının yaygınlaşması
c) Senyoraj gelirlerinin artması
d) Ulusal paranın yıpranması

Soru 4: Aşağıdakilerden hangisi etkisini yitirmiş bir Para Politikası aracıdır?

a) Reeskont Kredisi Oranı
b) Zorunlu Karşılık Oranı
c) Disponibilite Oranı
d) Açık Piyasa İşlemleri

Soru 5: Ekonomi aktörlerinin çok düşük faiz seviyesine olan duyarlılıklarının sıfırlandığını anlatan durum aşağıdakilerden hangisidir?

a. Taylor Kanunu
b. Heterodoks programlar
c. Ortodoks programlar
d. Likidite tuzağı

3. MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELER VE YORUMU

EKONOMİK GÖSTERGELER

ÖNCÜ GÖSTERGELER

- Tüketici Güven Endeksi
- Bireysel Tüketim Endeksi
- Yeni Konut Siparişleri
- Yeni Fabrika Siparişleri
- Kredi Hacmindeki Gelişmeler
- Cari İşl. Açığı / GSYİH
- Sermaye Hareketleri
- İstihdam Verileri

MEVCUT DURUMU VE GELECEĞE YÖNELİK ANALİZİ SAĞLAYAN GÖSTERGELER

EKONOMİK BÜYÜME İLE İLGİLİ GÖSTERGELER

- GSMH ve GSYİH Verileri
- Sanayi Üretimi
- Kapasite Kullanım Oranı
- Tüketici Güven Endeksi
- Bireysel Tüketim Endeksi
- Harcamalar Yönünden GSYİH
- Açılan/Kapanan Firma Sayıları
- İnşaat İstatistikleri
- Turizm İstatistikleri
- Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketimi
- Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
- İstihdam Verileri
- Protesto Edilen Senet ve Çekler
- Bankacılık Sektöründe Tüketici ve Kurumsal Kredi Hacmi
- Teşvik İstatistikleri
- Leasing (Finansal Kiralama) Sektöründe İşlem Hacmi
- Dizel Yakıt Tüketimi (Tarım ve Ticari Taşımacılık)

ÖDEMELER DENGESİYLE İLGİLİ GÖSTERGELER

- Ödemeler Dengesi Tablosu
- Cari İşlemler Dengesi Verileri
- Sermaye Hareketleri Kalemleri
- Rezerv Hareketleri
- Merkez Bankası Tartılı Efektif Reel Kur Endeksi
- Gümrük Müsteşarlığı, TİM ve DİE'nin Dış Ticaret Verileri

FİNANSAL GÖSTERGELER

- **Ulusal Piyasa Verileri** [Hisse Senedi Piyasası, DİBS Piyasası, Kıymetli Maden Piyasası, Interbank (TL, Döviz), Serbest Piyasa Kurları, Takasbank Piyasası Faizleri]
- **Uluslararası Piyasa Verileri** [Uluslar arası Sermaye Piyasaları Verileri, LİBOR, FİBOR, TİBOR, Türkiye ve Diğer Gelişmekte Olan Ekonomilerin Tahvil Cinsinden Borçlanma Verileri]
- **Merkez Bankası Analitik Bilançosu**
- **Uluslararası Emtia Borsaları Verileri**
- **Bankacılık Sektörü Verileri** [Mevduat (TL/DTH Oranı, Mevduatın Vade Yapısı, Mevduata Verilen Faiz, Mevduat/Alacak Oranı, Mevduatın Ortalama Vadesi/Kredinin Ortalama Vadesi), Kredi, Özkaynak, Aktif-Pasif, Sermaye Yeterlilik Rasyosu]
- **Sigortacılık Sektörü Verileri**
- **Leasing Sektörü Verileri**
- **Factoring Sektörü Verileri**
- **Döviz Talebi Yaratabilecek Değerler / Uluslararası Rezervler** (Dolarizasyon Riski)

MAKRO EKONOMIK RISK YÖNETIMI

TÜRKIYE'DE KRIZ IÇIN ERKEN UYARI NITELIGINDE VERI YOK

Batili Ekonomilerde Öncü Gösterge Niteliginde Veriler:

- Tüketici Güven Indeksi
- Tüketim Indeksi
- Yeni Konut Siparisleri
- Yeni Fabrika Siparisleri
- Istihdam ve Issizlik Verileri
- Ekonomik Büyüme Verileri
- Para Arzindaki Gelismeler
- Banka Kredileri Verileri
- Aylik Geçici Büyüme Verileri

Türkiye'de Makro Ekonomik Göstergelerin Seyri:

- Ekonomik Büyüme Verileri (3 Aylik Dönemler Itibariyle, 70 veya 90 gün Gecikme Ile)
- Dis Ticaret ve Ödemeler Dengesi Verileri (4 veya 5 Hafta Gecikme Ile)
- Istihdam Verileri (Aylik Dönemler Itibariyle, 5-6 Haftalik Gecikmeyle)

Türkiye'de Kullanilabilen Veriler

- Aylik Sanayi Üretim Indeksi (38 gün)
- Aylik Imalat Sanayi Egilim Anketi (15-21 gün)
- Açilan-Kapanan Sirket Sayilari (14-20 gün)
- Tüketici Güven, Bireysel Tüketim ve Perakende Satis Indeksi (CNBC-e; MB; TÜIK)

3.1 Makro Ekonomik Göstergelerin Analizi

Günümüzde, ulusal ekonomileri ve dünya ekonomisini analiz edebilmek için kullanmakta olduğumuz makro ekonomik göstergeleri, 'ekonomik büyüme'yi ölçmeye yönelik göstergeler, ülkelerin dış ekonomik ilişkileri ile ilgili dinamikleri görmemizi sağlayan 'Ödemeler Dengesi ve Dış Ticaret Göstergeleri' ve finans piyasalarındaki gelişmeleri izlediğimiz 'finansal göstergeler' gibi ana kategorilere ayırmak mümkündür. Bunun yanı sıra, makro ekonomik göstergeleri kategorize etmek açısından kullanılabilecek ikinci bir ayırım, muhtemel bir makro ekonomik risk veya kriz tehdidini önceden gösterebilen öncü gösterge olma niteliğindeki makro göstergeler ve açıklanma süresi veya kapsamı açısından öncü gösterge olma niteliği taşımayan göstergeler olarak ikiye ayırmak ta mümkündür.

Dünya ekonomisinde, hızlı karar alma sürecindeki etkinliği açısından en fazla öncü gösterge niteliği taşıyan makro gösterge üreten ulusal ekonomi ABD ekonomisidir ve özellikle ABD Merkez Bankaları Sistemi FED'in faiz kararına ciddi ölçülerde yön veren veriler grubunu temsil etkmektedir. Nitekim, ABD'de Michigan Üniversitesi'nin hesaplanmasında öncülük ettiği, Tüketici Güven Endeksi ve Bireysel Tüketim Endeksi değerleri veya yeni konut siparişleri ve yeni fabrika siparişleri bu verilere örnek gösterilebilir. Bununla birlikte, nasıl ki insanoğlu bugünkü teknoloji ile depremlerin ne zaman olacağını belirleyemiyorsa, ekonomik krizlerin belirtilerini ve ekonomik krizler ile ilgili olasılık ölçümlerini saptamakta da halen belirli zorluklar yaşanmaktadır.

2008 yılında yaşanan Mortgage Krizi bunun en önemli örneklerinden biridir. Ancak, makro ekonomik göstergelerdeki iyileşme ve açıklanma hızına bağlı olarak, söz konusu göstergelerin olası bir makro ekonomik krize yönelik olarak uyarı sinyali verme kabiliyeti artmaktadır. Bu noktada temel sorun, yapısal sorun kapsamına giren ekonomik problemlerin krize ne zaman ve ne şekilde dönüştüğünün önceden saptananamasında odaklanmaktadır. Bu zorluğun nedenlerinden birisi, farklı ülkelerin krize giriş süreçlerinin çoğu zaman birbirlerine benzerlik arz etmemesi ise, bir diğer neden de ülkelerin istatistik kurumları tarafından üretilmekte olan istatistiklerin çeşitli nedenlere bağlı olarak kalite ve açıklanma sürelerinin ciddi farklılıklar arz etmesidir.

Gelişmekte olan ekonomilerin çoğunda, ülke ekonomisinde giderek kronikleşen yapısal sorunlara siyasi otoritenin gösterdiği duyarsızlık, krizlerin ortaya çıkış ve derinleşme nedeni

olarak tanımlanabilir. Ancak, siyasi otoritenin duyarsızlığına, özel sektörün duyarsızlığının ve küresel sorunların etkilerinin de eklenmesi, krizlerin derinleşmesinde etken olabilmektedir. 1990'lı yıllarda Türkiye'de yapısal sorunların izlediği süreç, yani yapısal sorunların bir krize dönüşmesi süreci, yukarıda saydığımız nedenlerin bir araya gelmesi açısından, bu konuda en iyi örneklerden birisini oluşturmaktadır.

Genel olarak ekonomideki yapısal sorunlara gösterilen bu duyarsızlığın yanısıra, bu sorunların çözümüne yönelik politika ve araç-yöntem tercihlerindeki hatalar da; daha açık bir ifade ile uygulanan para ve kur politikasındaki yanlış tercihler de krizlerin çıkışında ve derinleşmesinde etkili olmuştur. Yanlış politika tercihlerinin sonuçları açısından, 1970'li yıllarda Petrol Krizleri'nin yarattığı sorunları gidermede tercih edilen çözümler ve 1997 yılında patlak veren Asya Krizi'nde oluşan süreç en önemli örnekleri oluşturmaktadır.

Batılı ekonomilerde şeffaflaşan Merkez Bankacılığı, ekonomi yönetimindeki istikrar ve sorumlu yönetim anlayışı, makro ekonomik göstergelerin hassasiyetini bir kat daha arttırmış ve makro ekonomik göstergelerdeki ipuçları beklenen krizler için çoğu zaman öncü gösterge niteliği taşımıştır ve taşımaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise kayıt dışı ekonominin yarattığı deformasyon ve şeffafsızlık makro ekonomik göstergelerin krizler için öncü gösterge olma özelliğini zayıflatmaktadır. Bununla birlikte, makro ekonomik göstergeleri 3 ana kategoride bir araya getirmek suretiyle, krizler ile ilgili öncü göstergeleri oluşturmak mümkün gözükmektedir. Bu 3 ana kategoriyi tek tek ele almak yararlı olacaktır.

3.1.1 Ekonomik Büyüme ile İlgili Makro Göstergeler

Uluslararası alanda bir ülke ekonomisinin performansını gösteren en temel makro ekonomik veri, GSMH büyümesi veya diğer bir deyiş ile ekonomik büyüme hızı değerleridir. Her ülkenin istatistik kurumu tarafından hesaplanan GSMH verilerinde, birbirini takip eden iki yılın çeyrek dönem GSMH değerleri veya tüm yılı temsil eden yıllık GSMH değerleri karşılaştırılarak, ekonomik büyüme hızı hesaplanır. Söz konusu ekonomik büyüme hızı verileri, örnek vermek açısından, ülke ekonomisinin büyüme hızının ivme kaybettiğine; yani, ilgili ülke ekonomisinin birkaç çeyrek dönem veya birkaç yıl üst üste yüzde 1 ile 3 arası bir oranda büyüdüğüne, büyümenin yatay bir seyir izlediğine işaret ediyorsa, ülke ekonomisinin durgunluğa (stagnation) girdiğini ifade etmekteyiz.

Halk dilinde bu süreç 'ekonomide soğuma' olarak da tanımlanmaktadır. Eğer, ulusal ekonomi, bu tür bir yatay düzeyde büyüme sürecinin de ötesinde, son derece hızlı bir ekonomik yavaşlamaya, hatta büyümenin yüzde 0'a ulaştığı ve/veya yüzde 0'ın dahi altında negatif bir büyümeye işaret ediyorsa, bu süreci büyümenin gerilemesine bağlı olarak resesyon (recession)olarak tanımlamaktayız. Eğer, ekonomi hem büyümede durgunluk, hem de enflasyon ve işsizlik oranında aynı zaman diliminde bir yükselme gözlemliyor ise, bu süreci de stagflasyon (stagflation) olarak adlandırmaktayız. Her ülkenin merkez bankası açısından, en tehlikeli ve yorucu süreç anlamına gelen stagflasyon, uygulamaya konulan para ve maliye politikası önlemleriyle eğer çözümlenemez ise, söz konusu sürecin bir krize, bir depresyona (depretiation) dönüşebildiği de görülmektedir. Hatta, ekonomiler uzun soluklu bir resesyon sürecinin sonuncunda da krize, depresyona girebilmektedirler. Bu noktada, ekonomik büyüme hızını ölçmede, tekrarlamak gerekirse, iki temel gösterge öne çıkmaktadır.

Göstergelerden bir tanesi, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) (ing. GNP), yani daha öz Türkçe bir ifade ile net olmayan ulusal üretim; İkinci gösterge ise, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)(ing. GDP), yani daha öz Türkçe bir ifade ile net olmayan yurtiçi üretimdir. İki verinin temel farkı, Net Dış Alem Faktör Gelirleri'dir. Yani bir ülkenin yurtdışında yaşayan vatandaşlarının o ülkeye kazandırdığı üretim faktör gelirleri ile, yine o ülkede çalışan yabancıların kendi ülkelerine transfer ettikleri üretim faktör giderleri arasındaki net farktır.

GSMH, ülkelerin istatistik kurumları tarafından 3 temel yöntemle hesaplanmaktadır. Yöntemlerden ilki Üretim Yoluyla GSMH Hesaplama Yöntemi'dir. Dünyada en sağlıklı olduğu düşünülen ve en yaygın kullanılan yöntem budur. Keza, eski adıyla DİE, yeni adıyla TÜİK, 3'er aylık dönemler halinde ve yıllık bazda GSMH değerlerini bu yöntemle hesaplanan tablo aracılığı ile kamuyona açıklamaktadır.

Bu yöntemin dışında, diğer iki yönden, sırasıyla Gelirler Yoluyla GSMH Hesaplama Yöntemi ve Harcamalar Yöntemiyle GSMH Hesaplama Yöntemi'dir. Söz konusu hesaplama yöntemleri GSYİH için de kullanılabilir. TÜİK GSYİH kısaltması yerine, dört harften oluşan GSYH kısaltmasını kullanmaktadır. Bu nedenle, metnin geri kalan bölümlerinde GSYH kısaltması kullanılacaktır.

Dünyada en yaygın kullanılan yöntemin Üretim Yoluyla hesaplama yöntemi olmasının nedeni, diğer iki hesaplama yöntemi olan Gelirler Yoluyla ve Harcamalar Yöntemiyle hesaplama metotlarının, bünyelerinde kayıt dışı ekonominin etkisini barındırmalarından kaynaklanmaktadır. Buna göre, Gelirler Yoluyla hesaplama yöntemi, 4 üretim faktörü olan Doğal Kaynaklar'ın Rant, Ücret, Faiz ve Kar gelirlerinin düzenli olarak muhasebe kayıtlarına girmesini gerektirmektedir ki, söz konusu gelirlerin bir bölümü Türkiye gibi kayıt dışı ekonomi sorunu olan ülkelerde yeterince kayıt altına girmemektedir.

Harcamalar Yöntemiyle hesaplamada da, toplam tüketim harcamalarının ve toplam yurtiçi tasarrufların tam kayıt altında olmaması, yine kayıtdışılığa bağlı olarak sorun yaratmaktadır. Bu nedenle, en sağlıklı yöntem olarak Üretim Yoluyla hesaplama yöntemi kullanılmaktadır.

İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Cari Fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Değer, Pay, Büyüme Hızı)
Gross Domestic Product in Current Prices - by Kind of Economic Activity (Value, Share, Growth Rate)

Değer
Value
Bin TL
Thousand TL

İktisadi faaliyet kolları (NACE Rev 2) Kind of economic activity (NACE Rev 2)	2013					2014		
		Çeyrek Quarter					Çeyrek Quarter	
	Yıllık Annual	I(r)	II(r)	III(r)	IV(r)	6 Aylık 6 Months	I(r)	II
Tarım, ormancılık ve balıkçılık Agriculture, forestry and fishing	**115 658 178**	13 691 987	23 840 205	51 201 479	26 924 507	**40 310 544**	14 867 909	25 442 635
Madencilik ve taşocakçılığı Mining and quarrying	**21 915 872**	4 183 551	5 071 049	6 828 965	5 832 307	**11 265 764**	5 196 909	6 068 855
İmalat sanayi Manufacturing	**240 200 985**	56 790 589	61 690 694	59 312 482	62 407 220	**137 022 654**	67 717 429	69 305 225
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı Electricity, gas, steam and air conditioning supply	**27 422 113**	6 455 179	6 866 668	7 073 758	7 026 508	**13 574 234**	6 620 532	6 953 702
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri Water supply, sewerage, waste management and remediation activities	**10 261 455**	2 232 379	2 629 931	2 848 407	2 550 738	**5 631 290**	2 599 821	3 031 469
İnşaat Construction	**68 995 640**	16 052 755	18 285 929	17 178 425	17 478 532	**40 346 180**	19 048 535	21 297 645
Toptan ve perakende ticaret Wholesale and retail trade	**188 390 559**	42 516 604	48 001 169	48 392 651	49 480 134	**102 879 851**	50 266 146	52 613 705
Ulaştırma ve depolama Transportation and storage	**187 126 862**	39 594 138	46 771 326	49 740 591	51 020 806	**98 254 965**	45 918 914	52 336 051
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri Accomodation and food service activities	**39 411 605**	7 109 663	7 861 255	15 204 306	9 236 381	**16 863 273**	7 943 965	8 919 309
Bilgi ve iletişim Information and communication	**31 117 479**	8 145 649	7 738 201	7 129 657	8 103 972	**16 640 228**	8 224 687	8 415 542
Finans ve sigorta faaliyetleri Financial and insurance activities	**52 483 368**	13 440 678	13 640 974	12 454 577	12 947 138	**25 534 252**	12 989 009	12 545 242
Gayrimenkul faaliyetleri Real estate activities	**155 838 570**	38 601 922	38 982 338	38 692 242	39 562 068	**84 648 248**	42 091 742	42 556 505
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler Professional, scientific and technical activities	**48 914 985**	13 737 515	11 170 245	9 597 826	14 409 398	**29 952 115**	16 558 901	13 393 214
İdari ve destek hizmet faaliyetleri Administrative and support service activities	**31 922 433**	8 199 945	7 559 826	7 038 253	9 124 409	**18 363 629**	9 657 510	8 706 119
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik Public administration and defence; compulsory social security	**65 997 167**	17 084 147	15 949 149	16 720 623	16 243 248	**38 030 189**	20 320 034	17 710 154
Eğitim Education	**55 578 646**	15 622 363	13 869 226	12 859 998	13 227 058	**34 247 247**	18 301 614	15 945 633
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri Human health and social work activities	**23 314 544**	6 134 409	5 595 845	5 877 241	5 707 050	**13 139 176**	6 817 635	6 321 541
Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor Arts, entertaintment and recreation	**3 259 918**	909 343	765 478	770 958	814 139	**1 985 561**	1 103 011	882 551
Diğer hizmet faaliyetleri Other service activities	**16 485 975**	3 979 047	3 896 756	3 996 246	4 613 926	**8 999 797**	4 605 644	4 394 153
Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri Activities of household as employers	**3 087 751**	978 531	647 710	602 591	858 920	**1 765 907**	1 071 136	694 771
Sektörler toplamı Sectoral total	**1 387 384 107**	315 460 395	340 833 976	373 521 276	357 568 460	**739 455 104**	361 921 084	377 534 020
Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri Financial intermediation services indirectly measured	**25 195 305**	7 000 368	6 639 421	5 716 037	5 839 479	**11 310 118**	5 651 587	5 658 531
Vergi-sübvansiyon Taxes-subsidies	**202 992 160**	47 227 345	52 178 257	49 417 768	54 168 790	**104 204 937**	52 159 609	52 045 329
Gayri safi yurtiçi hasıla (Alıcı fiyatlarıyla) Gross domestic product (Purchaser's Price)	**1 565 180 962**	355 687 372	386 372 812	417 223 007	405 897 770	**832 349 923**	408 429 105	423 920 817

TÜİK, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, II. Çeyrek, 2014
TurkStat, Gross Domestic Product, II.Quarter, 2014
(r): İlgili çeyrekler revize edilmiştir.
(r): Figures are revised for the quarters.

Yukarıdaki tablo, ulusal ekonomide mal ve hizmet üretiminde ana rolü üstlenmiş olan ana sektörün Türk ekonomisine gerçekleştirdiği katma değer katkısının ölçülmesi ile hesaplanmaktadır.

Toplam Yurtiçi Üretim Değeri'nin üzerine devletin ithalattan elde ettiği (gümrük vergisi ve ithalattan alınan KDV) vergi gelirleri eklendiğinde GSYH elde edilir. İthalat Vergisi'nin toplama eklenmesi suretiyle GSYH'ya ulaşılmasının nedenini açıklamak gerekir ise, üretim yoluyla GSMH hesaplama tablosunda ulaşılan GSMH değeri, bir üretim değeri olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir gelir değeridir. Çünkü, GSMH'yı temsil eden mal ve hizmetler piyasa fiyatları üzerinden satıldıktan sonra ortaya çıkan nakit değer bir gelir değeridir ve amaç, bu gelir değerinin mal ve hizmetlerin üretiminde görev almış olan üretim faktörleri arasında paylaştırılmasıdır (Bkz. Slayt 31). Bu temel noktadan hareket ile, ithalat vergisinin 'toplam' ifadesinin üstüne eklenmesi, söz konusu ithalattan elde edilen vergi gelirinin 75 milyon Türk insanının, söz konusu ithal mal ve hizmetlerin Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarından içeri girmesi için verdiği izin karşılığında, talep ettiği ve hak ettiği bir vergi geliri olmasıdır. Muhakkak ki, bu ithalat vergisi geliri vatandaşa paylaştırılmamakta ve 'yol-su-elektrik' olarak halka dönmektedir. Ama, bu durum söz konusu ithalat vergisi gelirinin Türk halkının hak ve talep ettiği bir gelir olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın üzerine ise Net Dış Alem Faktör Gelirleri'nin eklenmesi sonrasında ise GSMH'ya ulaşılmasıdır.

Her Türk vatandaşının Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde çalışma zorunluluğu yoktur. Başka ülkelerde üretim faktörü olarak çalışıp, o ülkelerin milli gelirlerinden pay alan Türk vatandaşları, döviz cinsinden elde ettikleri bu gelirlerin bir kısmını veya tamamını Türkiye'ye gönderir ise, bu gelir Türkiye için Dış Alem(den Gelen) Faktör Gelirleri'dir. Aynı şekilde, Türkiye'de çalışan yabancılar açısından da, onların Türkiye'deki milli gelirden pay alıp, yurtdışına kendi ülkelerine gönderdikleri gelir, Türkiye için Dış Alem(e Giden) Faktör Giderleri'dir. Bu durumda, Dış Alem Faktör Gelirleri (-) Dış Alem Faktör Giderleri= **Dış Alem Net Faktör Gelirleri** olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomik Büyüme Hızının Ölçülmesi: Bir ulusal ekonomide büyüme hızının ölçülmesi, birbirini takip eden iki yılın GSMH değerleri karşılaştırılarak veya çeyrek dönemler itibariyle, bir önceki yılın çeyrek dönemi ile bir sonraki yılın aynı çeyrek dönemi karşılaştırılarak hesap edilir. Ancak, burada kritik olan konu, hangi GSMH veya GSYH değerlerinin karşılaştırılacağıdır. Eğer, dünya ekonomisinde, ülke ekonomilerinde enflasyon ve deflasyonun deforme edici etkisi olmasaydı, mal ve hizmetlerin fiyatları hiç değişmeseydi, fiyatlar genel seviyesi hep aynı kalsaydı; birbirinden faklı GSMH değerleri hesap etmek gerekmeyecekti. Oysa, günümüzde kimi ekonomiler enflasyonun, kimi

ekonomiler ise deflasyonun deformasyon etkisine maruz kalmaktadırlar. Bu durum, istatistik kurumları tarafından, hem söz konusu fiyat hareketlerinden kaynaklanan etkiyi içinde barındıran, hem de söz konusu etkiden arındırılmış iki ayrı GSMH veya GSYH değerinin hesap edilmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede, içinde fiyat hareketlerinden kaynaklanan etkiyi barındıran veriye 'Cari Fiyatlarla GSMH', fiyat hareketlerinden kaynaklanan etkiden arındırılmış veriye ise 'Sabit Fiyatlarla GSMH' denmektedir. Cari Fiyatlarla GSMH Nominal GSMH, Sabit Fiyatlarla GSMH ise Reel GSMH anlamına gelmektedir.

Nominal GSYH: Ulusal ekonomide üretimi gerçekleştirilen yüzbinlerce mal ve hizmetin üretim miktarlarının hesaplamının yapıldığı yıla karşılık gelen üretim değerleri ile piyasa fiyatları çarpılarak bulunan değerdir. Cari piyasa fiyatları kullanılarak hesaplanan GSYH olduğundan, içinden onlarca yıldır süregelen enflasyonun saptırıcı, yanıltıcı, negatif etkisini barındırmaktadır. Bu nedenle, 2005 yılında TL'den 6 sıfır atılana kadar, artık katrilyon lira mertebesine gelmişti ve telafuzu dahi zor oluyordu. Söz konusu cari fiyatlarla hesap edilmiş ve Nominal GSYH ünvanını taşıyan GSYH değeri kullanılarak hesaplanacak olan büyüme hızı oranı da Nominal Büyüme Hızı oranı olacaktır ki, bu durum yanıltıcı sonuçlara neden olur. Gerçek büyüme hızı oranının bulunması için, sabit fiyatlarla hesap edilmiş GSYH değerlerinin kullanılması gerekir.

Tablo:

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Sonuçları, II. Çeyrek 2014

Yıl	Çeyrek	Cari fiyatlarla GSYH (Milyon TL)	Büyüme hızı %	Cari fiyatlarla GSYH (Milyon $)	Büyüme hızı %	Sabit fiyatlarla GSYH (Milyon TL)	Büyüme hızı %
2013	**Yıllık(r)**	**1 565 181**	**10,5**	**821 937**	**4,5**	**122 476**	**4,1**
	I(r)	355 687	9,4	199 106	10,2	28 027	3,1
	II(r)	386 373	10,3	210 405	8,5	30 184	4,6
	III(r)	417 223	10,7	212 697	1,8	32 983	4,2
	IV(r)	405 898	11,4	199 730	-1,5	31 283	4,5
2014	**6 Aylık(r)**	**832 350**	**12,2**	**385 050**	**-6,0**	**60 135**	**3,3**
	I(r)	408 429	14,8	184 683	-7,2	29 332	4,7
	II	423 921	9,7	200 367	-4,8	30 803	2,1

Reel GSYH: Hesaplama yöntemi bir noktaya kadar Nominal GSYH'ya benzemektedir. Yani, ulusal ekonomide üretimi gerçekleştirilen yüzbinlerce mal ve hizmetin üretim miktarlarının o yıla karşılık gelen üretim değerleri dikkate alınmaktadır. Ancak, Nominal

GSYH'dan Reel GSYH değerini farklılaştıran detay, söz konusu yüzbinlerce mal veya hizmetin değerinin Reel GSYH hesaplanırken, sabit fiyatlarla çarpılmasıdır. Bu durum, Reel GSYH'nın hesaplanmasında en sağlıklı yöntem olan 'Baz Yıl' yöntemini tarif etmektedir. Yani, ülke ekonomisi açısından hayli sağlıklı makro verilerin söz konusu, enflasyon ve büyüme değerlerinin hayli dengeli ve kabul edilebilir olduğu bir yıl 'Baz Yıl' olarak seçilmektedir. Yani, bir hareket noktası veya kilometre taşı gibi kullanılmaktadır. TÜİK tarafından 2014 yılı itibariyle, halen kullanılan baz yıl '1998' yılıdır.

Baz Yıl Yöntemi'nde, 2014 yılının Reel GSYH'sı hesaplanırken, 2014 yılının mal ve hizmet üretim değerlerini 1998 yılı fiyatları ile, baz yılın fiyatlarını sabit fiyat olarak alıp hesaplama gerçekleştirilmektedir. Böylece, 1999-2014 döneminde Türk ekonomisinde yaşanmış olan enflasyonist etkinin tümü, Nominal GSYH değerini şişiren, büyüten etkinin tümü hesaplanın dışında kalmakta, enflasyon etkisi arındırılmış olmaktadır. Böylece, sağlıklı bir veri hesap edilmektedir. Bu çerçevede, sabit fiyatlarla, ya da 1998 yılı fiyatlarıyla hesap edilmiş olan 2013 ve 2014 yılı Reel GSYH değerleri karşılaştırılmak suretiyle, Türkiye'nin gerçek büyüme oranı bulunmaktadır. Söz konusu büyüme oranı 2014 yılı için önce % 5 olarak öngörülmüş, ardından ekonomi yönetimi yılın ortasında bu hedefi %4 olarak revize etmiştir.

Reel büyüme hızı oranı hesap edilirken kullanılabilecek bir diğer yöntem ise, 'Deflatör Oranı' yöntemi olabilir. Bu yönteme göre, Türkiye'nin 2013 yılı Nominal GSYH tahmini değeri olan 1.561.510 milyar TL, kabaca ortalama enflasyon değeri olarak tanımlanabilecek Deflatör Oranı'na bölünerek, 2013 yılı Nominal GSYH değeri, 2012 yılı fiyatları ile hesap edilmiş bir değere dönüştürülür.

Reel büyüme oranını hesap etmenin bir yolu da, hayli tartışmalı olmakla birlikte, 'Ortalama Dolar Kuru' yöntemidir. Buna göre, 2013 yılı Nominal GSYH değeri olan 1.561.510 milyar TL, 2013 yılının ortalama dolar kuruna (1,90 TL) bölünür ve çıkan değer varsayalım ki, 821,9 milyar dolar çıkar. Aynı işlem, 2012 yılının Nominal GSYH'sı olan 1.416,798 milyar TL ise 2012 yılının ortalama dolar kuruna (1,78 TL) bölünerek tekrarlanır ve o işlemden de 795,9 milyar dolarlık bir değer çıkar. Bu durumda, 821,9/795,9 işlemi % 1,03 'lük bir büyüme oranına işaret etmektedir. Neden diğer yöntemlere göre hesap edilen % 4,1 (son revize) reel büyüme hızı oranına göre düşük bir değer çıktı? Çünkü, Türk ekonomisinde dolar kurundaki değişim oranı enflasyon oranının çok üzerinde kalıyor. Bu nedenle, ortalama dolar kuru yöntemiyle hesaplama her zaman riskli olacaktır. Bu nedenle, en tavsiye

edilebilecek Reel Büyüme Hızı Oranı hesaplama yöntemleri 'Baz Yıl' yöntemi ve 'Deflatör Oranı' yöntemleri olarak ifade edilebilir.

Tablo:

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Sonuçları, II. Çeyrek 2014

Yıl	Çeyrek	Cari fiyatlarla GSYH (Milyon TL)	Büyüme hızı %	Cari fiyatlarla GSYH (Milyon $)	Büyüme hızı %	Sabit fiyatlarla GSYH (Milyon TL)	Büyüme hızı %
2013	Yıllık(r)	1 565 181	10,5	821 937	4,5	122 476	4,1
	I(r)	355 687	9,4	199 106	10,2	28 027	3,1
	II(r)	386 373	10,3	210 405	8,5	30 184	4,6
	III(r)	417 223	10,7	212 697	1,8	32 983	4,2
	IV(r)	405 898	11,4	199 730	-1,5	31 283	4,5
2014	6 Aylık(r)	832 350	12,2	385 050	-6,0	60 135	3,3
	I(r)	408 429	14,8	184 683	-7,2	29 332	4,7
	II	423 921	9,7	200 367	-4,8	30 803	2,1

Türk ekonomisi veya her hangi bir ülke ekonomisi için, ekonomik büyüme performansının gidişatını önceden görebilmeyi sağlayabilecek dört temel sektör, tarım, sanayi, inşaat ve ticaret sektörleridir. Ancak, söz konusu 4 temel sektör içerisinde, tüm dünyada, istatistik kurumları tarafından üretim performansları kamuoyu ile paylaşılan, en düzenli şekilde istatistikleri açıklanan iki sektör sanayi ve inşaat sektörleridir. Bu nedenle, gerek Türk ekonomisinde, gerekse de ABD gibi gelişmiş ve kimi gelişmekte olan ekonomilerde, ekonominin aktörleri, ekonomistler, finans sektörü uzmanları, GSMH ve GSYH değerlerinin gecikmeli olarak açıklandığının bilinci ile, özellikle sanayi sektörü ve onun alt birimi olarak imalat sanayi verilerini ve inşaat sektörü boyutunda yeni konut siparişleri, izin verilen inşaat izinleri, yapı ruhsatı izinlerini ve yapı kullanım izin belgesi sayılarındaki değişimi takip ederek, sanayi ve inşaat sektörünün performansına bağlı olarak, ekonomik büyüme ile ilgili tahminde bulunmaya çalışırlar. Bu noktada, Türkiye'nin büyüme performansında, 2014 yılının 1. ve 2. çeyrekleri ile 2013 yılının dört çeyreğinde de kredi fazilerinin yükselmesi ile inşaat sektörünün etkisi olumsuz yönde gözlenmiştir. Keza, sanayi sektörünün de etkisi de, sanayi ihracatında durgunluğa bağlı olarak, 2014 yılının ilk iki çeyreğinde yavaşlama eğilimini sürdürmüştür. 2014 yılının ikinci çeyreğinde % 2,1 büyümüş olan Türk ekonomisini, 2014 yılının 6 aylık ortalamasında sadece %3,4 büyüme yakalanabilmiş durumda.

GSYH'dan Kullanılabilir Gelir'e:

Üretim değeri olarak yaratılmış olan GSYH, aynı zamanda bir gelir değeridir. Bu çerçevede, yaratılan GSYH'yı temsil eden mal ve hizmetler, piyasa fiyatları üzerinden satıldıktan sonra, ortaya çıkan gelir ülkedeki on binlerce irili, ufaklı tüzel kişiliğin kasasına veya banka hesabına girer. Her tüzel kişilik, söz konusu gelir cinsinden GSYH'dan öncelikle, mal ve hizmet üretiminde kullanılan Milli Servet'teki yıpranma payı kadar amortisman payı ayırır. Amortisman payının ayrılmasının temel nedeni, Milli Servet'in sürekli taze tutulması ve bu sayede GSYH üretiminin aksamamasıdır. Bunun yanı sıra, devletin tüzel kişiliklere amortisman gideri ayırmalarına izin vermesinin nedeni de, GSYH üretiminin aksamaması ve böylece gelecekteki vergi gelirlerinin garanti altına alınmasıdır.

Tekrar öze döner isek, GSMH'nın yaratılmasının amacı, GSYH'yı temsil eden mal ve hizmetlerin yaratılması ile, Türk ekonomisindeki on binlerce tüzel kişiliğin kasasına giren parayı 4 üretim faktörü olan Doğal Kaynaklar, Emek, Sermaye ve Girişim (Teşebbüs) üretim faktörleri arasında dağıtmaktır. Sermaye Üretim Faktörü, insan eliyle toprağın üstünde ve altında inşaa edilmiş tüm fiziki değerleri temsil eder ki, bu fiziki değerlerin toplamı **bir toplumun en büyük ekonomik değeri olan Milli Servet'e** eşittir. Yani, bir ülkenin bir yıllık bir zaman dilimi içerisinde yarattığı en büyük değer olan GSYH, ondan kat ve kat daha büyük bir değer olan Milli Servet kullanılarak yaratılmaktadır. Bu noktada, bir ulusal ekonominin verimliliği elindeki Milli Servet'in ne kadarlık bir yüzdesi ile GSYH yarattığıdır.

Yaratılan GSYH'yı, Türk toplumu olarak, GSYH'nın yaratılmasında oynadığımız rol ölçüsünde aramızda paylaşıyoruz. Bu paylaştırmayı da, Türkiye'deki onbinlerce irili, ufaklı tüzel kişilik aracılığı gerçekleştiriyor. GSYH, bir parasal değer olarak şirketlerin kasasına girdikten sonra, önce GSYH'dan Amortismanlar'ı ayırıyoruz. Çünkü, üretimin aksamaması için Milli Servet'teki yıpranma payını bir kenara ayırmamız gerekiyor. Bu durumda, Safi Milli Hasıla'ya (SYH) ulaşmış oluyoruz. Ancak, GSYH ve SYH piyasa fiyatları ile elde edilmiş değerler olduklarından, içlerinde Dolaylı Vergiler'i taşımaktalar. Bu nedenle, şirketlerin tüzel kişilikleri Dolaylı Vergiler'i Kamu adına topladıklarından, bu vergileri üretim faktörlerine dağıtabilme hakkına sahip değiller. Bu nedenle, piyasa fiyatı ile hesap edilmiş SYH'dan Dolaylı Vergiler'i düşerek, faktör fiyatları ile hesap edilmiş SMH'ya ulaşmamız gerekir. Ki, faktör fiyatları ile SYH aynı zamanda **Milli Gelir'e** eşittir.

Milli Gelir'i ise şirketlerin tüzel kişiliği 4 üretim faktörü arasında, Rant Geliri+Ücret Geliri+Faiz Geliri+Kar Geliri olarak paylaştırır. Milli Gelir; ülkenin ulusal sınırları içerisinde çalışan üretim faktörlerine dağıtılan üretim faktörlerine dağıtılan gelirin toplamıdır. Oysa, Türk vatandaşları arasında, ülkenin ulusal sınırları dışında, dünyanın başka ekonomilerinde de mal ve hizmet üretiminde görev alanlar söz konusudur; yurtdışında çalışan işçilerimiz ve mütaahhitlerimiz gibi. Nitekim, bu vatandaşlarımız yabancı ülkelerde kazandıkları faktör gelirlerini Türkiye'ye gönderirler, ki bu gelir Türkiye için **Dış Alem(den Gelen) Faktör Gelirleri'dir**. Elbette, Türkiye'de çalışan yabancı işgücü ve yabancı şirketler de Türkiye'de kazandıkları faktör gelirlerini kendi ülkelerine gönderirler. O halde, her ülke aynı zamanda **Dış Alem(e Giden) Faktör Giderleri'ne** de katlanır. Bu nedenle, Dış Alem Faktör Gelirleri ile Dış Alem Faktör Giderleri arasındaki farka **Dış Alem *Net* Faktör Gelirleri**, diyoruz.

Türkiye'nin 1995-1998 yılları arasında Dış Alem Net Faktör Gelirleri 2-2,5 milyar dolar seivyesinde oluşmuş; bu sayede, Türkiye'nin GSMH'sı, GSYH'sından büyük olmuştur. Ancak, 1999'dan 2003 sonuna kadar, gerek mütaahhitlerimizin yurtdışındaki faaliyetlerinin daralması ve işçilerimizin de ekonomik ve mali krizler nedeniyle Türkiye'ye gönderdikleri parayı azaltmaları sonucunda, Dış Alem Net Faktör Geliri 1 ile 2 milyar dolar arasında değişen bir açığa dönüşmüştür. Nitekim, bu rakam 2002 yılı için 1.7 milyar dolar, 2003 yılı için ise 1.8 milyar dolar açık seviyesindedir.

Bu nedenle, 1999 yılından bu yana GSMH, GSYH değerinden daha küçük hale gelmiştir. Yani, Dış Alem Net Faktör Gelirleri (+) olduğunda GSMH>GSYH olmakta, (-) olduğunda ise GSMH<GSYH olmaktadır. Dış Alem Net Faktör Geliri'nin istatistiksel açıdan saptırıcı etkisi, uluslararası alanda tüm karşılaştırmaların ve tüm makro oranların neden GSYH kullanılarak hesaplandığını neden GSYH'nın hep tercih edildiğini göstermektedir.

Sözün özü, dünya ekonomisinde, ülkelerin ekonomik performanslarının karşılaştırılmasında temel gösterge GSYH'dır. GSYH, ulusal sınırlar içerisinde yaratılan katma değeri gösterir. Bu nedenle, tüm uluslar arası istatistiklerde makro ekononomik karşılaştırmalar ve/veya gösterge niteliğindeki çeşitli makro ekonomik oranlar (Toplam Yurtiçi Tasarruflar/GSYH veya Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/GSYH gibi) GSYH dikkate alınarak hesaplanır. Türkiye'de bu yönde bir istatistik veri üretimi Türkiye İstatistik Kurumu tarafından son yıllarda benimsenmiş olmasına rağmen, Türkiye'nin önemli makro ekonomik değerlerini her

yıl yıllık program çalışmasında açıklayan Devlet Planlama Teşkilatı'nda ise, 2008 yılına kadar, GSMH verilerini ön planda tutma bir alışkanlık olarak sürmüştür. Dolayısı ile, GSMH dikkate alınarak hesap edilmiş olan rasyoların, uluslararası ekonomik istatistikler ile karşılaştırılmasında çeşitli sorunlar yaşanmaktadır.

Türkiye'de, eski adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), yeni adıyla Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanmakta olan GSYH verilerinde, yılın ilk çeyreğine (Ocak-Mart dönemine) ait verileri aynı yılın 30 Haziran'ında açıklanırdı. Bu durum, 2014 yılından itibaren 10 Haziran'a çekildi. Yani üç aylık bir gecikme ile açıklanan veri 70 gün gecikme ile açıklanır hale geldi. Yılın ikinci çeyreğine ait GSYH verileri 10 Eylül'de, üçüncü çeyrek verileri 10 Aralık'ta, yani yine 70 gün gecikme ile açıklanmaktadır. Yılın son çeyreğine ait veriler ise, üç aylık bir gecikme ile ertesi yılın 31 Mart'ında açıklamaktadır. Dolayısı ile, Türkiye muhtemel bir ekonomik risk veya kriz tehlikesi ile karşı karşıya ise, GSYH verilerine bakarak kriz tahmininde bulunmak verilerin gecikmeli açıklanmasından dolayı zorlaşmaktadır. Oysa, ABD'de geçici ekonomik büyüme verileri, ilgili üç aylık dönemi takip eden ayın içinde geçici veri olarak açıklanabilmekte, bu nedenle de, ABD Merkez Bankası FED, uyguladığı faiz veya daha genel anlamda para politikasının istediği sonuçları yaratıp yaratmadığını daha erken test edebilmektedir.

Türkiye'de verilerin geç açıklanmasının yanısıra, bir başka önemli problem de, 1993 boyunca yapılan yanlış ekonomi politika tercihleri nedeniyle, 1994 başında karşı karşıya kalınan kriz başta olmak üzere, 1997 yılı sonu derinleşen Asya Krizi'nin Türk ekonomisi üzerinde 2000 yılının ilk aylarına kadar sarkan etkisinde ve 2000 yılının Kasım ve 2001 yılının Şubat aylarında patlak veren olaylar ile başlayan krizde, siyasi etkenlerin de önemli rol oynamasıdır. Siyasi alanda yaşanan gerginliklerin yarattığı belirsizlik ve endişenin ekonomik alana yansımaları hem ani, hem de şiddetli olmuştur. Bu nedenle, krizin çıkış noktasının siyasete dayalı olduğu durumlarda makro göstergelere dayalı olarak kriz için öncü göstergeler üretebilmek mümkün gözükmemektedir. 19 Şubat Krizi buna örnektir. Dolayısı ile, 2001 Krizi'nde, ekonomik büyüme ile ilgili veriler, krize yönelik uyarıcı nitelikte bir öncü gösterge olmaktan çok, krizin ne ölçüde derinleştiğinin ve dip noktadan tekrar toparlanma sürecine girilip girilmediğinin bir göstergesi olarak kullanılmıştır ve kullanılmaktadır. 2001 krizinden çıkılması için gerekli olan ekonomik reformların uygulanmasında yine siyasi destek hayati önem taşıdığından, siyasi alandaki yeni bir gerginlik Türkiye'yi yeni bir krizin içerisine sürükleyebilir. Bunun sancıları hem 2008 hem

de 2013 yılının sonlarında bir kez daha görülmüştür. 2008 ABD Mortgage ve 2009 AB Bankacılık krizinin etkilerinin sona erdiği bu günlerde Türkiye – AB ilişkilerini yeniden hatırlamalı ve ekenomik kalkınma üzerine kurulmuş politikaları takip etmeliyiz.

Bu çerçevede, ekonomik krizlerin önceden tahmini açısından öne çıkan 4 ana sektörden inşaat sektörü, ticaret sektörü ve ulaştırma-haberleşme sektörlerindeki gelişmeler, kriz öncesi halkın tüketim kalıplarındaki değişimler, harcamaların kısılması ve ihtiyatlı davranılması anlamında önemli ipuçları verebilmektedirler. Nitekim, ulaştırma ve haberleşme sektöründeki daralmalar hemen hissedilebilmektedir. Örnek vermek gerekir ise, akaryakıt sektörünün uzmanları, Türk ekonomisi açısından,bir olası ekonomik krizin öncü gösterge olarak, mazot veya dizel olarak ifade edilen ve ağırlıklı olarak ticari taşımacılıkta ve tarımda kullanılan akaryakıt tüketiminde görülen %5 daralmayı ifade etmektedirler. Bu daralma, şehirlerarası mal ve insan taşımacılığının, yani ticari araç kullanımının ve tarımsal üretimde kullanılan makinaların kullanımının azaldığının ilk sinyali anlamındadır ki, bu tür bir daralma yaklaşmakta olan bir krizin ön habercisi olarak algılanabilir. Ancak Türkiye gibi jeostratejik bir bölgede enerjiye bağımlı bir halde ekonomi politikalarını belirlemek zorunda kalan bir ülke için bölgede yaşanan sorunlar da belirleyici bir etki göstermektedir.

Olası bir ekonomik kriz öncesi, büyük hacimli harcamaların kısılması anlamında, konut talebindeki önemli daralmalar da, inşaat sanayini üretim daralmasına yansımaları açısından öncü gösterge niteliği taşıyabilir. Muhtemel bir krizin hemen öncesinde gayrimenkule yönelik ilginin hızla daralması, inşaat üretiminde de daralmaya neden olmaktadır. Bu nedenle, ABD'de ekonomisinin bir krize, bir durgunluğa ve sonrasında daralmaya gidip gitmediğinin en temel göstergelerinden birisi özellikle 2008 yılından sonra, 'İkinci El ve Yeni Konut Siparişleri'dir. Bu göstergedeki yavaşlama, durma ve gerileme Amerikan Ekonomisinde yaklaşmakta olan bir piyasanın en temel göstergelerinden birisidir. Ancak, Türk ekonomisinde inşaat sektörü büyük ölçüde kayıtdışı olduğundan, TÜİK veya başka kurumlar tarafından inşaat üretimi üzerine veriler üretilememektedir. TÜİK 'Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesi' ile derlenen inşaat istatistikleri açıklamakta ve bu belgelere dayalı olarak Türkiye'de inşaa edilen gayrimenkullerin kullanım amaçları doğrultusunda dağılımı gösterilmektedir. Ayrıca, belediyeler tarafından verilen yapı ruhsatı ve yapı kullanım belgelerinin adedindeki gelişmeleri de vererek, bir anlamda dolaylı da olsa gayrimenkul inşaatı ile gayrimenkule olan ilgi konusunda dolaylı veri sağlamaktadır. GSMH

verilerinin açıklanmasına yakın çıkan bu veriler belirli ölçülerde ipuçu verebilir. Ancak öncü gösterge niteliğinde değildir.

Yapı Kullanma İzin Belgesi, Ocak - Haziran 2014

	Yıl			Bir önceki yılın ilk altı ayına göre değişim oranı (%)	
Göstergeler	2014	2013 (r)	2012 (r)	2014	2013
Bina sayısı	70 395	52 330	43 107	34,5	21,4
Yüzölçümü (m²)	82 851 043	59 213 819	49 069 757	39,9	20,7
Değer (TL)	64 123 906 931	41 028 962 555	32 613 435 238	56,3	25,8
Daire sayısı	414 632	313 113	252 312	32,4	24,1

(r): Yapı İzin İstatistikleri 2012 ve 2013 yılları verileri revize edilmiştir.

Yapı Ruhsatı, Ocak - Haziran 2014

	Yıl			Bir önceki yılın ilk altı ayına göre değişim oranı (%)	
Göstergeler	2014	2013 (r)	2012 (r)	2014	2013
Bina sayısı	74 214	59 551	51 358	24,6	16,0
Yüzölçümü (m²)	112 617 603	82 902 610	77 774 234	35,8	6,6
Değer (TL)	88 321 452 674	58 717 544 830	53 509 640 592	50,4	9,7
Daire sayısı	525 520	412 346	375 229	27,4	9,9

(r): Yapı İzin İstatistikleri 2012 ve 2013 yılları verileri revize edilmiştir.

TÜİK tarafından inşaat sektörü ile ilgili olarak üretilen diğer bir istatistik grubu ise, inşaat maliyetleri üzerinedir ve ağırlıklı olarak kamu inşaat ihalelerinde baz alınacak maliyetlerin belirlenmesinde kullanılmaktadır. Dolayısı ile, konuta olan ilginin azalması belirli bir gecikmeyle de olsa, inşaat sektörünün katma değerini olumsuz yönde etkileyeceğinden, inşaat sektörünün bir önceki yılın aynı dönemine göre ve bir önceki çeyreğe göre göstereceği yavaşlama ve daralma bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Ancak, Türkiye'de istatistiklerin geç açıklanması nedeniyle, tekrarlamak gerekirse çoğunlukla öncü gösterge olma özelliğini kaybetmektedir.

ABD'de krizin ön habercisi anlamında kullanılan bir diğer temel gösterge de 'Fabrika Siparişleri'dir. Bu veride ortaya çıkan yavaşlama, duraklama ve gerileme krizin ön habercisi olarak nitelendirilebilir. Türkiye'de ise 'Fabrika Siparişi' anlamında, KOBİ'ler ve büyük sanayi kuruluşlarından ürettikleri mallara yönelik talep hareketleri ile ilgili veriler de

toplanmamaktadır. Fabrika üretiminde kullanılan girdi olarak toprak, hammadde ve makine-techizat talepleri ile ilgili veriler de takip edilmemektedir. Krizin göstergesi olarak Türkiye'de kullanılan önemli bir gösterge, doğal kaynaklar ve sermaye üretim faktörleri kadar önemli bir girdi olan emek faktörü ile ilgili verilerdir.

İstihdam ve işsizlik ile ilgili veriler bir krizin habercisi olabilmekte, ekonomi bir kriz sürecinde ise, krizden çıkılıp çıkılmadığı konusunda değerlendirme olanağı sağlayabilmektedir. Ancak, Türkiye'de TÜİK tarafından açıklanan istihdam verilerinin frekansı 2000 yılına kadar düzensizdi ve çoğunlukla Nisan ve Ekim aylarında açıklanırken, kimi zaman 3-4 ay, kimi zaman 6 ay arayla kamuoyuna duyrulmaktaydı. Ancak, 2000 yılının Ağustos ayından itibaren 3 ayda bir istihdam ve işsizlik verilerinin açıklanmasına yönelik bir yapı oluşturulmuştur. Bununla birlikte, Ağustos ayı başında açıklanan veriler 2000 yılının 2'nci çeyreğine ait verilerdir. Yani, bu veriler öncü gösterge olmaktan çok krizin istihdam ve işsizlik üzerindeki etkilerini görmek ve diğer açıklanan veriler ile karşılaştırmak açısından anlamlıdır. ABD'de ise bir önceki ayki istihdam ve işsizlik verileri, tarım ve tarım dışı sektörler şeklinde açıklanmak suretiyle, bir sonraki ay açıklanabilmekte ve uygulanmakta olan ekonomi politikaları ve kriz için alınan önlemlerin sonuç verip vermediği hususunda önemli ipucu teşkil edebilmektedir.

Bu noktaya kadar, Türk ekonomisinde üretilen istatistikler içerisinde kriz için öncü gösterge niteliği taşıyabilecek tek verinin mazot veya teknik adıyla dizel akaryakıt tüketimindeki yavaşlama veya daralma olduğunu belirledik. Bu çerçevede, binek ve ticari araçlara olan ilgi de bir gösterge teşkil edebilir. Türkiye'de binek ve ticari araç üretimi ile ilgili veriler Otomobil Sanayicileri Derneği OSD tarafından düzenli açıklanmaktadır. Ayrıca, TÜİK tarafından hemen hemen 1 ay arayla, arada sırada 1.5 ay arayla, Motorlu Kara Taşıtları istatistikleri açıklanmaktadır. Bu istatistiklerde trafiğe yeni kaydı yapılan araçlarla ilgili rakamlara yer verilerek, ekonominin kriz ortamında olup olmadığı hususunda ipucu oluşturulabilmektedir. Nitekim, 2014 yılı Ocak - Haziran ayı verileri aynı dönemin 2013 yılı ile karşılaştırılması sonucunda, söz konusu trafikte trafiğe kaydı yapılan araç sayısı, %15,8 azalmıştır.

Trafiğe kaydı yapılan taşıt sayısı, Haziran 2014

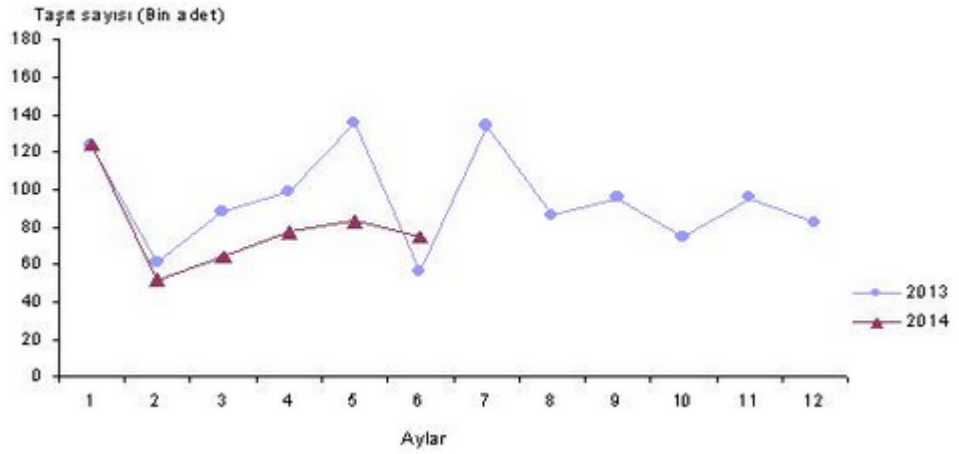

Trafiğe kaydı yapılan ve kaydı silinen motorlu kara taşıtları, Haziran 2014

	Haziran			Ocak-Haziran		
	2013	2014	Değişim (%)	2013	2014	Değişim (%)
Trafiğe kaydı yapılan taşıt sayısı	56 464	74 593	32,1	564 486	475 492	-15,8
Trafikten kaydı silinen taşıt sayısı	27 519	10 594	-61,5	128 806	62 803	-51,2
Trafikte artan taşıt sayısı	28 945	63 999	121,1	435 680	412 689	-5,3

Keza yine kullanılabilecek önemli bir gösterge, TOBB tarafından verilen 'kurulan-kapanan şirket' veriledir. Her ay düzenli olarak açıklanan ve bir ay öncesinin durumunu gösteren bu veriler, ekonominin bir kriz içerisinde olup olmadığı veya krizden çıkıp çıkmadığı konusunda önemli ipucu teşkil edebilmektedir.

İLAN TÜRÜ	ŞİRKET TÜRÜ	TEMMUZ 2014	HAZİRAN 2014	Bir Önceki Aya Göre Değişim (%)	TEMMUZ 2013	Bir Önceki Yılın Aynı Ayına Göre Değişim (%)	OCAK- TEMMUZ (7 Aylık)		
							2013	2014	Değişim (%)
Kurulan*	Şirket	4.319	4.774	-9,53	3.982	8,46	29.611	34.027	14,91
	Kooperatif	75	77	-2,60	82	-8,54	590	658	11,53
	Ger.Kişi Tic.İşl.	3.579	4.022	-11,01	4.433	-19,26	38.167	48.409	26,83
Tasfiye	Şirket	633	1.089	-41,87	1.634	-61,26	10.901	8.213	-24,66
	Kooperatif	270	305	-11,48	577	-53,21	1.601	1.207	-24,61
Kapanan**	Şirket	905	964	-6,12	1.336	-32,26	9.363	8.222	-12,19
	Kooperatif	231	156	48,08	212	8,96	1.087	1.085	-0,18
	Ger.Kişi Tic.İşl.	1.767	1.429	23,65	2.123	-16,77	12.664	12.472	-1,52

Bu tablo şu şekilde yorumlanabilir: "2001 Krizi'nden bu yana, her geçen yıl kurulan ve kapanan şirket sayısı, bir önceki yıla göre yüksek seyretse de 2014 Temmuz ayında; 2013'ün aynı ayına göre kurulan şirket, kooperatif ve gerçek kişi ticaret işletmeleri sayısı %6,2 azalarak 8497'den 7973'e, Kapanan ticaret ünvanlı işyeri sayısı ise %21 azalarak 3671'den, 2903'e düşmüştür.

2014 Yılında Şirket Türlerine Göre Şirket Kuruluşları

		Şirket Türleri					
		Anonim	Kollektif	Komandit	Limited	Kooperatif	Genel Toplam
OCAK - MAYIS	Sayı	4.058	5	0	20.871	506	25.440
	Sermaye (TL)	1.942.710.591	453.500	0	2.380.698.700	-	4.323.862.791
HAZIRAN	Sayı	839	1	0	3.934	77	4.851
	Sermaye (TL)	599.386.670	100.000	0	524.476.375	-	1.123.963.045
TEMMUZ	Sayı	925	0	1	3.393	75	4.394
	Sermaye (TL)	1.047.630.812	0	10.000	379.390.350	-	1.427.031.162
TOPLAM	**Sayı**	**5.822**	**6**	**1**	**28.198**	**658**	**34.685**
	Sermaye (TL)	**3.589.728.073**	**553.500**	**10.000**	**3.284.565.425**	-	**6.874.856.998**

Bu noktaya kadar yaptığımız analizde, sanayi, inşaat, ticaret ve ulaştırma-haberleşme ana sektörlerinin performanslarının kriz ile ilgili öncü gösterge olma özelliği taşıdığını vurguladık. Ancak, bu sektörler ile ilgili üretilen veriler içerisinde inşaat ve ticaret ile ilgili sektörlerin verilerinin geç elde edildiğini, istihdam ve işsizlik verilerinin geç açıklandığını, eldeki tek öncü gösterge niteliğindeki verinin kara ticari araçları tarafından kullanılan dizel yakıt tüketimindeki dalgalanmalar olduğunu gördük. Ayrıca, takip eden ayda açıklanması nedeniyle OSD'nin otomotiv üretimi ve ihracatı ile ilgili verileri ve TÜİK'nin motorlu kara taşıtları ile ilgili verilerinin ipucu olabileceğinin altını çizdik. Bu noktada, ekonomide kriz açısından öncü gösterge olarak kullanılabilecek bir başka alanın imalat sanayi verileri olduğu ifade edilebilir. Türkiye'de verileri en düzenli ve hemen hemen kimisi takip eden ayın içerisinde açıklanan bir sektör olması nedeniyle, imalat sanayi ile ilgili veriler önemli ipucu teşkil edebilmektedir. Özellikle, Türkiye'nin büyüme performansı ile imalat sanayi arasındaki korelasyonun yüksekliği, imalat sanayi verilerinin yakından izlenmesi bir kez daha öne çıkarmaktadır.

İmalat sanayinin üretim performansı ile ilgili verilerde, takvim etkisinden arındırılmış ve bir önceki yılın aynı ayına göre karşılaştırılan sanayi üretimi verisi ile, takvim ve mevsim etkisinden arındırılmış olan ve bir önceki aya göre karşılaştırmayı sağlayan sanayi üretim

verisi hayli önemlidir. Yaklaşık 38 günlük gecikme ile açıklanan aylık sanayi üretim verileri üzerinden, özellikle takvim etkisinden arındırılmış ve bir önceki yılın aynı ayına göre değişimi gösteren sanayi üretim verisi, GSYH reel büyüme hızı konusunda öncü gösterge olabilmektedir. **Bununla birlikte, bir önceki yılın aynı ayına göre karşılaştırma, sadece bir önceki yıla göre sanayi üretiminin daha iyi veya kötü olduğu hususunda ipucu verir ve statik bir analizdir.**

Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış olan sanayi üretim verisi ise, bir önceki aya göre karşılaştırmayı göstermekte ve **dinamik bir analiz ile**, sanayi üretiminin güncel performansı ve ekonomideki genel hareketlilik açısından önemli bir ipucu ortaya koymaktadır. Aşağıdaki grafikte de örneği görülecek olduğu gibi, 2014 yılında mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretim endeksinin 2013 yılına göre daha iyi bir performans ortaya koyması, iç talebin 2013 yılına göre paralel seyrettiği dikkate alındığında, özellikle ihracat hacmindeki rekor artışların, sanayi üretimine olumlu yönde yansıdığını göstermektedir.

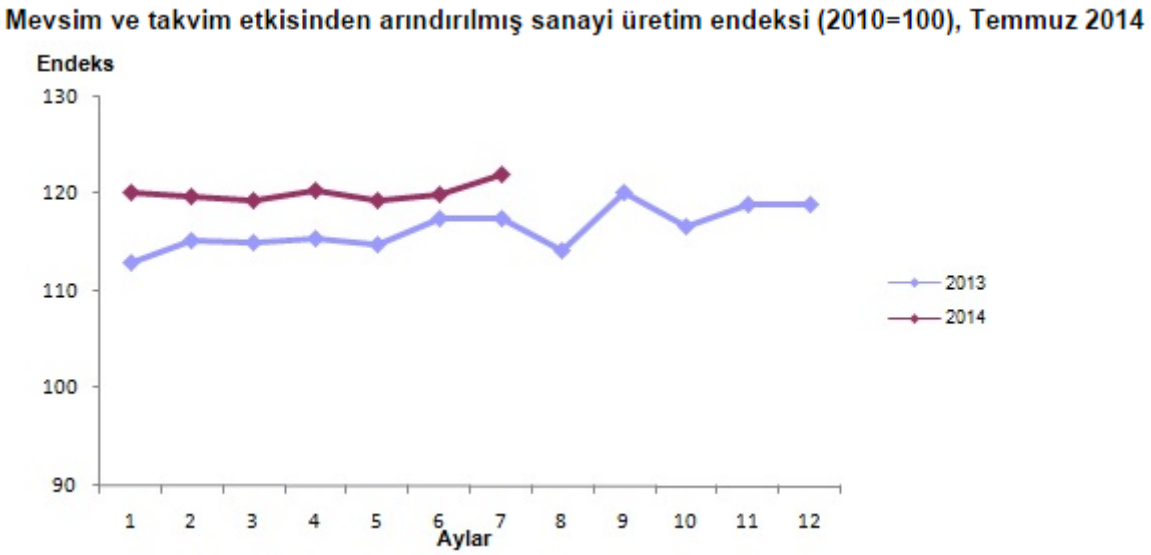

Aylık sanayi üretim indeksi verileri daha önceleri farklı tarihlerde açıklanır iken, 8 Haziran 1999 tarihinden itibaren her ayın 8'inde, 38 günlük gecikmeyle, TÜİK tarafından düzenli olarak açıklanmaya başlandı. 38 gün gecikmeyle açıklanan aylık sanayi üretim verileri, açıklanan ay itibariyle sanayi sektörünün alt dallarını oluşturan madencilik ve taşocakçılığı, imalat sanayi ve elektrik,gaz, su üretimindeki performansı göstermekte.

Sanayi üretim endeksi ve değişim oranları (2010=100), Temmuz 2014

	Arındırılmamış	Takvim etkisinden arındırılmış		Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış	
Sektör	Endeks	Endeks	Yıllık değişim (%)	Endeks	Aylık değişim (%)
Toplam sanayi	117,2	124,5	3,6	122,1	1,8
Madencilik ve taşocakçılığı	111,1	115,7	0,4	108,5	-2,0
İmalat sanayi	115,8	123,8	3,4	123,2	1,9
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	129,4	133,4	6,2	121,7	3,2

Aylık sanayi üretim indeksi verilerinde, ekonomiyi yakından takip etmek isteyenler açısından indeks değerlerinden çok, aylık ve bir önceki yılın aynı ayına göre gerçekleşen değişim yüzdelerini takip etmek daha doğru olacaktır. Sanayi sektörünü oluşturan 3 ana dal ve imalat sanayini oluşturan alt sektörlerle ilgili veriler hangi sektörün sıkıntıda olduğu, hangi sektörün ise krize rağmen ayakta kalma mücadelesi verdiğini görmek açısından yararlı olmaktadır.

Ana dallar ve alt sektörler bazında verilen yüzdesel değişimler önemli ipucu teşkil etmektedir. Ancak, tüm bu ayrıntılı verilerin arasında biri yüzdesel değişim, diğeri aylık indeks değerleri grubu vardır ki, birisini krize doğru gidildiğinin bir göstergesi, diğerini de bir önceki yılın aynı ayına göre karşılaştırarak çeşitli yorumlarda bulunmak ve değerlendirmek mümkündür. Örneğin, 88'üncü sayfada yer alan Temmuz 2014 aylık sanayi üretim verilerini ele alalım.

"Temmuz ayı 2014 sanayi üretim verisi, 2010=100 bazlı toplam sanayi üretim endeksinde, bugüne kadar ulaşılmış en yüksek endeks değerini 136,4 puan olurken Temmuz 2014'de mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış sanayi endeksi bir önceki aya göre %1,8 artarak 122,1 puana yükseldi.

Ana sanayi gruplarına göre endeks ve değişim oranları (2010=100), Temmuz 2014

Ana sanayi grupları	Arındırılmamış	Takvim etkisinden arındırılmış		Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış	
	Endeks	Endeks	Yıllık değişim (%)	Endeks	Aylık değişim (%)
Toplam sanayi	**117,2**	**124,5**	**3,6**	**122,1**	**1,8**
Ara malı imalatı	113,5	120,7	-1,5	118,0	-0,1
Dayanıklı tüketim malı imalatı	117,1	125,4	6,4	125,5	3,5
Dayanıksız tüketim malı imalatı	109,9	117,9	5,8	120,1	1,2
Enerji	121,7	125,5	5,4	115,7	1,7
Sermaye malı imalatı	131,7	141,4	9,4	140,1	6,1

Statik Analiz: Eğer, aylık sanayi üretim endeksinde yer alan değerler, bir önceki yılın aynı ayı veya aynı dönemi ile karşılaştırılıyor ise, bu durumda amaç sanayi üretiminin GSYH'ya olası katkısı yönündeki hesaplamayı tarif etmektedir. Ekonomideki genel gidişatı değerlendirmekten çok, bir önceki yılın aynı ayını, ya da aynı dönemini karşılaştırması açısından bu tür bir analize, statik analiz diyoruz.

Dinamik Analiz: Dinamik analiz, ister aylık sanayi üretimi olsun, ister kapasite kullanım oranı, isterse de aylık enflasyon oranları, karşılaştırmanın bir önceki ay veya birkaç önceki

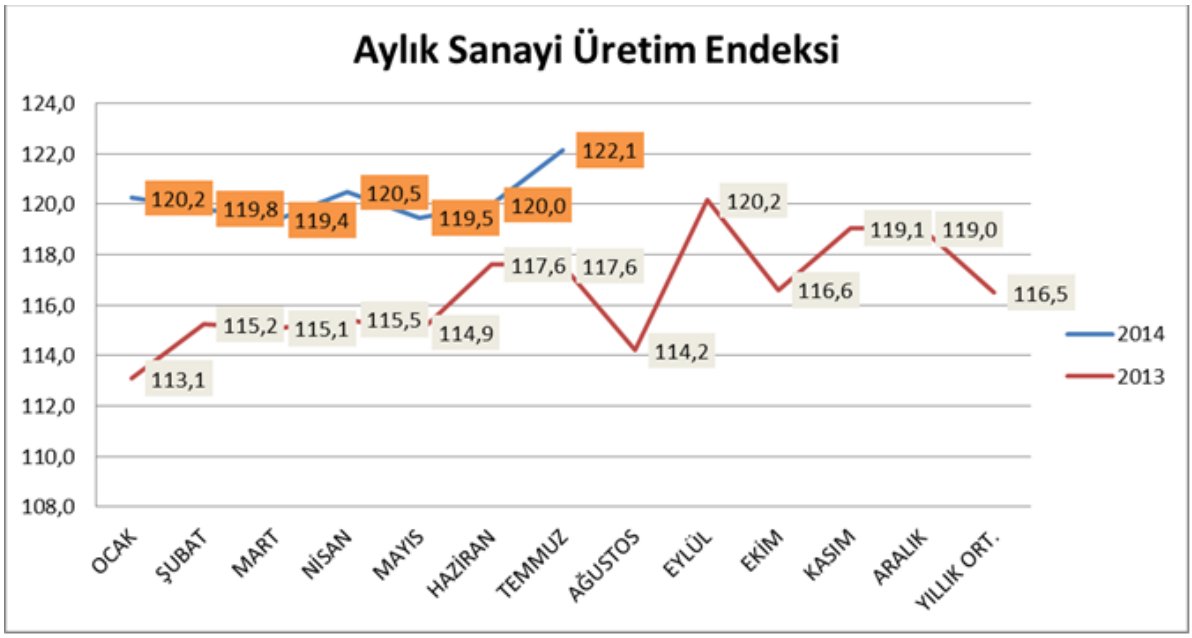

aya göre yapıldığını ve ekonomideki genel gidişatın analiz edildiğini ifade eder. Dinamik analizin amacı, ülke ekonomisinin nereye doğru sürüklenmekte olduğunu önceden görebilmektir. Bu nedenle, önemli bir analiz metodudur.

Görüldüğü gibi, aylık indeks değerleri bir önceki aya göre değişimi net olarak görmek açısından ekonominin bir krize sürüklenip sürüklenmediğini veya ekonomik bir krizden çıkma sürecine başlayıp başlamadığını görmek açısından önemlidir. Buna karşılık, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzdesel değişim ise çeyrek dönem iitibarıyle açıklanan büyüme performansı ile ilgili tahminde bulunmak açısından önemlidir. Örneğin, Ocak ayı sanayi üretim performansı her zaman için düşüktür ve yaz aylarında da tatil dönemi nedeniyle bir yavaşlama görülebilmektedir. Ayrıca, Ramazan'ın ve dini bayramların yer aldığı aylarda da bir performans düşüklüğünün varlığı göz ardı edilmeden analiz yapılması gerekir. Çünkü, son zamanlarda alışkanlık haline gelen bir uygulama ile dini bayramlar 9 günlük tatiller getirmeye başladı.

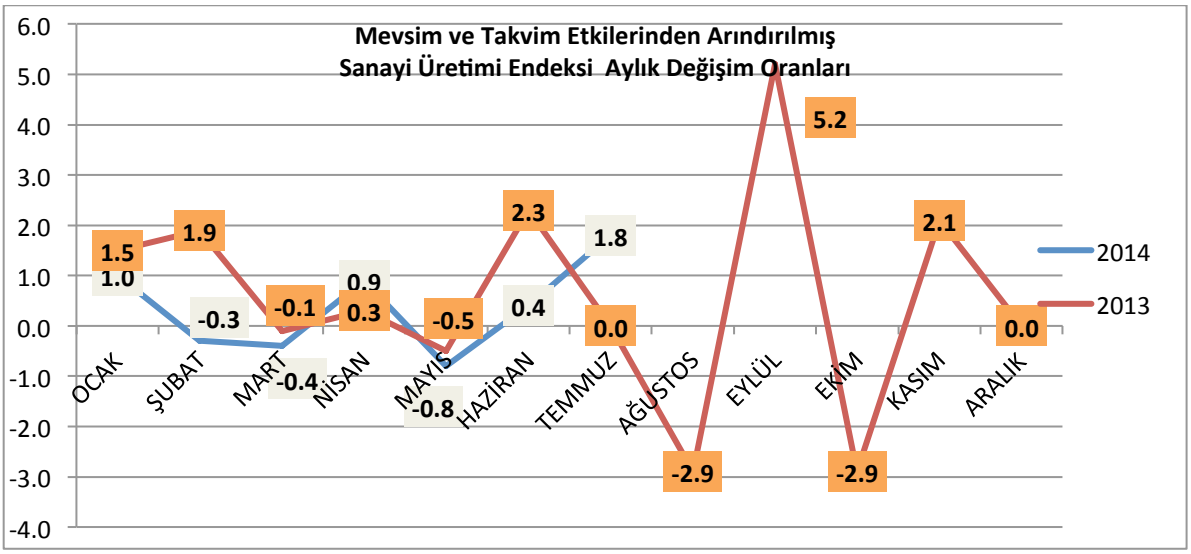

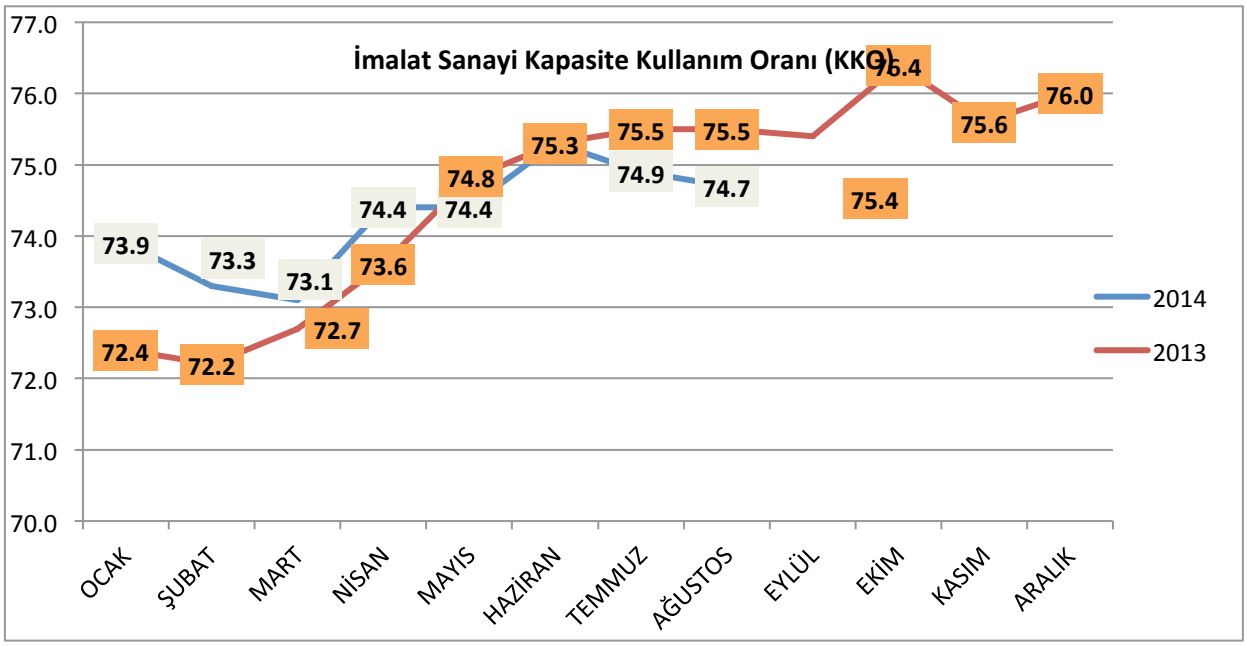

Aylık imalat sanayi kapasite kullanım oranı verilerinin takip edilmesi, aylık bazda imalat sanayinin ve ekonominin performansını ölçmek açısından önemlidir. Nitekim, Ağustos 2014 kapasite kullanım oranı verileri incelendiğinde, Buna göre, 2014 yılı ağustos ayında imalat sanayi genelinde kapasite kullanımı, geçen yılın aynı ayına göre 0,8 puan azalarak yüzde 74,7 oldu. İmalat sanayi genelinde mevsimsel etkilerden arındırılmış kapasite kullanımı ise bir önceki aya göre 0,2 puan gerileyerek yüzde 74,1 seviyesine düştü.

Aylar	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Ocak	77,9	77,9	61,6	68,6	74,6	74,7	72,4	73,9
Şubat	77,3	78	60,9	67,8	73	72,9	72,2	73,3
Mart	80,3	76,9	58,7	67,3	73,2	73,1	72,7	73,1
Nisan	80,5	78,6	59,7	72,7	74,9	74,7	73,6	74,4
Mayıs	80,8	79,2	64	73,3	75,2	74,7	74,8	74,4
Haziran	81,7	80,3	67,5	73,3	76,7	74,6	75,3	75,3
Temmuz	82	79,8	67,9	74,4	75,4	74,8	75,5	74,9
Ağustos	79,6	80	68,9	73	76,1	74,3	75,5	74,7
Eylül	80,8	77,3	68	73,5	76,2	74	75,4	
Ekim	81,6	75,8	68,2	75,3	77	74,9	76,4	
Kasım	80,8	71,8	69,8	75,9	76,9	74	75,6	
Aralık	79,2	64,9	67,7	75,6	75,5	73,6	76	

TOBB'un yayınlamakta olduğu raporda imalat sanayi kapasite kullanım oranlarında bir diğer hususta mal gruplarına göre kapasite oranları. Ağustos ayı içerisinde toplam imalat sanayi endeksi bir önceki aya göre %0,2 puan gerilese de yatırım malları imalatı kapasite kullanım oranlarında ufak bir artış gözlenmektedir. Rusya ve AB arasında gerginleşen ortamın kalan dört ayda yürürlüğe geçen ambargonun konusu olması itibariyle gıda ve içecek imalatı kapasite kullanım oranlarında olumlu bir etki yapacağı unutulmamalıdır.

Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranı (Ağırlıklı Ortalama - %)

	Yıllar	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
Toplam İmalat	2013	72,4	72,2	72,7	73,6	74,8	75,3	75,5	75,5	75,4	76,4	75,6	76,0
	2014	73,9	73,3	73,1	74,4	74,4	75,3	74,9	74,7				
Dayanıklı Tüketim Malları	2013	70,0	70,7	73,6	70,6	74,4	71,9	72,7	72,5	73,1	73,7	73,0	72,9
	2014	68,6	70,4	70,6	74,8	73,8	76,1	72,9	72,4				
Dayanıksız Tüketim Malları	2013	73,1	72,3	71,7	71,9	71,9	72,7	72,9	72,6	72,6	75,1	74,0	74,0
	2014	72,8	72,6	71,4	72,8	73,2	73,5	73,9	72,6				
Tüketim Malları	2013	72,3	71,9	72,2	71,6	72,4	72,5	72,9	72,6	72,7	74,8	73,8	73,8
	2014	71,9	72,2	71,2	73,2	73,3	74,0	73,7	72,6				
Gıda ve İçecekler	2013	70,1	70,2	68,7	68,5	69,4	70,3	70,7	70,7	70,7	73,9	73,4	73,4
	2014	70,7	70,5	68,4	69,3	69,3	70,3	70,8	69,1				
Ara Malları	2013	73,3	73,1	73,6	75,6	76,7	77,2	77,5	77,7	77,6	78,1	77,3	77,8
	2014	75,7	76,1	75,9	75,9	76,9	77,9	77,1	76,9				
Yatırım Malları	2013	70,6	72,1	72,8	73,7	74,7	75,4	75,5	75,1	75,2	75,6	74,9	76,1
	2014	73,7	70,9	71,2	73,2	71,4	72,8	72,7	73,2				

Bu noktada, Ağustos ayı itibariyle iç pazarda talep yetersizliği ve en büyük ticaret partnerimiz Avrupa ekonomilerinin pek de parlak sinyaller vermemesi nedeniyle, Rusya ağırlıklı sınırlı bir göreceli talep canlılığının yaşanabileceğini hatırlatmak isteriz.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Ağustos 2014 Tüketici Güven Endeksi verilerini açıkladı. TÜİK ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası işbirliği ile yürütülen aylık tüketici eğilim anketi ile tüketicilerin kişisel mali durumlarına ve genel ekonomiye ilişkin mevcut dönem değerlendirmeleri ile gelecek dönem beklentileri ölçüldü. Yakın gelecekte yapılması planlanan harcamalarına ve tasarruflarına ilişkin eğilimleri saptandı. Anket sonuçlarından hesaplanan tüketici güven endeksi 0-200 aralığında değer aldı. Tüketici güven endeksinin 100'den büyük olması tüketici güveninde iyimser durumu, 100'den küçük olması tüketici güveninde kötümser durumu gösteriyor.

Türkiye İstatistik Kurumu ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası işbirliği ile yürütülen tüketici eğilim anketi sonuçlarından hesaplanan tüketici güven endeksi, Ağustos ayında bir önceki aya göre yüzde 0.9 oranında azaldı. Temmuz ayında 73.9 olan endeks, Ağustos ayında 73.2 değerine geriledi.

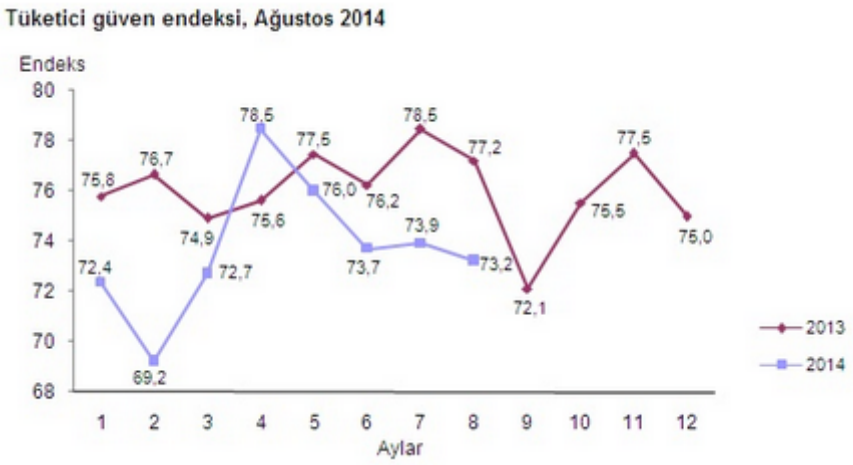

Son Dönemde Türk Ekonomisinde Ekonomik Büyüme Hızının Performansı:

Türk ekonomisi, tarihinde ender rastlanan bir performansla, 18 çeyrektir aralıksız büyümektedir. Bu durumu, Cumhuriyet tarihi açısından 2009 krizi öncesi yakalanan rekorun ardından en başarılı performanslardan biri olarak değerlendirebilinir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) açıkladığı veriler, Türk ekonomisinde GSYH'nın 2014 yılın ikinci çeyreğinde % 2,1 büyüdüğünü gösteriyor. İlk çeyrekte GSYH'nın büyüme daha önce % 4,3 olarak açıklansa da % 4,7 olarak, 0,4 puan yukarı doğru revize edildiği anlaşıldı. Böylece ilk 2 çeyrek dikkate alındığında, Türk ekonomisinin yılın ilk altı aylık döneminde % 3,3 büyüdüğü anlaşılmış durumda. 2014 yılının ikinci üç aylık döneminde, geçen yılın aynı dönemine kıyasla cari fiyatlarla GSYH, % 9,7'lik artışla, 423 milyar 921 milyon TL, ABD doları cinsinden ise, % 4,8'lİk azalışla, 200 milyar 367 milyon dolar olarak hesaplandı. Dolar kurunun sert yönlü yukarı hareketlerinin enflasyondan daha yüksek olması nedeniyle, dolar cinsinden küçülme yaşamamış kaçınılmaz bir hale geliyor.

Nitekim, güven endeksinde yaşanan mart ayından bu yana yaşanan ivme kaybı, hanehalkının nihai tüketim harcamalarında gözlenen trend düşüşü ile örtüşüyor. İlk 6 ayda hanehalkının nihai tüketim harcamalarındaki artış sadece % 1,8 oldu. Aynı dönemde devletin nihai tüketim harcamaları da %5,6'lık bir katkı sağladı.

İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Değer, Pay, Büyüme Hızı) (1998 Fiyatlarıyl

İktisadi faaliyet kolları (NACE Rev 2) Kind of economic activity (NACE Rev 2)	Bir önceki yılın aynı çeyreğine göre büyüme hızı								
	2013					2014			
		Çeyrek Quarter					Çeyrek Quarter		
	Yıllık Annual	I(r)	II(r)	III(r)	IV(r)	6 Aylık 6 Months	I(r)	II	III IV
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	**3,5**	**5,8**	**6,4**	**2,7**	**1,5**	**0,2**	3,6	-1,8	
Madencilik ve taşocakçılığı	**-3,4**	-4,4	-3,2	-2,4	-4,0	**7,1**	7,3	6,9	
İmalat sanayi	**3,7**	1,8	3,7	4,6	4,9	**3,6**	5,3	2,0	
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	**1,3**	-3,9	2,3	0,7	4,6	**4,1**	3,6	4,5	
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	**4,7**	3,6	5,4	4,5	5,4	**11,3**	11,8	10,8	
İnşaat	**7,0**	5,8	7,5	8,5	6,1	**3,8**	5,1	2,6	
Toptan ve perakende ticaret	**4,9**	3,0	5,2	5,2	6,2	**1,8**	3,4	0,3	
Ulaştırma ve depolama	**3,7**	2,3	3,8	3,8	4,9	**3,1**	3,5	2,8	
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	**9,2**	13,4	11,8	8,2	5,7	**1,7**	1,2	2,1	
Bilgi ve iletişim	**2,8**	4,4	2,4	0,6	3,7	**2,1**	-1,4	5,7	
Finans ve sigorta faaliyetleri	**9,8**	6,5	8,5	11,0	12,7	**10,7**	14,2	7,1	
Gayrimenkul faaliyetleri	**1,7**	1,3	1,3	1,7	2,3	**2,1**	2,1	2,1	
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	**6,6**	5,7	7,0	7,1	6,9	**10,7**	11,6	9,6	
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	**5,1**	3,9	5,6	4,9	6,0	**6,2**	7,2	5,2	
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	**4,3**	4,5	4,0	4,5	4,2	**4,8**	4,6	5,1	
Eğitim	**4,5**	4,5	4,3	5,0	4,4	**5,5**	6,0	5,0	
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	**5,3**	5,0	5,7	5,7	4,7	**4,4**	3,6	5,2	
Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	**2,6**	0,7	2,6	3,5	3,7	**10,3**	12,4	7,8	
Diğer hizmet faaliyetleri	**2,3**	2,7	2,0	1,5	3,1	**2,7**	3,3	2,0	
Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri	**5,8**	4,7	6,2	6,5	6,1	**0,0**	1,3	-2,0	
Sektörler toplamı	**4,8**	3,5	4,9	5,0	5,7	**4,2**	5,6	2,8	
Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri	**12,5**	6,4	9,4	14,9	17,4	**13,6**	16,7	10,3	
Vergi-sübvansiyon	**4,2**	1,7	5,3	4,8	5,1	**2,8**	5,3	0,5	
Gayri safi yurtiçi hasıla (Alıcı fiyatlarıyla)	**4,1**	3,1	4,6	4,2	4,5	**3,3**	4,7	2,1	

TÜİK, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, II. Çeyrek, 2014

2014'ün ikinci çeyreğinde, sektörel bazda en yüksek büyüme ise sabit fiyatlarla % 10,8 ile su temini; atık yönetimi, kanalizasyon ve iyileştirme faaliyetlerinde yaşandı. İkinci üç ayda tarım % 1.8 oranında gerilerken, sanayi % 2,0, inşaat sektörü %2,6, ticaret sektörü de % 0,3 büyüdü. Büyüme, ulaştırma ve depolamada % 2,8, finans ve sigorta faaliyetlerinde % 7,1,

gayrimenkul faaliyetlerinde % 2.1, bilgi ve iletişim faaliyetlerinde %5,6 olarak gerçekleşti. 2014 yılının geri kalan bölümünde de, ekonomi % 4,7 civarında büyür ise, yıl sonu için %5'ten revize edilmiş olan % 4'lik büyüme hedefini yakalamış olacak. Ancak, yılın ikinci çeyreğinde % 2,1'e kadar ivme kaybetmiş olan büyüme trendi, yılın ikinci yarısında da aynı ivme kaybını sürdürür ise, bu durumda, üçüncü ve dördüncü çeyreklerdeki ivme kaybına bağlı olarak, yıl sonu büyüme hızı öngörüsü % 4'den, % 2,5 ile 3 aralığına revize edilebilir. Aralık ayı başında açıklanacak olan üçüncü çeyrek büyüme verisinin netleşmesi ile, 2014 yılının büyüme hızı oranına yönelik tahmin daha isabetli hale gelecektir.

3.1.2 Fiyat Hareketleri ile ilgili Makro Ekonomik Göstergeler

Fiyat hareketleri ile ilgili süreç, enflasyonist veya deflasyonist bir süreci tanımlayabilir. Her iki süreç te esasen bir başka ekonomik sorunun veya sorun krize dönüşmüş ise, krizin göstergesi olabilmektedir. Enflasyonist veya deflasyonist sürecin boyutu ve süresi de yine ekonomik sorunun ve/veya krizin boyutları konusunda ve sorun ve/veya kriz ile nasıl bir mücadele verileceği konularında ipucu verebilmektedir.

Uzun süreli bir deflasyonist süreç durgunluğun bir göstergesi niteliğinde olup, ekonomik büyümeyi tehdit eder ölçüde daralmaya neden teşkil edebilir. Bu durumda, faizlerin aşağı çekilmesi vasıtası ile özel kesimin tüketim harcamalarının arttırılması, vergi oranlarının düşürülmesi suretiyle vergi olarak devlete giden kaynağın özel kesim tarafından tüketim harcamalarında kullanılması, bizzat kamunun tüketim ve yatırım harcamalarının arttırılması suretiyle ekonomiye hareketlilik kazandırılması bir dizi önlem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ama, tüm bu önlemler Japonya örneğinde olduğu gibi ekonomik büyümenin yeniden başlaması noktasında beklenen sonucu vermeyebilir.

Uzun süreli enflasyonist süreçler içerisinde kalmış ekonomilerde ise, kriz enflasyon oranlarındaki ani ve şiddetli yükselmelerle kendini gösterebilir. 1970'li yılların ikinci yarısından bu yana sadece gelişmekte olan ekonomiler açısından değil, zaman zaman gelişmiş ekonomiler açısından da enflasyona yol açan yapısal sorunlar evrensel sorun haline geldi ve fiyatların düzenli ve sürekli olarak yukarı doğru hareket etmesine yol açan nedenler incelenmeye ve anlaşılmaya çalışıldı. Bu çalışmalar, enflasyona yol açan yapısal sorunların üç ana noktadan oluştuğunu gösterdi; tüketim kalıplarındaki değişimler ve tüketim temposundan kaynaklanan talep enflasyonu, üretim maliyetlerinde artışa yol açan olaylardan,

örneğin ücret zamları, kur artışı, enerji fiyatlarındaki yükselmeler benzeri gelişmelerden kaynaklanan maliyet enflasyonu ve ülkenin sosyo-ekonomik yapısından, yani vergi ödeme alışkanlığından ya da daha doğru bir deyişle alışkansızlığından, eğitim seviyesinden, nüfus artış oranından kaynaklanabilecek yapısal enflasyon.

Bu üç enflasyon türünün tespiti için gelişmiş ekonomilerde fiyat hareketleri ile ilgili göstergeler olabildiği ölçüde geliştirilmekte, her enflasyon türü için ayrı fiyat indekslerinin oluşturulmasına özen gösterilmektedir. Bu alanda gelişmiş ekonomilerde kullanılmakta olan en yaygın iki fiyat indeksi tüketici fiyatları indeksi (TÜFE) (ing. CPI) ve üretici fiyatları indeksi (ÜFE) (ing. PPI) olarak karşımıza çıkmaktadır. TÜFE talep enflasyonunun bir göstergesi iken, ÜFE maliyet ve yapısal enflasyonun bir göstergesi olarak kullanılabilmektedir. Türkiye'de ise, uygulama Tüketici Fiyatları İndeksi (TÜFE) ve Toptan Eşya Fiyatları İndeksi (TEFE) olarak karşımıza çıkmaktadır. TEFE gelişmiş ekonomilerde alışılagelmiş olan ÜFE'nin yerini tutabilecek özelliğe sahip bir fiyat indeksi değildir. Çünkü, indeks içerisinde tüketime sunulan nihai tarımsal ve sınai ürünleri barındırmaktadır. Bu nedenle, gelişmiş ekonomilerde ÜFE'nin maliyet enflasyonunun bir göstergesi olma yönündeki özelliğini tam anlamıyla üzerinde barındırmamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de makro analizde, TEFE bu haliyle maliyet enflasyonunun bir göstergesi olarak kullanılmaya çalışılmaktadır.

TÜFE oldukça kapsamlı ve detaylı bir indeks çalışmasıdır. Önemli miktarda tüketim malı, belirli mal ve hizmet alt gruplarında toplanmış olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme esnasında, aynı malın aynı tüketim merkezinde değişik satış noktalarındaki fiyatının ortalamasının alınmasına özen gösterilmektedir. Örneğin hem semt pazarında, hem manavda, hem de süpermarkette satılan fiyatı dikkate alınmaktadır. TÜFE içerisinde dikkate alınan her mal veya hizmetin toplum tarafından tüketilme oranına bağlı olarak bir ağırlığı söz konusudur. Dolayısı ile her mal veya hizmetin fiyatındaki değişimler taşıdığı ağırlık ile çarpılarak indekse yansıtılmaktadır.

Ana Harcama Gruplarının Aylık Bazda 2014 Temmuz Ayı TÜFE'ye Katkıları

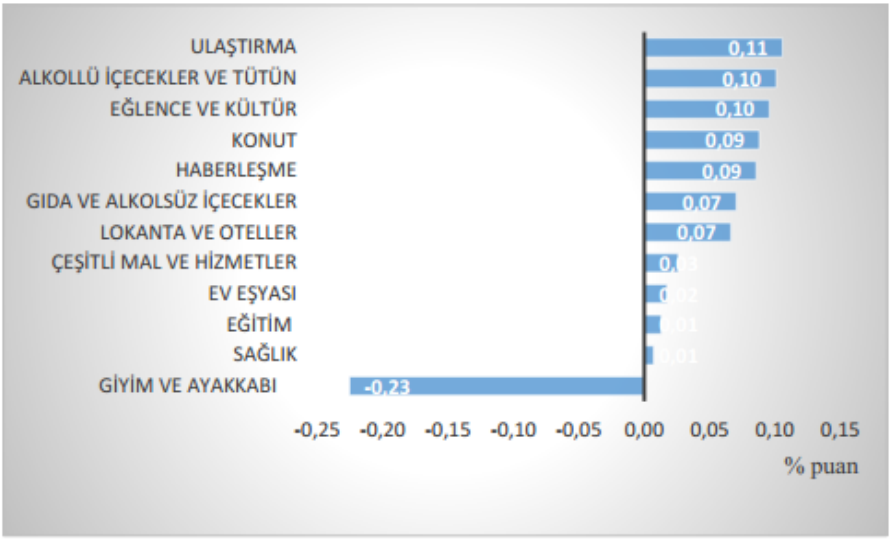

Böylece, her bir tüketim kaleminin fiyat artışlarına olan etkisi tek tek ve ana harcama grupları vasıtası ile netleşmektedir. Ana harcama gruplarının böylece altlarındaki kalemler vasıtası ile yüzdesel artış oranları ortaya çıkmakta ve bunun sonucunda grupların değerlerinin toplamı ile birlikte, TÜFE'nin aylık, birikimli ve yıllık artış oranı ortaya çıkmaktadır.

TEFE'de ise sektörel ayırım söz konusudur ve tarım sektörü ile sanayi sektörünün alt gruplarında hammadde, ara mamül ve esas mamül bazında fiyat hareketlerindeki değişiklikler ele alınmaktadır. Bu değerlendirmelerin sonucunda, sektörel bazdaki fiyat artış oranları ortaya çıkmakta ve bu oranların toplanması ile TEFE'deki aylık, birikimli ve yıllık artış oranları şekillenmektedir.

Ana Harcama Gruplarının Bir Önceki Aya Göre Değişimleri

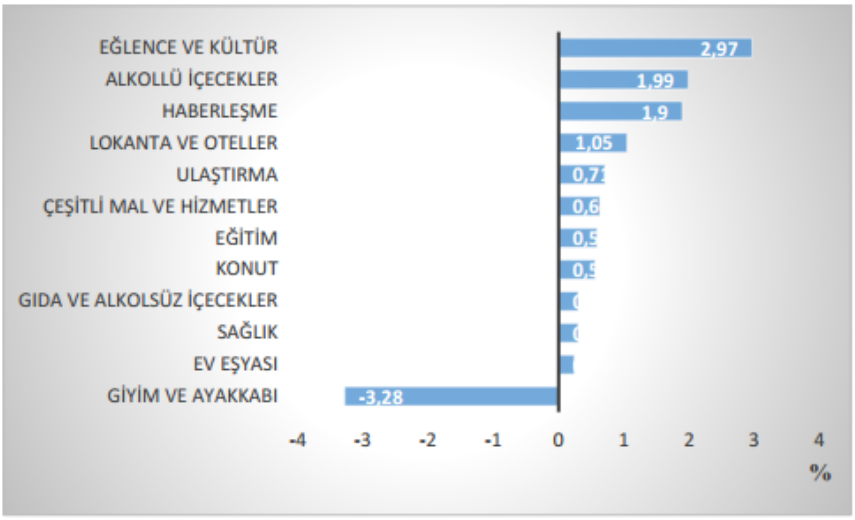

TÜİK, bu iki fiyat indeksinin içeriğinde en son değişiklik ile her iki indeksin baz yılı 1994'den 2003'e değiştirilmiştir. Bu tür indekslerde alınan baz yılın sağlıklığı çok önemlidir. Seçilen baz yılın istatistiklerde sapmalara yol açmaması için, ekonominin makro dengeler açısından en ideal olduğu yılın seçilmesi gerekir. Eskiden kullanılan 1994 yılı makro göstergelerde ve dengede en fazla deformasyon yaşanmış yıllardan birisidir. Bu nedenle, TÜİK'nin sağlıklı bir yıl olan 2003 yılını baz yıl yapması görece daha sağlıklı sonuçlar almamızı sağlamıştır.

Türkiye'de krizin göstergesi olarak enflasyon verilerinden yararlanabilmek için öncelikle birkaç önemli noktayı belirlemek yararlı olacak. 1983 ve 1987 yılları hariç tutulur ise, Türkiye'de yıllık enflasyon verileri %50'in 10 puan altı ile 10 puan üstü arasında uzun yıllar belirli bir band içerisinde kalmıştır. Yani, %50 enflasyon seviyesi bir anormallik olarak benimsenmeyecek derecede yerleşmiş bir çıta olmuştur. Dolayısı ile, %60'ı aşan ve hızla tırmanan enflasyon oranları 1976'dan 2001'e krizin bir göstergesi olmuş ve ağır kriz dönemlerinde üç kez 1994 sonu ile 1995 başı, 1997 sonu ile 1998 yılı başı ve 2001 yılı içerisinde enflasyon oranı %100'ün dahi üstünü görmüştür. 1994 yılı sonu ile 1995 yılı başındaki değerler Cumhuriyet Tarihi rekorudur.

Enflasyon konusunda Türkiye'de bir başka gelenek talep enflasyonunun bir göstergesi konumundaki TÜFE'nde görülen yıllık bazdaki, yani 12 aylık periyodu değerlendiren yüzdesel artışların hep TEFE'ndeki yüzdesel artışlardan yüksek olmasıdır. İstatistikler bu iki indeksin yıllık artış oranları arasındaki farkın 10 ile 15 puan arasında olması halinde, sakin bir ekonomiden bahsedilebileceğini, dalgalanması az ve sorunu az bir ekonomiden

bahsedilebileceğini gösteriyor. Ancak, TÜFE'de yıllık artış oranları yerinde sayarken, eğer TEFE'de bir hızlanma söz konusu olur ise, iki indeks arasında TÜFE lehine olan fark hızla kapanmaya ve 10 puanın altındaki rakamlara gelmeye başlar ise, bu bir krizin habercisi veya derinleşmesinin sonucu olarak değerlendirilebilir.

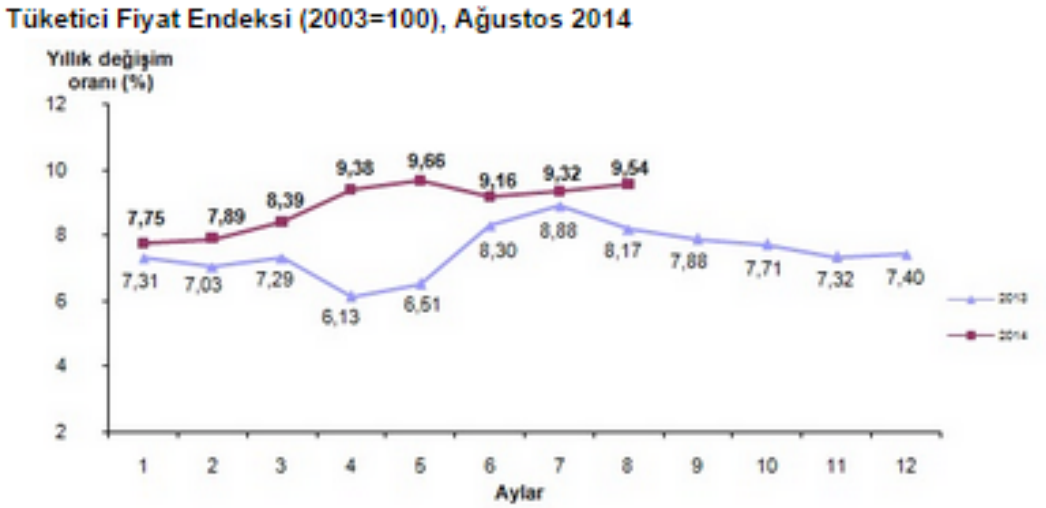

Kriz derinleştiğinde ve sorunlar çığ gibi büyüdüğünde ise talep enflasyonunun etkisi o kadar minimal kalmakta ve maliyet enflasyonu ile yapısal enflasyonun etkisi o kadar artmaktadır ki, enflasyon türleri arasındaki geleneksel denge bozulmakta ve TEFE'ndeki artış oranları, TÜFE'ndeki artış oranlarının üzerine çıkabilmektedir. Nitekim, 1999 ile 2001 yılları arasındaki dönemde, TÜFE ve TEFE'nin yıllık artış oranlarının seyri buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Nitekim, 1999 yılının başında her iki indeks arasındaki fark geleneksel aralıktayken, bu aralık Aralık ayına doğru hızla kapanmış ve adeta sıfıra yakın bir seviyeye gelmiştir.

Her iki indeksin yıllık artış oranlarının bu şekilde yakından takibi, bir noktada yararlı olmaktadır. 2000 yılı başında Türkiye enflasyonla mücadele için 3 yıllık bir programı hayata geçirdiğinde, yukarıdaki grafikte de görüleceği gibi mücadele edilmesi gereken enflasyon türü talep enflasyonundan çok, TEFE'deki artışların TÜFE'deki artışlara yetişmesine yol açan maliyet enflasyonu idi. Nitekim, bu nedene dayalı olarak enflasyon ile mücadeleed üç önemli uygulama gerçekleştirildi. İthalat maliyetlerini azaltmak amacıyla kur artışı kontrol altına alındı; finansman maliyetlerini azaltmak için faizler aşağı çekildi ve işçilik maliyetlerini kısmak amacıyla maaş ve ücretler hedef enflasyona endekslendi. Nitekim, bu başarılı üç uygulamanın sonucu olarak enflasyonda son 25 yıla damgasını vuran trend kırıldı ve her iki indeksteki artış oranları birlikte geriledi. 2000 yılının son aylarında TÜFE ile TEFE

arasındaki makas bir miktar da açıldı. Ancak, enflasyonla mücadele programının başka noktalarında yapılan hatalar Kasım sonu ve Şubat ortasındaki krizleri gündeme getirince, patlak veren kriz ile birlikte enflasyon tekrar alışılagelmiş trendine döndü ve krizin derinliğinin bir göstergesi olarak, aynen 1994 yılında olduğu gibi krizin yarattığı maliyet etkisi nedeniyle hızlanan TEFE'deki artış oranları TÜFE'deki artış oranlarını geçerek makas tersine döndü. Bu nedenle, enflasyonla mücadelede yeni bir programın şart olduğu bir noktaya geri döndük.

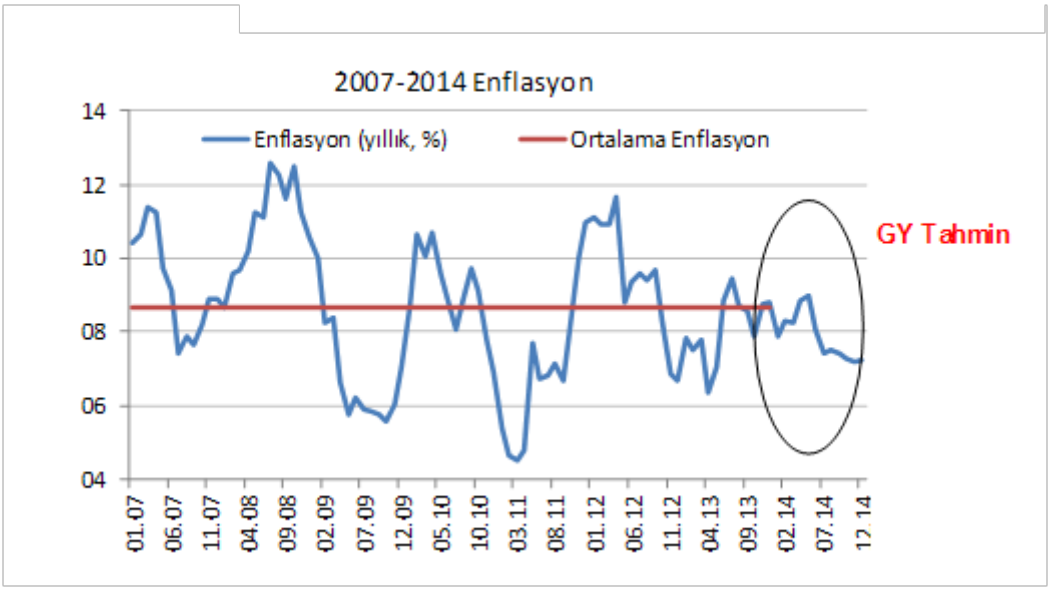

Dolayısı ile, TEFE'ndeki aylık artış oranlarındaki sıçrama ve hızlanmalar TÜFE ile TEFE'nin yıllık artış oranları arasındaki makasın TÜFE aleyhine kapanmaya başlaması, tam anlamıyla bir krizin önemli göstergesi olarak tanımlanabilir. Krizin etkilerini görmek için ise, aylık TEFE artış oranı ile 10 yıllık aylık artış oranının karşılaştırıldığı grafik yararlı olabilir. Yukarıdaki grafik incelendiğinde, enflasyonla mücadele programında 2000 yılında elde edilen sonuçlar, aylık enflasyon oranlarının 10 yıllık ortalama değerleri ile, 2000 yılının aynı ayındaki gerçekleşme oranı arasında oluşan makas ile görülebilmektedir. 2001 yılının Mart ve Nisan aylarının aylık artış oranları ise kriz ile birlikte patlayan kur artışlarının enflasyon üzerindeki etkisi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedirler.

Ana harcama gruplarına göre Tüketici Fiyat Endeksi ve değişim oranları (2003=100), Ağustos 2014

Ana harcama grupları	Harcama grubu ağırlıkları	Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	Oniki aylık ortalamalara göre değişim oranı (%)	Endeks
Türkiye	**100,00**	**0,09**	**6,28**	**9,54**	**8,46**	**243,40**
Gıda ve alkolsüz içecekler	24,45	0,89	9,22	14,44	11,45	264,14
Alkollü içecekler ve tütün	5,29	-0,46	8,89	4,56	6,60	418,09
Giyim ve ayakkabı	7,17	-4,92	0,84	8,62	7,24	162,76
Konut	16,41	0,31	2,92	5,39	5,10	277,42
Ev eşyası	7,52	0,31	6,36	9,64	7,42	191,58
Sağlık	2,44	0,16	7,03	9,08	6,63	146,37
Ulaştırma	15,54	-0,06	5,88	9,45	10,97	239,70
Haberleşme	4,70	0,14	2,00	1,53	1,48	124,86
Eğlence ve kültür	3,36	0,59	6,99	8,95	6,39	176,38
Eğitim	2,26	0,75	5,60	8,56	9,74	245,79
Lokanta ve oteller	6,58	1,64	10,39	14,73	11,69	340,85
Çeşitli mal ve hizmetler	4,28	0,65	7,36	8,13	5,04	277,15

Kriz ortamında enflasyon konusunda izlenmesi gereken son bir gösterge, 'çekirdek enflasyon'dur. Çekirdek enflasyon, daha açık bir dil ile özel sektör imalat sanayi TEFE'si olarak adlandırılabilir. Özel sektör imalat sanayinin enflasyonist eğilimlerini göstermesi açısından önemli bir göstergedir. Çekirdek enflasyonun yavaşlamaması halinde, yani özel sektör imalat sanayinin enflasyonist eğilimlerinin durulmaması halinde, enflasyon ile mücadelede başarı, dolayısı ile enflasyonun yavaşlaması mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, her ayın 3'ünde açıklanan TÜFE ve TEFE indeks değerleri ve indeks değerlerindeki artış ve azalışları dikkate alarak ve TEFE içerisinde açıklanan çekirdek enflasyon ayrıca dikkatle izlenerek krizin haberi önceden alınmalıdır. Ancak, yeni ÜFE Endeksi'nde özel sektör, kamu sektörü ayrımı kalktığından, artık imalat sanayi fiyat artış veya azalışına bakabilmekteyiz.

3.1.2.1 2005 Yılında Kullanılmaya Başlanmış Olan Yeni Fiyat Endeksleri

Enflasyonla mücadelede yeni bir döneme giren Türkiye, fiyat hareketlerinin ölçümünde yeni endeksler ile hesaplama dönemine geçmektedir. Ekonomide ve gündelik hayatta, en çok kullanılan ürünlerin belirlenmesiyle yeniden oluşturulan yeni Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE), 2005 yılı Ocak ayı enflasyon değerinin hesaplanması amacıyla devreye girmiş ve bu yeni endeks ile ilk oran Şubat ayında açıklanmıştır. TÜFE'deki değişimin yanısıra,

Toptan Eşya Fiyatları Endeksi'nin (TEFE) de yerini Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) almaktadır. Türkiye, yıllardır Batılı ekonomilerde maliyet enflasyonunun ölçülmesi amacıyla kullanılan Üretici Fiyatları Endeksi yerine, Toptan Eşya Fiyatları Endeksi'ni kullanmaktaydı. 2004 yılından itibaren, Avrupa Birliği'ne (AB) uyum süreci için çalışmalarını hızlandıran Türkiye, istatistikler için de uyum çalışmalarını eş zamanlı olarak tamamlamaktadır.

TÜFE		2013	2014
Ocak	Aylık	1,65	1,98
	Yıllık	7,31	7,75
Şubat	Aylık	0,30	0,43
	Yıllık	7,03	7,89
Mart	Aylık	0,66	1,13
	Yıllık	7,29	8,39
Nisan	Aylık	0,42	1,34
	Yıllık	6,13	9,38
Mayıs	Aylık	0,15	0,40
	Yıllık	6,51	9,66
Haziran	Aylık	0,76	0,31
	Yıllık	8,30	9,16
Temmuz	Aylık	0,31	0,45
	Yıllık	8,88	9,32
Ağustos	Aylık	-0,10	0,09
	Yıllık	8,17	9,54

Bunun bir sonucu olarak, 2005 yılından itibaren, aynen gelişmiş ekonomilerde olduğu gibi, maliyet enflasyonunun tam bir göstergesi olan ÜFE, Türkiye'de de hesaplanmaya başlanmıştır. Ayrıca, TCMB'nın talebi doğrultusunda, TÜİK bundan sonra 6 değişik çekirdek enflasyon hesaplayarak, gelişmiş ekonomilerdeki gibi, profesyoneller ve ekonomistler için daha teknik enflasyon değerleri hesap etmiştir. Uzun yıllar kullanılan bu fiyat endeksleri ise yerini 3 Şubat 2014'de YD-ÜFE,Yİ-ÜFE ve Tarım ÜFE'ye verdi. Toptan Eşya Fiyat Endeksi (TEFE) ve ÜFE olarak kullanılan endekslerin yerine bundan sonra Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi kullanılacak.Buna ek olarak yurt dışına ihraç edilen ürünlerin

üretici fiyat değişimlerini ölçmek amacıyla sanayi sektörü için Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi (YD-ÜFE) yayımlanacak. Daha önce ÜFE kapsamında yer alan, tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık faaliyetleri için Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi (Tarım ÜFE) ayrı olarak hesaplanacak ve Yİ-ÜFE ile birleştirilmeyecek.

Yeni sepet kapsamında ÜFE hesaplamasında sektörlerin ağırlıkları da değişmiştir. Buna göre Yİ-ÜFE Endeksinde imalat sanayinin ağırlığı yüzde 85.93 olarak belirlenmiş. İmalat sanayinde sektörlerin ağırlığındaki dağılım ülkede imalat sanayinin yapısını yansıtıyor.

Gıda ürünleri sanayinin ağırlığı yüzde 20.66 oranında, tekstil ürünlerinin ağırlığı yüzde 5.96 oranında, giyim eşyası üretiminin ağırlığı yüzde 2.72 oranında kabul edilmiş. Makine ve ekipmanları sektörünün ağırlığı yüzde 4.94 oranında, motorlu kara taşıtları sanayinin ağırlığı yüzde 4.87 oranında, elektrik teçhizat üretiminin payı yüzde 5.80 oranında, mobilya sanayinin ağırlığı yüzde 2.00 oranında varsayılmış. Bunlar Yurt İçi üretime dönük imalat sanayi üretimine katkıda bulunan sektörlerin ağırlığı olduklarından, TEFE'de çok önemli bir gösterge olan, özel sektör imalat sanayi TEFE artış oranı, yani TEFE bazlı çekirdek enflasyon artık bilinemeyecektir.

Bunun yerine, yeni TÜFE'de, Batılı ekonomilerde görülmeye aşılmış tarzda olan yeni çekirdek enflasyon tanımları gelmiştir. Bu yeni duruma bağlı olarak, TÜİK çekirdek enflasyonu "Çekirdek enflasyon, enflasyonun geleceğine ilişkin tahmin edici gücü yüksek olan, enflasyonun eğilimini belirleyen ve para politikasının oluşturulmasına yardımcı olan özel kapsamlı fiyat endeksleri olarak tanımlanmaktadır. Bu endeksler, tüketici fiyatlarında gözlenen tüm geçici etkilerin arındırılması ile fiyat değişimlerini ölçmektedir. Bu nedenle, uluslararası piyasalardaki fiyat hareketlerine bağlı enerji fiyatları, mevsimsel etkilere maruz ürünlerin fiyatları, devletin kontrolünde belirlenen fiyatlar ve dolaylı vergilerin (KDV vb.), tüketici fiyatları endeksinden kademeli olarak ayrıştırılması ile hesaplanmaktadır. Hesaplanan bu göstergeler, gerçekleşen enflasyonun kaynağının açıklanmasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır." Şeklinde tanımlamaktadır. Yenilikler TÜFE'de de bununla kalmamış ve H ve I olmak üzere iki önemli endekste hayatımıza girmiştir;

(H: İşlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç endeks
I: Enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içecekler ile tütün ürünleri ve altın hariç endeks)

Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri (Yıllık % Değişim)

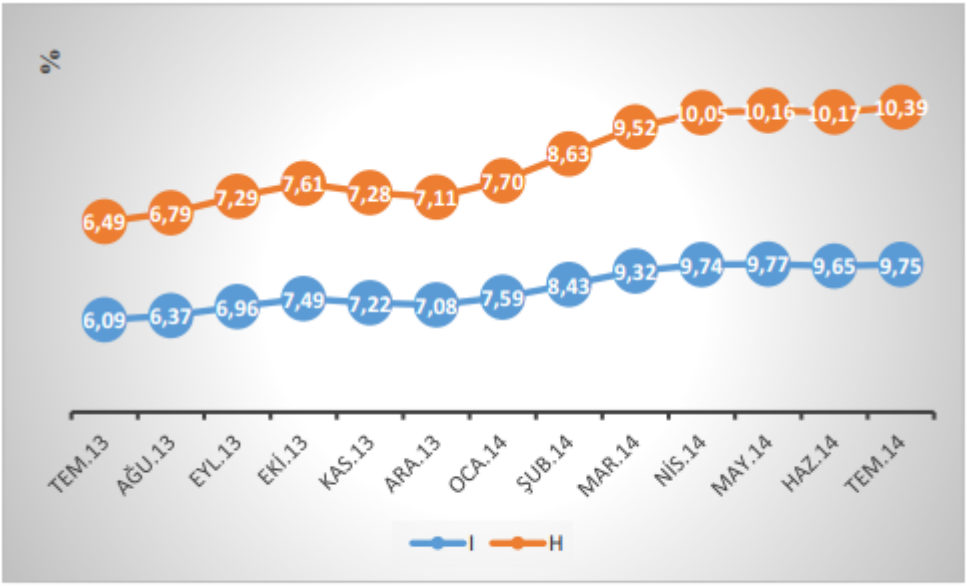

H: İşlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç endeks
I: Enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içecekler ile tütün ürünleri ve altın hariç endeks

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2005 Ocak ayından itibaren hesaplanan 'Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri' Türkiye için çekirdek enflasyon göstergeleri olarak yayımlanmaktadır. Tüketici Fiyatları Endeksinden bazı alt kalemlerin dışlanması yoluyla oluşturulan endekslerdir. Enerji, mevsimsel ürünler, fiyatının devlet tarafından yönetildiği/yönlendirildiği ürünler ve dolaylı vergilerin aşama aşama TÜFE'den dışlanması ile hesaplanmaktadır. Özel Kapsamlı TÜFE Göstergelerinin aşağıdaki tablo da en son kullanılan halini göstermektedir. (Temmuz 2007)

Grubu	Çekirdek Enflasyon Tanımlarının Kapsamı	Bir önceki aya göre değişim oranı (Temmuz)	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (7 Aylık)	Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (12 Aylık)	Oniki aylık ortalamalara göre değişim oranı
A	Mevsimlik ürünler hariç	0,49	6,83	9,54	8,67
B	İşlenmemiş gıda ürünleri hariç	0,01	5,97	8,74	7,88
C	Enerji hariç	0,18	7,45	10,64	9,16
D	(B) ve (C)	0,08	7,27	9,87	8,58
E	(C) ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç	0,21	7,35	11,07	9,33
F	(E) ve fiyatları yönetilen/yönlendirilen diğer ürünler, dolaylı vergiler hariç	0,21	7,05	10,89	9,33
G	(F) ve (B)	0,13	6,86	10,13	8,75
H	(D) ve alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç	0,12	7,12	10,36	8,88
I	(C) gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içecekler ile türün ürünleri ve altın hariç	-0,09	6,50	9,68	8,58

3.1.2.2 Enflasyon Hedeflemesi ve Fiyat Hareketlerinde Son Durum

İlk kez 1988 yılında Yeni Zelanda Merkez Bankası tarafından uygulanmış olan enflasyon hedeflemesi modelinde, Türkiye 23. ülke olarak, söz konusu modeli 2005 yılında önce ‚örtülü' olarak denemiş, elde edilen başarı sonrasında 2006 yılında ‚açık' enflasyon hedeflemesine geçilmiştir. Bununla birlikte, 2006 yılında TCMB başkanlığına atamada yaşanan sorunlar ve mayıs-haziran türbülansına bağlı olarak, haziran ayı sonundan itibaren, üç çeyrek üst üste belirlenen hedefler tutturulamamıştır. Bunun üzerine, her çeyrek sonrasında, TCMB mevcut yasasının 42. maddesi gereği, enflasyon hedefinin niçin tutturulamadığını bir mektupla, kamuoyuna ve Hükümet'e izah etmiştir.

2014 yılına geldiğimizde ise, TCMB tarafından alınan sıkılaştırılmış para politikası önlemlerinin işe yaramaması 1. ve 2. çeyreklerde enflasyon hedeflerine ulaşılamasına neden olmuştur. Bununla birlikte, TCMB'nin ekonomi çevreleriyle ve kamuoyu ile paylaştığı son Enflasyon Raporu sonrası kimi ekonomi çevrelerince enflasyonun düşürülememesi sonrası Gıda'nın enflasyon sepetindeki %24,5'lik payının düşürülerek enflasyonun daha düşük gösterilmesi bile tartışıldı. Gıda Türkiye'de enflasyon açısından önemli bir kalem, fakat her şeyi gıdaya yüklemek çok anlamlı değil. Gıda dışında çekirdek enflasyonda son zamanlarda ciddi artışlar var. Enflasyon bizde yapısal bir durum, şu anda uygulanan para politikasını düşündüğümüzde bir türlü ulaşamadığımız %5'lik hedefinde ötesinde %8'lerde bir enflasyon ile yılı tamamlayabiliriz.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) tarihsel verileri şunu göstermektedir ki, Türk ekonomisi, 2007 yılı Temmuz ayı öncesinde, yıllık bazda % 7'nin altında enflasyonu 1969 yılının kasım ayında görmüş, ancak yıl biterken 1969 yılının enflasyon oranı % 7,91 olarak gerçekleşmiştir. Aslında, 2005 yılı Ekim ayında % 7,52 ile 1969 yılından bu yana en düşük yıllık enflasyon oranı yakalanmıştı. Bununla birlikte, 2005 biterken yıllık enflasyon % 7,72 olarak şekillenmişti. Bu oran, 1969 yılından bu yana elde edilmiş en düşük yılsonu enflasyon oranıydı. Bu noktada, yıllık enflasyon oranının geçtiğimiz Temmuz ayında % 6,90 olarak gerçekleşmesiyle, 1969 yılı Kasım ayından bu yana ikinci kez % 7'nin altı yakalanmış oldu. Bu gelişmelerin ışığında, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), FED'in krizden çıkış politikaları için kullandığı tahvil satın alma politikasının sona erdirilmesiyle yaşadığı şoku giderebilmek için uygulamaya koyduğu şok faiz arttırımı ile Dolar/TL'yi'bir miktar kontrol altına almayı başarmıştı. Ancak daha sonraki süreçte yaşanan "yüksek enflasyon kalıcı olmaz,geriye dönecek" politikasıyla yapmakta olduğu faiz indirimleri Ağustos enflasyon rakamı ile sona ermiş gibi gözüküyor. Ağustos ayında %9,5'e çıkan enflasyon

rakamı Merkez Bankası'nın %5'lik hedefe istinaden revize ettiği %7,6'lık yeni enflasyon hedefine bile çok uzakta. Enflasyon tablosu ortadayken zaten şuan da negatif olan Merkez Bankası faizlerinin düşürülmesi çok zor görülmekte.

Yurt içi üretici fiyat endeksi (2003=100), 2013-2014
(Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranları)

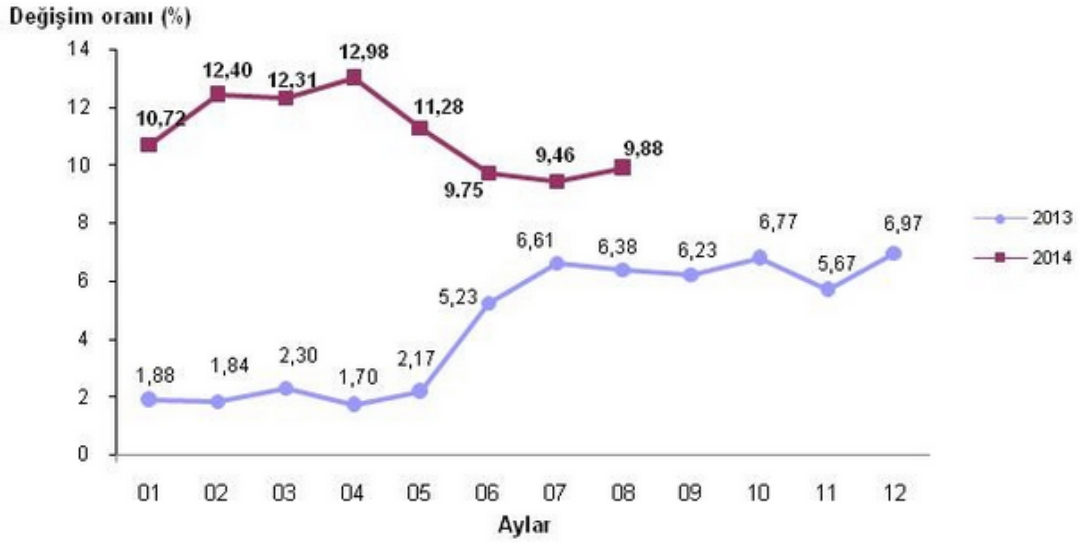

Kaynak: TÜİK

Ekonomideki maliyet enflasyonun göstergesi olan Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) şubat 2014'den itibaren Yİ-ÜFE adıyla gösterilmeye başlandı. 2014 yılı Ağustos ayında Yİ-ÜFE, 2013 yılı nisan ayında yıllık bazda % 1,7 seviyesinde yakaladığı en düşük enflasyon değerine çok uzakta, 2014 yılı ağustos ayındaki % 9,88'e yükseldi. Böylece nisan ayından bu yana süren Yİ-ÜFE'de ki düşüş eğilimi de son buldu. Gerek döviz kurlarının yukarı yönlü hareketi, gerek kuraklığın üretici fiyatlarını etkilemesi, gerekse bölgede yaşanan sıkıntılı sürecin enerji fiyatları başta olmak üzere girdi fiyatlarına etkisi Yİ-ÜFE'nin negatif etkilenmesine neden olmakta.

3.1.3 Ödemeler Dengesi ile ilgili Makro Göstergeler:

Son ele alacağımız makro gösterge grubu ödemeler dengesi ile ilgili verilerdir. Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından belirlenmiş kriterler çerçevesinde, her IMF üyesi ülkenin Merkez Bankası tarafından düzenlenmekte olan Ödemeler Dengesi Tablosu, bir ülkenin diğer ülkeler ile gerçekleştirdiği her türlü uluslararası ekonomik işlemi görmemizi sağlayan bir tablodur. Ödemeler Dengesi Tablosu'nda ülkeler arasındaki uluslararası ekonomik

hareketler 3 ana kategoride toplanmıştır. Birincisi mal hareketleri; ikincisi görünmeyen kalem hareketleri ve üçüncüsü sermaye hareketleri. Ödemeler Dengesi Tablosu'nda mal ve görünmeyen kalem hareketleri Cari İşlemler Dengesi ana başlığı altında toplanırken, sermaye hareketleri ayrı bir başlık olarak belirlenmiştir.

Mal hareketlerinde ihracat ile ithalat arasındaki denge tanımlanmakta ve dış ticaret dengesi belirlenmektedir. Görünmeyen kalem hareketleri ise net hizmet gelirleri ile net dış alem faktör gelirlerinin toplamından oluşmaktadır. Yani, ilgili ülkenin hizmet satmaktan dolayı elde ettiği döviz geliri, ile hizmet satın almaktan dolayı harcadığı döviz gideri arasındaki net fark ile, yurtdışından elde edilen üretim faktör gelirleri ile yurtdışına çıkan üretim faktör giderleri arasındaki net farkın toplamı dikkate alınmaktadır. Dolayısı ile, Türkiye'nin mal ticaretinden elde ettiği net döviz geliri ile, hizmet ticaretinden ve üretim faktörleri gelirlerinden elde ettiği net döviz girişinin toplamı Cari İşlemler Dengesi'ni vermektedir. Dolayısı ile, Cari İşlemler Dengesi esasen bir ülkenin döviz cinsinden elde ettiği gelirler ile döviz cinsinden yaptığı harcamaların bir dengesi olarak ifade edilebilir, ki kısaca 'Döviz Dengesi' olarak ta adlandırılabilir. Cari İşlemler Dengesi alt kalemi içerisinde, dış ticaret dengesi, net hizmet gelirleri ve net dış alem gelirleri alt kalemlerinin yanısıra Karşılıksız Transferler kalemleri de yer almaktadır.

Ödemeler Dengesi

Milyon Dolar	2013 Haziran	2014 Haziran	% *Artış*	2013 Son 12 Ay	2014 Son 12 Ay	% *Artış*
CARİ İŞLEMLER HESABI	**-4,796**	**-4,093**	***-15%***	**-55,295**	**-52,176**	**-6%**
Dış Ticaret Dengesi	-7,011	-6,213	*-11%*	-71,328	-68,755	*-4%*
Hizmetler Dengesi	2,684	2,744	*2%*	23,392	23,969	*2%*
Gelir Dengesi	-549	-699	*27%*	-8,673	-8,398	*-3%*
Cari Transferler	80	75	*-6%*	1,314	1,008	*-23%*
SERMAYE VE FİN. HES.	**6,358**	**5,424**	***-15%***	**59,938**	**38,877**	***-35%***
Doğrudan Yatırımlar	545	742	*36%*	6,924	10,584	*53%*
Portföy Yatırımları	-312	7,046	*-2358%*	48,449	15,794	*-67%*
Diğer Yatırımlar	2,849	-877	*-131%*	25,629	17,233	*-33%*
Rezerv Varlıklar	3,276	-1,487	*-145%*	-20,982	-4,681	*-78%*
NET HATA NOKSAN	**-1,541**	**-1,331**	***-14%***	**-4,643**	**13,299**	**-386%**

Bir ulusal ekonomi kendi iç dinamikleri ile, yani yanlış para ve maliye politikası, kamu kesimi genel dengesinin yanlış yönetimi, kamu harcamalarının kontrol edilememesi, kamu gelirlerinin arttırılamaması, parasal büyüklüklerdeki kontrolsuz genişlemeler ve iç borçlanmada izlenen yanlış politikalar ile krize gireceği gibi, bu hatalar mevcut iken yanlış kur politikasına bağlı ve/veya bağlı olmadan aynı zamanda döviz gelirleri ile döviz harcamaları arasında kurması gereken dengede bir dizi hata yaparak ekonomiyi krize

sürükleyebilir veya krizin derinleşmesine sebep olabilir. Dış ticaret açığında hızlı büyüme; dış ticaret açığını finanse edemeyen bir görünmeyen kalem net geliri krizin habercisi, tetikçisi ve/veya besleyicisi olabilir.

Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası ekonomik kuruluşlar tarafından tespit edilen en önemli krize yol açabilecek döviz açığı oranı, Cari İşlemler Açığı/GSYH oranının %-6'ya ulaşmasıdır. GSYH'nın %-2'si kadar bir Cari İşlemler Açığı oranı risk olarak algılanmaz iken, oran %-2 ile -4 aralığında bir orana ulaştığında, bu değer yakından takip edilmesi gereken bir kritik eşik noktası olarak algılanabilmekte, %-4 ile -6 arasında kalan bir oran ise bizzat tehlikenin ve muhtemel bir krizin en önemli belirtilerinden veya öncü göstergelerinden birisi olarak tanımlanabilmektedir. Örneğin, Türkiye'nin GSYH'sı 820 milyar dolar olarak varsayılır ise, 16,4 milyar dolara kadar bir cari işlemler açığı risk olarak tarif edilmemekte, 16,4 milyar doların üstü ile 32,8 milyar dolara kadar bir cari açık çok dikkatli olunması gereken bir risk olarak tanımlanmakta, 32,8 milyar doların üstü olan ve 49,2 milyar dolara ulaşan bir cari açık ise çok önemli bir riskin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Yani, bu ölçüde bir cari açık kimi zaman bir krizin tetikleyicisi de olabilmektedir. Nitekim, 2000 yılı sonunda 9.8 milyar dolar ile, o günkü koşullarda GSYH'nın %4,85'i kadar cari işlemler açığı vermiş olan Türkiye'nin, bu derece yüksek bir bir açığa bağlı olarak, Şubat 2001 Krizi'nde, cari açığa yönelik endişelerle birlikte yüksek bir devalüasyona maruz kaldığı da unutulmamalıdır. Bugün ise, 2014 yılı haziran ayı itibariyle Cari Açık/GSYH oranı % 6,3'e ulaşmıştır. Buna rağmen, ekonomide bir kriz yaşanmamasının nedeni, 2002'den itibaren global sermayenin Türkiye ve E-7 olarak adlandırılan gelişmekte olan ülkelere olan ilgisindeki artışla bağlantılı olduğunu unutmamalı. Ancak Haziran 2014 itibariyle yıllık bazda 52 Milyar Dolar'a ulaşan cari işlemler açığına dair yapısal reformların alınmaması taktirde, ekonomiin kırılganlığı üzerindeki kuşkuların giderek artacağını da unutmamak gerekir.

Ödemeler Dengesi Tablosu'nda bir diğer önemli kalemi oluşturan sermaye hareketleri de Merkez Bankası'nın **2002 tarihli 'yeni' Analitik Ödemeler Dengesi tablosunda**, **Sermaye Haraketleri** ismi yerine, artık **Sermaye Finans Hesabı** kalemi olarak geçmektedir. Sermaye Hareketleri veya Finans Hesabı kaleminin temsil ettiği veri de kimi zaman bir krizin bir göstergesi olabilmektedir. Sermaye Hareketleri ana kalemi eğer pozitif ise bu veri ilgili ülkeye net bir sermaye girişi yaşandığını, sermaye hareketleri kalemi negatif ise o ülkeden net bir sermaye çıkışı yaşandığını gösterir. Eğer, doğrudan yatırım amaçlı yabancı sermaye

girişinde, portföy amaçlı yabancı sermaye girişinde ve ilgili ülkenin kısa ve orta-uzun vadeli dış borçlanmasında belirli aksamalar ve olumsuz gelişmeler söz konusu ise, bu olumsuz etkiler kendisini net sermaye girişinde azalma ve nihayet net sermaye çıkışı olarak gösterecektir.

Dolayısı ile TCMB tarafından ay, ay açıklanan Ödemeler Dengesi Tablosu'nda sermaye hareketleri ile ilgili ana kalem dikkatle izlendiğinde, bu kalemde sermaye girişinde bir yavaşlama, bir gerileme, hatta sermaye çıkışı gözlemleniyor ise, bu gelişme esasen bir krizin öncü göstergesi ve kriz patlak verdikten sonra ise krizin derinliği açısından önemli bir upucu teşkil edebilir. Bu noktada, 2002-2006 döneminde Türkiye'nin cari açığından % 50 daha yüksek oranda girmiş olan net sermaye, hem cari açığın finansmanını sağlamış, hem de TCMB'nin döviz rezervlerini 60 milyar doların üzerine çıkarmıştır. 2006 yılından sonra özellikle 2008 krizi sonrası dövizin görece ucuzlaması da Merkez Bankası'nın günümüzdeki rezervini 135 milyar dolara yükseltti.

Cari İşlemler Açığının Kaynağı (milyon dolar)				
	Haz 13	Haz 14	Oca 13 - Haz 13	Oca 14 - Haz 14
1.Cari İşlemler Dengesi	-4,796	-4,093	-37,085	-24,151
A. Mal ve Hizmet Dengesi	-4,327	-3,469	-32,177	-20,026
Mallar	-7,011	-6,213	-40,590	-29,322
Hizmetler	2,684	2,744	8,413	9,296
Turizm	2,527	2,748	8,885	9,231
B. Gelir Dengesi	-549	-699	-5,445	-4,489
C. Cari Transferler	80	75	537	364
2. Net Hata Noksan	-1,541	-1,331	-4,397	6,370
Toplam Finansman İht. (1+2)	**-6,337**	**-5,424**	**-41,482**	**-17,781**

Haziran ayında cari açık piyasa beklentilerinin bir miktar üstünde açıklanmakla birlikte, son aylardaki gerileme eğilimini sürdürmüştür. Geçtiğimiz yılın Haziran ayında 4,8 milyar USD olan cari açık bu yıl 4,1 milyar USD düzeyinde gerçekleşmiştir. Yılın ilk yarısı itibarıyla ise cari açık geçtiğimiz yılın aynı dönemindeki 37,1 milyar USD'lik seviyesinden %34,9 gerileyerek 24,2 milyar USD düzeyinde oluşmuştur. 12 aylık kümülatif cari açık da 52,2 milyar USD'ye gerilemiştir. Ödemeler dengesi verilerine göre dış ticaret açığı yılın ilk yarısında geçtiğimiz yılın aynı dönemindeki 40,6 milyar USD düzeyinden %27,8 daralarak 29,3 milyar USD seviyesinde gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığındaki gerileme devam etmekle birlikte, önceki aylara kıyasla açıktaki daralmanın bir miktar hız kestiği görülmektedir. Bu gelişmede, özellikle Irak kaynaklı sorunların Türkiye'nin bölgeye ihracatını azaltmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Yılın ilk yarısında altın ithalatındaki gerileme de cari açıktaki

daralmaya önemli destek vermiştir. Nitekim, geçtiğimiz yılın ilk yarısında 7 milyar USD açık verilen parasal olmayan altın ticaretinde bu yıl yalnızca 355 milyon USD tutarında açık verilmiştir. En önemli kalemini turizm gelirlerinin oluşturduğu hizmetler dengesinde verilen fazla da geçtiğimiz yılın ilk yarısına kıyasla %10,5 artarak cari açıktaki iyileşmeye katkı sağlamıştır.

Net Hata ve Noksan kalemi ise, Ödemeler Dengesi'nin bir diğer önemli verisidir. Net Hata ve Noksan, Merkez Bankası'nın uluslararası rezervler ile ilgili verilerine yansımış; ancak, ödemeler dengesinin cari işlemler ve sermaye hareketleri kalemleri ile açıklanamayan döviz giriş ve çıkışlarını temsil eder. Zaman zaman, Türk ihracatçısının gelirlerinin Türkiye'ye geç girmesinden veya Türkiye'nin döviz cinsinden bir harcamasının olması gerekenden farklı bir tarihte muhasebeleşmesinden kaynaklanan kimi muhasebe tutarsızlıkları da, Net Hata ve Noksan kalemine yansıyabilmektedir. Genel olarak, Net Hata ve Noksan kalemindeki pozitif değerler Türkiye'ye girdiği bilinen, ancak hangi kalemler aracılığı ile girdiği bilinmeyen döviz girişini, Net Hata ve Noksan kalemindeki negatif değerler ise, Türkiye'den çıktığı bilinen, ancak hangi kalemler aracılığı ile çıktığı bilinmeyen döviz çıkışını gösterir.

Ödemeler Dengesi ile ilgili son nokta, A. Cari İşlemler Dengesi ; B. Sermaye Hareketleri (yeni tabloda C.Finans Hesabı) ve C. (yeni tablo D.) Net Hata ve Noksan kalemlerinin toplamının Genel Denge'ye eşit olduğudur. Bu noktada, Genel Denge verisinin pozitif olması, o ay veya o yıl itibariyle söz konusu ülkenin net döviz girişine konu olduğunu gösterir. Buna karşılık, Genel Denge verisinin negatif olması ise, o negatif değer kadar söz konusu ülkenin o ay veya o yıl itibariyle net döviz çıkışına konu olduğunu gösterir.

Ödemeler Dengesi ve özellikle dış ticaret ile ilgili veriler konusunda üzerinde durulması gereken son bir önemli nokta, ihracatın ithalatı karşılama oranıdır. Bu oranın belirli bir seviyenin altına inmesi, patlak verebilecek bir döviz krizinin öncü göstergesi olma özelliğini öne çıkarmaktadır. Türk ekonomisinde ihracat/ithalat oranının kriz yaratmayan oranı % 65 ve üstüdür. Eğer, bu oran %65'in altına inerse, dış ticaret açığının cari işlemler açığını büyüten etkisi hız kazanmaktadır. % 60'ın altında döviz kurlarının dalgalanması büyümekte, % 55'in altında ise ekonominin bir döviz krizi yaşama ihtimali ağırlık kazanmaktadır.

Dış Ticaret Dengesi						(milyar USD)
	Temmuz		Değişim	Ocak-Temmuz		Değişim
	2013	2014	(%)	2013	2014	(%)
İhracat	13,1	13,4	2,6	88,2	93,5	6,1
İthalat	23,0	19,9	-13,5	148,8	139,6	-6,2
Dış Ticaret Dengesi	**-9,9**	**-6,5**	**-34,8**	**-60,6**	**-46,1**	**-24,0**
Karşılama Oranı (%)	56,9	67,5	-	59,3	67,0	-

1998 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranının % 65'in altına gerilemesi, 1999'da Türkiye'nin krizle boğuşmasına neden olmuş, kriz ithalatın yavaşlamasına neden olunca, 1999 yılı sonuna doğru bu oran düzelmiştir. 2000 yılında ise izlenen kur politikası ve ekonominin hedeflenen seviyenin üzerinde canlanması ihracatın ithalatı karşılama oranını % 50'ya kadar indirmiş, Türkiye ihracatı kadar dış ticaret açığı veren bir ülke olarak kendini krizin içerisinde bulmuştur. 2001 yılında derinleşen krizin ithalat hacmini radikal bir şekilde daraltması ve ihracatın da devalüasyon nedeniyle hızlanması sonucunda, oran %77'ye kadar çıkmıştır. 2005 yılı sonunda oranın yeniden %63'e ve 2006 yılı sonunda ise%62,1'e gerilemiştir. 2011 yılında ise dövizin tarihi dip seviyelere gerilemesi ile bu oran %56'ya kadar düşmüştür. Temmuz 2014 itibariyle ise bu oran %67,5 ile güvenli bölgenin üzerindedir. Sonuç olarak, %65'in altındaki ihracat/ithalat oranlarında, Türkiye'nin dış ticaret açığının cari işlemler açığı üzerindeki baskısı artmaktadır. Oran %60 ile 55 arasına gerilediğinde dış ticaret açığının döviz kurlarını dalgalandırma etkisi artmakta, oran %55'in altına düştüğünde ise Türk ekonomisi olası bir krize daha duyarlı hale gelmektedir.

İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %		
Yıl	İhracat / İthalat	
1981	52,6	1980 Krizi
1982	65,0	
1983	62,0	
1984	66,3	
1985	70,2	
1986	67,1	
1987	72,0	
1988	81,4	
1989	73,6	
1990	58,1	
1991	64,6	
1992	64,3	
1993	52,1	1994 Krizi
1994	77,8	
1995	60,6	
1996	53,2	

1997	54,1	
1998	58,7	
1999	65,4	
2000	51,0	2001 Krizi
2001	75,7	
2002	69,9	
2003	68,4	
2004	64,6	
2005	63,0	
2006	62,1	
2007	63,1	
2008	65,4	
2009	72,5	
2010	61,4	
2011	56,0	
2012	64,5	
2013	60,3	
2014(Tem.)	67,5	

Ödemeler Dengesi (milyon USD)

	Haziran 2014	Ocak-Haziran 2013	Ocak-Haziran 2014	% Değişim	12 Aylık Kümülatif
Cari İşlemler Dengesi	**-4.093**	**-37.085**	**-24.151**	**-34,9**	**-52.176**
Dış Ticaret Dengesi	-6.213	-40.590	-29.322	-27,8	-68.755
Hizmetler Dengesi	2.744	8.413	9.296	10,5	23.969
Turizm (net)	2.748	8.885	9.231	3,9	23.526
Gelir Dengesi	-699	-5.445	-4.489	-17,6	-8.398
Cari Transferler	75	537	364	-32,2	1.008
Sermaye ve Finans Hesapları	**5.424**	**41.482**	**17.781**	**-57,1**	**38.877**
Doğrudan Yatırımlar (net)	742	3.859	4.639	20,2	10.584
Portföy Yatırımları (net)	7.046	18.036	10.139	-43,8	15.794
Varlıklar	139	2.094	-1.079	-	-572
Yükümlülükler	6.907	15.942	11.218	-29,6	16.366
Hisse Senetleri	-153	-196	1.458	-	2.495
Borç Senetleri	7.060	16.138	9.760	-39,5	13.871
Diğer Yatırımlar (net)	-877	26.127	4.274	-83,6	17.233
Varlıklar	-1.050	886	-655	-	841
Efektif ve Mevduat	-1.283	1.985	-330	-	2.265
Yükümlülükler	173	25.241	4.929	-80,5	16.392
Ticari Krediler	762	6.863	-926	-	-2.186
Krediler	-857	7.700	6.628	-13,9	20.815
Bankacılık Sektörü	662	10.362	4.738	-54,3	15.995
Bankacılık Dışı Sektörler	-1.436	-1.471	2.637	-	5.246
Mevduat	172	10.435	-1.081	-	-2.883
Yurtdışı Bankalar	112	9.150	-968	-	-2.892
Yabancı Para	-1.718	7.285	-2.229	-	-3.140
Türk Lirası	1.830	1.865	1.261	-32,4	248
Yurtdışı Kişiler	260	1.866	773	-58,6	2.314
Rezerv Varlıklar (net)	-1.487	-6.488	-1.258	-80,6	-4.681
Net Hata ve Noksan	**-1.331**	**-4.397**	**6.370**	**-**	**13.299**

Ödemeler Dengesi ve Dış Ticarete Yönelik Son Gelişmeler:

2014 yılı Temmuz ayında; geçen yılın aynı ayına göre ihracat % 2,6 oranında artarak 13,6 Milyar Dolar, ithalat ise % 13,5 oranında azalarak Ekim 2009'dan bu yana en büyük düşüşünü göstermiş ve 19,9 Milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. İlk altı aylık dönemde dış

ticaret açığı geçen yılın aynı dönemine göre % 24 gerileyerek 60,6 milyar dolardan 46,1 Milyar Dolar'a gerilemiştir. İhracat hacmindeki artışın ivme kaybetmesinde Irak'a gerçekleştirilen ihracatın düşmesi etkili olmuştur. Irak'a yönelik ihracat, ülkedeki çatışmaların sürmesinin etkisiyle Haziran ayından sonra Temmuz ayında da önemli ölçüde azalmış ve yıllık bazda %45,3 gerilemiştir. Haziran ayında bu ülkeye yönelik ihracattaki düşüş yıllık bazda %19,4 seviyesindeydi. Diğer taraftan, geçtiğimiz ay en çok ihracat gerçekleştirilen ülkeler sıralamasında ikinci sıradan üçüncü sıraya inen Irak, Temmuz ayında ihracat hacmindeki düşüşe karşın bu konumunu korumuştur. Irak hariç tutulduğunda Yakın ve Orta Doğu ülkelerine yapılan ihracatın sınırlı oranda artış kaydettiği görülmektedir.

Geçtiğimiz yıl ile kıyaslandığında Avrupa Birliği ülkelerine yapılan ihracat da 2014 yılının ilk yedi ayında artış göstermiştir. Bu gelişme paralelinde bölge ülkelerinin toplam ihracatımızdaki payı Temmuz ayında geçtiğimiz yılın aynı dönemindeki %41,6 seviyesinden %45'e çıkmıştır. Aynı dönemde, Irak'ın da içinde bulunduğu Yakın ve Orta Doğu'ya yapılan ihracatın toplam ihracattaki payı ise %23,4'ten %19,9'a inmiştir. Dış ticaret açığının Temmuz ayında tahminlerin altında kalmasında etkili olan ithalat hacmindeki sert düşüş iç talepteki ivme kaybının sürdüğüne işaret etmektedir. Nitekim, tüketim malı ithalatı bu dönemde yıllık bazda %11,8 gerileyerek düşüşünü altıncı ayına taşımıştır. Özellikle motorlu kara taşıtı ithalatında kaydedilen yıllık bazda %23,8 oranındaki düşüş dikkat çekmektedir. Geçtiğimiz yıl yakından takip edilen altın ithalatı da Temmuz ayında belirgin şekilde gerileyerek ithalat hacmindeki düşüşe katkıda bulunmuştur. Geçtiğimiz yılın aynı ayında 1,6 milyar USD olan altın ithalatı, Temmuz 2014'te 182 milyon USD'ye inmiştir.

Grafik: Türkiye'nin Dış Ticaret Performansının Kümülatif Seyri

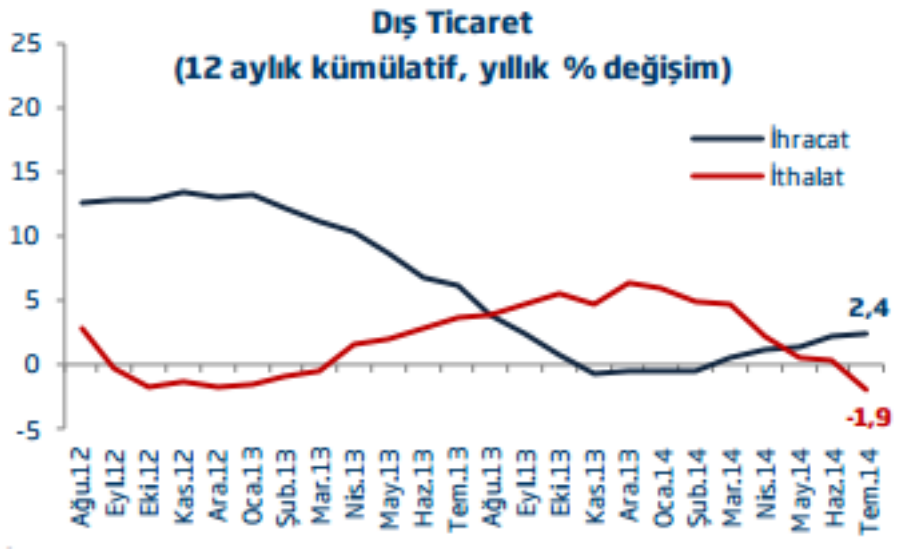

Kaynak: TÜİK

Irak kaynaklı endişelerin yanı sıra son dönemde başta en büyük ihracat pazarımız olan Almanya olmak üzere AB ülkelerinde ekonomik aktivitede gözlenen nispi yavaşlama önümüzdeki dönemde Türkiye'nin ihracat performansı üzerinde aşağı yönlü bir baskı oluşturabilecektir. Öte yandan, ılımlı eğilimini sürdüren iç talep koşullarının yanı sıra Rusya ile gündeme gelen olası ticaret anlaşmaları paralelinde dış ticaret açığının önümüzdeki dönemde de daralma eğilimine devam etmesi beklenmektedir.

3.1.4 2014 Yılına Yönelik Makro Ekonomik Hedefler ve Beklentiler

Her yıl, Yüksek Planlama Kurulu ve ardından Bakanlar Kurulu tarafından onaylandıktan sonra, Ekim ayının sonu ile Kasım ayının başında Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren yıllık program çalışmaları, Türkiye'nin bir yıl sonraki makro ekonomik hedefleri açısından önemli ipuçları verir. Eski adıyla Devlet Planlama Teşkilatı yeni adıyla Kalkınma Bkanlığı tarafından hazırlanan söz konusu 2014 yılı Program çalışmasında yer alan hedefler, Türkiye'nin 2013 yılında son revize edilen rakama göre % 4,1'lik büyüme performansından daha kötü bir performans ortaya koyarak, % 4'lük büyüme hedeflediğine işaret ediyor. Söz konusu büyüme hedefi 2014 yılı için %4 iken, açık enflasyon hedeflemesine bağlı olarak, % 5 enflasyon hedefinin alt aralığı %3 üst aralığı ise %7 olarak belirtiliyor. Para politikası, finansal istikrarı da gözetecek şekilde enflasyon hedeflemesi çerçevesinde yürütülecektir. Bu

kapsamda, Merkez Bankası tarafından 2014 yılı için yüzde 5 olarak açıklanan hedef enflasyonun, 2014 Yılı Programında yüzde 5,3 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Bu durumda, 2014'de, kuraklık, jeopolitik ve siyasi riskler, ve benzeri nedenlerle artan gıda fiyatları, rekor kıran dünya enerji ve hammadde fiyatlarıyla, hem % 5,3 enflasyon hedefine yaklaşmak, hem de % 4'lik büyüme hedefi, daha başlangıç aşamasında örtüşmüyorlarmış gibi bir görüntü arz etmektedir.

Büyüme, Harcamalar ve İstihdama Yönelik Beklentiler:

Küresel ekonomik krizden sonra iki yıl boyunca yaşanan güçlü toparlanmayla birlikte ortaya çıkan cari açığa karşı alınan önlemler neticesinde 2012 yılında ekonomik aktivitede tedrici bir yavaşlama ortaya çıkmıştır. Böylece, Türkiye ekonomisi 2012 yılında reel olarak yüzde 2,2 oranında büyümüştür. Bu büyümenin gerçekleşmesinde özellikle sanayi sektörünün büyümesindeki yavaşlama etkili olmuştur. Bu dönemde sanayi sektörünün katma değeri yüzde 1,9 ve hizmetler sektörünün katma değeri yüzde 2,4 oranında artmıştır. Sanayi sektöründeki yavaşlamada, imalat sanayiinin katma değerindeki yüzde 1,8 oranındaki artış belirleyici olurken, hizmetler sektöründe görülen yavaşlamada ise; toptan ve perakende ticaret, inşaat, ulaştırma ve mali aracılık hizmetleri sektörlerinin katma değerlerindeki sırasıyla yüzde 0, yüzde 0,6, yüzde 3,1 ve yüzde 3,2 oranındaki artışlar etkili olmuştur. 2012 yılında tarım sektörü katma değeri ise yüzde 3,1 oranında artmıştır.

Ekonomik aktivitenin tedrici olarak canlanmaya başlamasıyla 2013 yılında GSYH yüzde 4,1, büyüme gerçekleşmiştir. Ekonomik aktivitedeki ılımlı havanın devam edeceği düşünülerek 2014 yılı sonunda %4'lük bir büyüme hedefi belirlenmektedir. Tarım sektörü katma değerinin reel olarak 2014 yılında yüzde 3 oranında artış göstereceği öngörülmektedir.Sanayi sektörü katma değerinin ise 2014 yılında yüzde 4,4 oranında artacağı öngörülmektedir. Hizmetler sektörü katma değerininde yine 2014 yılında yüzde 4,1 oranında artacağı öngörülmektedir.

Başta Çin olmak üzere gelişmekte olan ekonomilerde büyümenin yavaşladığı bir evreye girilmiş olması ve ABD Merkez Bankasının parasal genişleme politikasından çıkış stratejisine bağlı olarak şekillenecek olan küresel likidite koşulları, önümüzdeki dönemde küresel ekonomik görünüm üzerinde belirleyici iki temel unsur olarak öne çıkmaktadır. Dünya ekonomisinde yaşanan bu gelişmeler ve ABD Merkez Bankasının tahvil alım programını sonlandırmasının etkisiyle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finansal

dalgalanmanın ardından, uluslararası kuruluşlar büyüme tahminlerini aşağı yönlü revize etmiştir. IMF, ekonomik iyileşmenin sınırlı kalacağı beklentisiyle 2014 yılı dünya büyüme tahminini yüzde 4,1'den yüzde 3,6'ya düşürmüştür. Gelişmiş ekonomiler ile yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerin büyüme tahminleri IMF tarafından aşağı yönlü revize edilmiştir. Buna göre 2014 yıllarında gelişmiş ekonomilerin yanlızca yüzde 2 büyüyeceği beklenmektedir.

2014 yılında GSYH'nın yüzde 4 büyümesi hedeflenmektedir. Bu dönemde ekonomik büyümeye hem toplam yurt içi talepten hem de net mal ve hizmet ihracatından pozitif katkı gelmesi beklenmektedir. Bu dönemde özel kesim tüketim harcamalarında yüzde 3,2, kamu kesimi tüketim harcamalarında ise yüzde 3 artış olacağı öngörülmüştür. 2014 yılında, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının yüzde 5,7 artacağı, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 3,8 azalacağı tahmin edilmektedir.

Söz konusu büyüme hedefi için, 2014 yılında, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının yüzde 5,7 artacağı, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 3,8 azalacağı tahmin edilmektedir. 2014 yılı GSYH büyümesine; özel tüketimin 2,2 puan, kamu tüketiminin 0,2 puan, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının ise 1,1 puan katkı yapması beklenmektedir. Aynı dönemde, GSYH büyümesine stok değişiminin etkisinin negatif 0,1 puan olacağı, net mal ve hizmet ihracatının ise 0,8 puan katkı yapacağı tahmin edilmektedir. Kamu harcanabilir gelirinin GSYH'ya oranının 2014 yılında bir önceki yıla göre 0,5 puan azalarak yüzde 14,4 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2014 yılında kamu tasarruflarının GSYH'ya oranının 0,5 puan azalarak yüzde 2,4'e ulaşması, kamu yatırımlarının GSYH içindeki payının ise bir önceki yıla göre 0,3 puan gerileyerek yüzde 4,4 olması neticesinde, kamu tasarruf yatırım farkının GSYH'ya oranının negatif yüzde 2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2014 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 5,7 artış göstereceği tahmin edilmektedir. 2014 yılında cari fiyatlarla özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde imalat, ulaştırma, eğitim ve sağlık alt sektörlerinin paylarının bir önceki yıla göre artması, madencilik alt sektörünün payının aynı kalması, diğer alt sektörlerin payının ise azalması beklenmektedir. Bu durumda, 2014 yılının büyüme hedefi için en önemli sorumluluk, özel sektör yatırım harcamalarının üzerine yüklenmiş durumdadır. Yukarıdaki satırlarda paylaştığımız bilgiyi tekrarlar isek, 2014 yılı için reel olarak % 5,7 artacağı öngörülen özel kesim yatırım harcamalarının, 2014'de reel olarak % 4'lük bir büyüme yaratması

hedeflenmektedir. 2014 yılında özel sektör yatırımları içinde imalat ve eğitim sektörlerinin paylarının artacağını, ulaştırma sektörünün payının azalacağını, diğer sektörlerin paylarının ise yaklaşık olarak aynı seviyede kalacağını öngörmektedir.

Fiyat Hareketlerine Yönelik Beklentiler:

2013 yılı Mayıs ayından itibaren ABD Merkez Bankasının, parasal genişlemeyle piyasaya verilen likiditeyi azaltabileceğine dair açıklamalarının küresel ekonomideki belirsizlikleri artırması sonucunda gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarında dalgalanmalar yaşanmaya başlamıştır. Sermaye akımlarında yaşanan bu dalgalanmalar sonucunda, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda gözlendiği gibi, Türk Lirasının oynaklığı artmış ve piyasa faiz oranları yükselmiştir. Küresel ekonomide yaşanan bu gelişmeler sonrası Merkez Bankası, Mayıs ayı sonlarından itibaren Türk Lirasında yaşanan dalgalanmaları sınırlamayı, Türk Lirasına yönelik olası spekülasyonları engellemeyi ve enflasyona ilişkin beklentilerdeki bozulmayı azaltmayı amaçlayan politikalar uygulamaya başlamıştır. Bu doğrultuda Merkez Bankası, faiz koridorunun üst sınırını Temmuz ve Ağustos ayında aldığı kararlarla arttırmış ve ek parasal genişleme yoluna daha sık başvurarak likidite maliyetini arttırmıştır. Yine de bu durum enflasyonu baskılamaya yetmemiştir. TCMB yönetimi, para politikası, finansal istikrarı da gözetecek şekilde enflasyon hedeflemesi çerçevesinde yürütülecektir. Bu kapsamda, Merkez Bankası tarafından 2014 yılı için yüzde 5 olarak açıklanan hedef enflasyonun, 2014 Yılı Programında yüzde 5,3 oranında gerçekleşmesi beklemektedir.

Grafik: TCMB'nin Enflasyon Hedeflemesi ve Tahmin Aralığı (%)

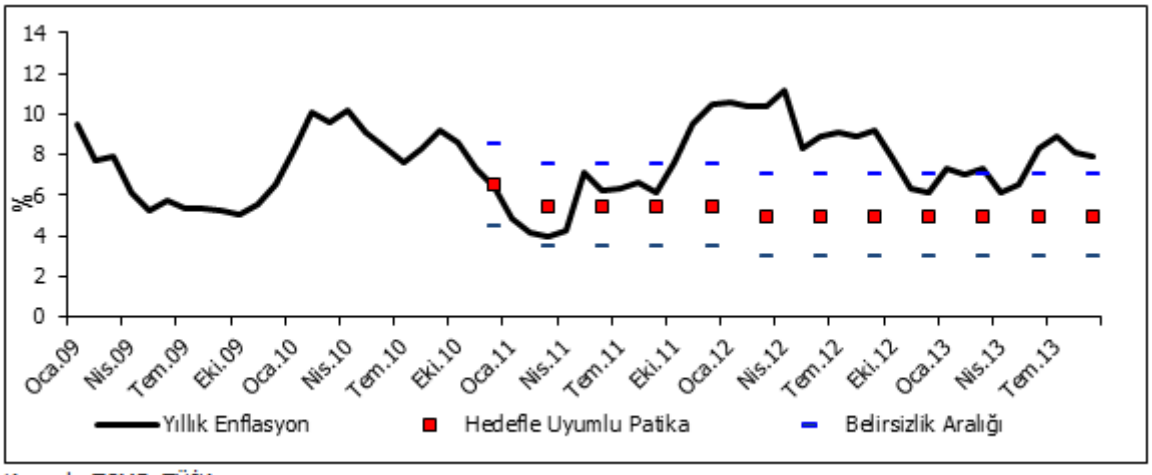

Kaynak: TCMB, TÜİK

Bu noktada, 2014 yılında hem kurak geçen hem de Rusya kaynaklı talep artışı yüzünden artan gıda fiyatları ve dünyada hayli yükselen buğday fiyatlarını dikkate alan TCMB, yönetilen ve yönlendirilen fiyatlardan ve vergi düzenlemelerinden de tedirgin olduğunu hissettirmektedir. Merkez Bankası'nın hem kendi öngörülerini yukarı doğru revize etmesini, hem de faiz indirimlerine ara verebileceği yönündeki uyarısını doğal bulmak gerekir.

Dış Ticaret ve Cari İşlemler Dengesine Yönelik Beklentiler:

2011 yılında yurt içi talebin güçlü seyri, 2012 yılında zayıflayarak milli gelire negatif katkı vermiştir. Yurt dışı talep ise canlı bir seyir izleyerek büyümeye pozitif yönlü katkı sağlamıştır. 2012 yılında ithalattaki daralmaya karşın altının da katkısıyla gerçekleşen ihracat artışı neticesinde dış ticaret açığı ve cari açıkta azalma kaydedilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda 2011 yılında 75,1 milyar ABD doları seviyesine yükselen cari işlemler açığı, 2012 yılında 47,8 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Altın ticaretinde tersine dönüş ve ekonomik büyümenin kısmen hızlanmasıyla birlikte 2013 yılı sonunca cari açık 65 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Cari işlemler açığının bu gelişmeler sonucunda 2014 yılında 55,5 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. 2014 yılında cari açığın GSYH'ya oranının, bir önceki yıla göre yüzde 7,1 seviyesinden yüzde 6,4'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Tüm bu makro ekonomik hedef ve bilgilerin ışığında, Türkiye, bir süre daha yüksek seyredeceği öngörülen yüksek döviz kurları ve görece değer kaybeden Türk Lirası'na bağlı olarak, 2014 yılında dış ticaret ve cari işlemler açığında bir düzelme beklememiz yanlış olmaz. 2014 yılı için, yılın başında 166,5 milyar dolara ulaşması öngörülmüş olan ithalat hedefinde Ağustos sonu itibariyle kümülatif yıllık ithalat hacmi Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin (TİM) verilerine göre 157 milyar doları geçmiş durumdadır. Temmuz sonu itibariyle TUİK verilerine göre 140 milyar dolara yaklaşmış olan yıllık ihracat hacminin ise yıl sonunda 246 Milyar'lık hedefi yakalayama ihtimali var.

Bu verilerin sonucunda 2014 dış ticaret dengesinde 73,8 milyar dolara ulaşması tahmin edilen 2014 yılı dış ticaret açığının, yıl sonunda 65 milyar doların altında gerçekleşeceği beklentisi ağırlık kazanmış durumdadır. Türkiye'nin, 2014 yılında jeopolitik risklerin son bulmasıyla gevşemesi beklenen ham petrolü daha ucuza temin edebilmesi halinde dış ticaret dengesini daha da lehine döndürebilme şansı var.

Bu durumda, 2014 yılında 65 milyar dolara ulaşması öngörülen dış ticaret açığının yanı sıra, 8,6 milyar dolar olacağı öngörülen bavul ticareti ve 15,9 milyar dolar seviyesinde gerçekleşeceği öngörülen navlun ve sigorta gelirleri hesaba katılırsa, dış ticaret açığının bir miktar daha inmesi umut edilmektedir.

Söz konusu bavul ticareti ve navlun ile sigorta gelirlerinin eklendiği dış ticaret açığının üzerine, Türkiye'nin turizm gibi alanlardan elde ettiği net hizmet gelirlerini eklediğinizde ise, 2014 yılı cari işlemler açığı hedefinin yıl başında 55,5 milyar dolar olarak belirlendiği ancak şuan da 45 milyar dolarda kalması umut edilmektedir. Cari işlemler açığı, 20014 yılının ilk 6 ayında 24 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dünya ham petrol fiyatlarıyla, Türkiye'nin dış ticaret performansı dikkate alındığında, yılsonunda 45 milyar dolara ulaşması öngörülmektedir. Bu çerçevede, 2014 yılında % 6,4 olması beklenen cari açığın GSYH'ya oranının, hedefin altına düşeceği tahmin edilmektedir. Yani, Dünya Bankası ve IMF açısından % -6,0' olan tehlike sınırının üzerinde gezinmeye devam edillecektir. Eğer, IMF'in 2014 ve 2015 yılı için dünya ekonomisine yönelik yavaşlama öngörüleri doğru çıkarsa ve Türkiye'nin ihracatı da bundan etkilenirse ve buna karşılık dünya petrol fiyatlarındaki yüksek fiyat seyri devam ederse, ancak o zaman 2014 sonu için ilk başta öngörülen 55,5 milyar dolarlık cari açık hedefi söz konusu olur.

Bütce Performansına Yönelik Beklentiler:

Bakan Şimşek, Vergi Denetim Kurulu Başkanlığında, "Makro Ekonomik Gelişmeler ve Ocak - Haziran 2014 Dönemi Merkezi Yönetim Bütçe Uygulama Sonuçları" konulu basın toplantısında yılın ilk 6 ayında bütçe gelirlerinin geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 10,2 artarak 210,5 milyon liraya ulaştığını ifade eden Şimşek, söz konusu dönemde bütçe giderlerinin ise yüzde 13,8 artışla 213,9 milyar lira olduğunu kaydetti.

Ocak-Haziran döneminde 3,4 milyar liralık bütçe açığı gerçekleştirken, bu rakamın geçen yılın aynı döneminde 3,1 milyar liralık fazlaya göre bir miktar kötüleşme arz ettiği gözlemlendi. Bu yıl ki bütçe açığının 33,3 milyar lira olacağını öngörüsü altında geçen seneki 18,9 milyar liralık bütçe açığına göre kötü bir performansa sahibiz. Ancak 2014 yılı için ön gördüğülen hedef 33,3 milyar lira. Yani şuana kadar 3,4 milyar lira açık ile hedefin sadece yüzde 10'undayız. Tüm bu veriler ışığında bütçe hedefinin geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi hedeflerin çok ötesinde bir şekilde yılı tamamlayacağı söylenebilir.

MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE GERÇEKLEŞMELERİ							
Milyon TL	2013			2014			Değişim Oranı (%)
	Yıllık	Haziran		Bütçe	Haziran		Haziran
	Gerç.	Gerç.	%		Gerç.	%	
Bütçe Giderleri	**408.225**	**32.603**	**8,0**	**436.433**	**35.170**	**8,1**	**7,9**
Faiz Hariç Giderler	358.239	31.069	8,7	384.433	33.599	8,7	8,1
Faiz Giderleri	49.986	1.534	3,1	52.000	1.572	3,0	2,5
Bütçe Gelirleri	**389.682**	**31.404**	**8,1**	**403.175**	**34.557**	**8,6**	**10,0**
Vergi Gelirleri	326.169	26.705	8,2	348.353	24.758	7,1	-7,3
Bütçe Açığı	**18.543**	**1.199**	**6,5**	**33.258**	**613**	**1,8**	**-48,9**
Faiz Dışı Fazla	**31.443**	**335**	**1,1**	**18.742**	**959**	**5,1**	**186,4**

2014 yılı Ocak-Haziran döneminde merkezi yönetim bütçe giderleri 213 milyar 857 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Personel giderleri, 2014 yılı Ocak-Haziran döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 16,5 oranında artarak 57 milyar 39 milyon TL olmuştur.2014 yılı Ocak-Haziran döneminde sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri ise geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 18,7 oranında artarak 9 milyar 586 milyon TL olmuştur. 2014 yılı Ocak-Haziran döneminde mal ve hizmet alım giderleri geçen yılın aynı döneminegöre yüzde 14 oranında artarak 15 milyar 206 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Reel sektörün umudu ise, kayıt dışı ekonomiyle etkin mücadele çerçevesinde, mal ve hizmetler üzerindeki dolaylı vergi yükünün azaltılmasıdır. Özellikle, Avrupa Birliği'nin de bir talebi olarak, Türk iş dünyası işlem vergilerinin kaldırılmasını beklemektedir. Reel sektör, ayrıca işgücü ve enerji maliyetleri üzerindeki vergi yükünün de azalmasını beklemektedir. 2014 yılının ilk ayında, 2013 yılına göre sadece 2 milyar TL'lik kurumlar vergi geliri artışı hedefi, Hükümet'in iş dünyasını rahatlatacak adımları atarak diğer bütçe kalmelerine eğilmesine neden olmaktadır.

MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELER BÖLÜM SORULARI

Soru 1: Aşağıdakilerden sektörlerden hangisinin yeni GSYH büyümesi üzerinde önemli bir etkisi vardır?

a) Tarım
b) İnşaat
c) İmalat Sanayi
d) Ticaret

Soru 2: Aşağıdakilerden hangisi Milli Gelir'in bir parçası değildir?

a. Ücret
b. Faiz
c. Transfer ödemeleri
d. Kâr

Soru 3: Nominal GSMH değerini Reel GSMH değerine dönüştüren oran aşağıdakilerden hangisidir?

a. Deflatör oranı
b. Deflasyon oranı
c. Çekirdek enflasyon oranı
d. ÜFE Oranı

Soru 4: Aşağıdakilerden hangisi GSMH ile Milli Gelir arasındaki farktır?

a. Amortismanlar – Direkt Vergiler
b. Amortismanlar + Dolaylı Vergiler
c. Amortismanlar+ Direkt Vergiler
d. Amortismanlar + Dolaylı Vergiler + Direkt Vergiler

Soru 5: Aşağıdakilerden hangisi eski GSMH tablosu ile yeni GSYH tablosu arasında var olan farklardan birisidir?

a) İnşaat Sektörü
b) Konut Sahipliği
c) Evi Personel Çalıştıran Hane Halkları
d) İmalat Sanayi

Soru 6: Aşağıdakilerden hangisi tüm Cumhuriyet Tarihi boyunca Türkiye'nin ortalama büyüme performansıdır?

a) yüzde 3,1
b) yüzde 4,1
c) yüzde 5,1
d) yüzde 6,1

Soru 7: Hem eski TEFE, hem de yeni ÜFE fiyat endeksinde aşağıdaki sektörlerden hangisinin ağırlığı en fazladır?

a. Tarım
b. Enerji
c. Madencilik
d. İmalat Sanayi

Soru 8: Bir ulusal ekonomide fiyatların sürekli ve düzenli yükselmesi aşağıdakilerden hangisidir?

a. Revalüasyon
b. Enflasyon
c. Deflasyon
d. Devalüasyon

Soru 9: Aşağıdakilerden hangisi TCMB'nin küresel kriz sürecinde gerçekleştirmeye çalıştığı yeni patika değişikliğidir?

a) Düşük kur-düşük faiz
b) Düşük kur-yüksek faiz
c) Yüksek kur-düşük faiz
d) Düşük kur-düşük faiz

Soru 10: IMF ve Dünya Bankası açısından, cari işlemler açığı/GSYH oranında en yüksek risk olarak algılanan oran aşağıdakilerden hangisidir?

a) Yüzde -3
b) Yüzde -4
c) Yüzde -5
d) Yüzde -6

Soru 11: Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin büyüme performansı için önemli bir gerekliliktir?

a) Kamu Sektörü Sabit Sermaye Yatırımları
b) Kamu Sektörü Nihai Tüketim Harcamaları
c) Özel Sektör Sabit Sermaye Yatırımları
d) Özel Sektör Nihai Tüketim Harcamaları

Cevap Anahtarı

Bölüm 1 (Temel Kavramlar)

1) b

2) d

3) a

4) b

5) c

Bölüm 2 (Para Maliye Politikaları)

1) b

2) a

3) c

4) a

5) d

Bölüm 3 (Makro Göstergeler)

1) c

2) c

3) a

4) b

5) c

6) b

7) d

8) b

9) c

10) d

11) c

Bu kitabın tüm yayın hakları Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş'ye aittir. Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş'nin izni olmadan hiç bir amaçla çoğaltılamaz, kopya edilemez, dijital ortama (bilgisayar, CD, disket vb) aktarılamaz.

Ekim 2014

SPL
Sermaye Piyasası
Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu